

BERETNING REGNSKAP
1996
BERETNING REGNSKAP

Folketrygdfondet

De korte penger og de lange linjer

Når man som kapitalforvalter arbeider i en bransje der man er intenst opptatt av å følge utviklingen fra minutt til minutt, der utviklingen mellom dagens åpnings- og sluttkurser er gjenstand for dypsindige analyser og fortolkninger og der "på lang sikt" betyr utviklingen på 2-3 måneders sikt, er det lett å tape av syne de lange linjer i samfunnsutviklingen.

Vi nærmer oss snart et sekelskifte som også vil bringe oss inn i et nytt årtusen. På det tidspunkt vil formodentlig det historiske drama utviklingen på 19-hundretallet representerer, - politisk, teknologisk og økonomisk - bli beskrevet både vidt og bredt. Man vil rekapitulere de to ødeleggende verdenskriger, de dramatiske politiske omveltninger, de store teknologiske fremskritt, den økonomiske velstandsutvikling og hvordan disse forhold fullstendig har endret samfunnsforholdene og menneskenes levevilkår. I beskrivelsene vil vi møte igjen de allerede kjente skikkelser som på godt og vondt har satt sitt preg på utviklingen på verdensbasis og i vårt eget lille land. De mange "ukjente soldater" i den ferdelige utviklings tjeneste - de tusener som har bygget landet - vil vi antakelig høre mindre om, selv om de kanskje vil være i våre tanker av og til.

Folketrygdfondet har funnet grunn til allerede i denne årsberetningen å ta et tilbakeblikk på dette århundrets økonomiske og sosiale utvikling. De store endringer i samfunnet som er skjedd, blir illustrert av et utvalg av personer hvis oppvekstvilkår og livsutvikling kan oppfattes som typisk for de

ulike generasjoner de representerer.

I en egen artikkel beskrives den suksessive utvikling av det sosiale sikkerhetssystem for samfunnets eldre fra de gamle, men ikke så gode, dagens fattigkasser frem til innføringen av almen folketrygd. I en annen artikkel omtales de betydelige endringer som er skjedd i befolknings- og næringsstruktur. Disse endringene har ført til at vårt liv i arbeid og fritid er blitt et ganske annet enn det var for våre foreldre og besteforeldre, slik illustrasjonene i beretningen vil vitne om.

Foranledningen til dette tilbakeblikk er et ønske om å markere at det er gått 30 år siden folketrygden ble innført. Folketrygden ble således innført på et tidspunkt da de som var født ved århundrets begynnelse nærmet seg pensjonsalderen, - et begrep som i seg selv er et produkt av dette århundrets utvikling.

Norge vil gå ut av det 20. århundre som en rik nasjon, ikke minst takket være våre oljeforekomster, mens det møtte dette århundret som et fattig folk underlagt et nabolands styre. I mellomtiden har de økonomiske strukturer undergått omfattende endringer med store konsekvenser for arbeidsliv, demografi, bosettingsstruktur, familiestruktur og enkeltmenneskers relasjoner til hverandre. Endringene er skjedd gradvis, men i sum representerer de et kvantesprang fra århundrets begynnelse til dets slutt.

Et uttrykk for dette er den dramatiske økning som har funnet sted i menneskenes levealder. Siden århundrets begynnelse har den gjennom-

Nøkkeltall 1996

Realisert resultat	6 720 mill. kroner
Verdikorrigert resultat	9 478 mill. kroner
Realisert avkastningsrate	7,7 prosent
Verdikorrigert avkastningsrate	10,2 prosent
Verdikorrigert avkastningsrate - renteplasseringer	7,5 prosent
Verdikorrigert avkastningsrate - aksjeplasseringer	31,4 prosent
Totale plasseringer ved årsslutt, bokført verdi	90 840 mill. kroner
Totale plasseringer ved årsslutt, markedsverdi	99 514 mill. kroner
Egenkapitalplasseringer ved årsslutt, markedsverdi	13 240 mill. kroner
Folketrygdfondets kapital ved årsslutt, bokført verdi	93 842 mill. kroner
Folketrygdfondets verdikorrigerede kapital ved årsslutt	102 516 mill. kroner

Innhold

Formål og virksomhet	2
Nøkkeltall	3
De korte penger og de lange linjer	4
Styret	6
Styrets beretning	7
Resultatregnskap	16
Balanse	17
Regnskapsprinsipper	18
Noter	19
Markedsutviklingen i 1996	24
TEMA: En reise i tid	27
Mannen og havet	30
Markens grøde - næring til liv gjennom generasjoner	32
På gjengrodde stier	34
Da kona stelte hjemme	36
Norge, mitt Norge	38
Jakten på det gode liv	40
Ungen - fremtiden i hans hender	42
Liv og levned i den norske pyramiden	44
Fra fattigkassa til folketrygd	50
Organisasjonsstruktur	56
Reglement for Folketrygdfondet	58
English Summary	60
Extracts of Directors' Report for 1996	60
Purpose and Operations	63
Key Figures 1996	64

Formål og virksomhet

Opprettelse

Folketrygdfondet er opprettet i medhold av lov om folketrygd av 17. juni 1966. Reglementet for forvaltningen av fondet er fastsatt av Stortinget.

Formål

Fondsforvaltningen har som siktemål at Folketrygdfondet gjennom formuesoppbygging skal bli til størst mulig nytte for folketrygden.

Styre

Folketrygdfondet ledes av et styre på 9 medlemmer med personlige varamedlemmer, som oppnevnes av Kongen for 4 år om gangen.

Styret har ansvaret for at fondets midler anbringes med sikte på best mulig avkastning under hensyntaken til betryggende sikkerhet og den nødvendige likviditet.

Virksomhetsområde

Fondets midler kan plasseres

- i norske ihendehaverobligasjoner og sertifikater
- som kontolån til statskassen
- som innskudd i forretnings- og sparebanker
- i børsnoterte aksjer i norske selskaper
- i børsnoterte grunnfondsbevis i norske sparebanker, kredittforeninger og gjensidige forsikringsselskaper og
- i børsnoterte konvertible obligasjoner og børsnoterte obligasjoner med kjøpsrett til aksjer i norske selskaper.

Folketrygdfondet kan eie aksjer og andre egenkapitalpapirer for inntil 20 prosent av fondets kapital. Fondet kan eie andeler for inntil 15 prosent av total aksjekapital eller grunnfondsbeviskapital i ett enkelt selskap.

Revisjon

Folketrygdfondets regnskap revideres av Riksrevisjonen.

snittlige levealder økt med nærmere 50 prosent. Økningen har ikke først og fremst skjedd ved at de som når pensjonsalderen lever så mye lenger enn før, men ved at så mange flere får oppleve å bli pensjonister som følge av at dødeligheten er gått sterkt ned i de yngre alderskategorier. På en måte kan en si at vi i dette århundret har lært oss å overleve til alderdommen innhenter oss. Samtidig arbeider vi mindre enn noen gang. Arbeidsdagen er blitt kortere og ferieukene flere, mens utdanningstiden er blitt lengre. Vår yrkesaktive periode utgjør nå bare om lag halvdelen av vår levetid.

Dette forhold representerer i dag en av våre fremste økonomisk-politiske utfordringer. De demografiske og økonomiske endringer har ført til en sterk nedgang i antallet yrkesaktive pr. pensjonist. Dette forholdstall vil bli ytterligere redusert i tiden fremover. Det finansieringsproblem dette representerer, er et fordelingsproblem som nok kan føles vanskelig, men som vår samlede velstand

gir muligheter for å kunne håndtere.

Folketrygdfondet ble i sin tid etablert for å styrke det fremtidige finansielle grunnlag for folketrygden gjennom fondsoppbygging. Utviklingen i folketrygdens økonomi har imidlertid medført at overføringene fra folketrygden til fondet er blitt av et vesentlig mindre omfang enn opprinnelig antatt og at fondet hittil ikke har spilt noen rolle for finansieringen av folketrygden. Selv om fondet kan markere sin 30-årige historie med å ha passert 100 milliarder kroner i forvaltningskapital, er fondet som eventuell støtpute for folketrygdens økonomi av begrenset betydning. I dag sikres folketrygdens økonomi gjennom direkte tilskudd fra staten over statsbudsjettet, mens Folketrygdfondet fungerer som et rent investeringsfond. Hvorvidt folketrygden i fremtiden i større grad vil bli et fondsbasert system, er et spørsmål som nå er gjenstand for utredning av et nylig oppnevnt offentlig utvalg.

Ved administrerende direktør

Tore Lindholt

Styret

*Bjørg
Ven*

*Henrik J.
Lisæth*

*Per Gunnar
Olsen*

*Per Arne
Olsen*

*Anne
Breiby*

*Arne
Synnes*

*Tove
Lehre*

*Stein
Blindheim*

*Anna Kristine
Jahr Røine*

Medlemmer

Henrik J. Lisæth, Bergen - leder
Per Gunnar Olsen, Oslo - nestleder
Stein Blindheim, Molde
Anne Breiby, Ålesund *
Tove Lehre, Lillehammer *
Per Arne Olsen, Tølvsrød *
Anna Kristine Jahr Røine, Fetsund *
Arne Synnes, Høvik
Bjørg Ven, Oslo

Personlige varamedlemmer

Eva Teigene, Oslo
Kjell Samuelson, Borgenhaugen
Linda Orvedal, Flåm
Kjell E. Helland, Ranheim *
Svein Kiran, Oslo *
Terje Søviknes, Lysekloster *
Ola Prestegarden, Tretten *
Eleonore Bjartveit, Oslo
Inger-Johanne Lund, Oslo

* Oppnevnt for perioden 01.07.1996 - 15.05.2000. De øvrige er oppnevnt for perioden 15.05.94 - 15.05.98

Styrets beretning

1996 ble et nytt godt år for norsk økonomi. Til tross for en relativt høy økonomisk vekst, synkende arbeidsledighet og at årets lønnsoppgjør resulterte i forholdsvis høye lønnstillegg, holder inflasjonsraten seg på et meget lavt nivå. Frem til utgangen av august viste imidlertid den lange renten en stigende tendens, mens variasjonene i den korte renten ikke viste noen klar utviklingstendens før mot slutten av året. Som følge av økende revalueringspress mot den norske kronen, reduserte Norges Bank i november signalrenten, hvilket førte til en sterk nedgang i både korte og lange renter, slik at en over året fikk en nedgang i renten på lange obligasjoner på ca. 0,2 prosentpoeng, mens 3-månedersrenten ble redusert med nærmere 1,4 prosentpoeng.

Den gode utvikling i norsk økonomi sammen med en positiv internasjonal børsutvikling, førte til at totalindeksen på Oslo Børs i 1996 økte med hele 32,1 prosent. Kursøkningen var særlig sterk mot slutten av året som følge av nedgangen i rentenivået.

Folketrygdfondet (FTF) oppnådde i 1996 et verdikorrigert resultat på 9 478 mill. kroner, som er 856 mill. kroner lavere enn året før. Dette tilsvarte en avkastningsrate på 10,2 prosent, mot 12,5 prosent året før. Den verdikorrigerede avkastningsrate for FTFs renteplasseringer var siste år på 7,5 prosent, mens den tilsvarende avkastningsrate for plasseringer i aksjer og grunnfondsbevis var på 31,4 prosent, mot henholdsvis 12,6 og 12,1 prosent i 1995. Bakgrunnen for den lavere avkastning

på renteplasseringer er dels et lavere rentenivå og dels at den sterkere rentenedgangen en hadde i 1995 resulterte i en større kursøkning på obligasjoner det år enn hva tilfellet var i 1996. Som følge av at plasseringer i renteinstrumenter utgjør ca. 90 prosent av FTFs samlede investeringer, betyr rentenivå og endringene i rentenivå fra årsskifte til årsskifte meget for den samlede avkastning på FTFs kapital.

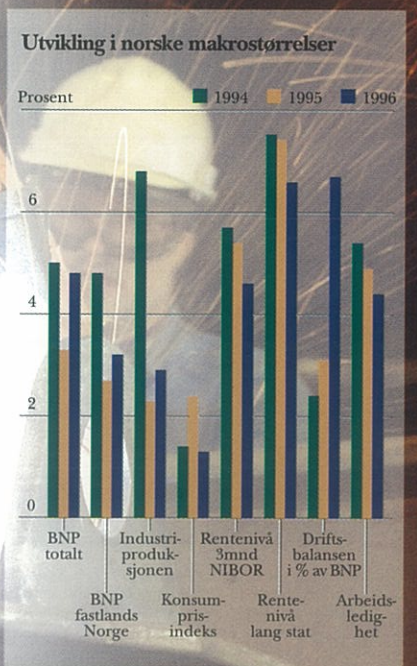
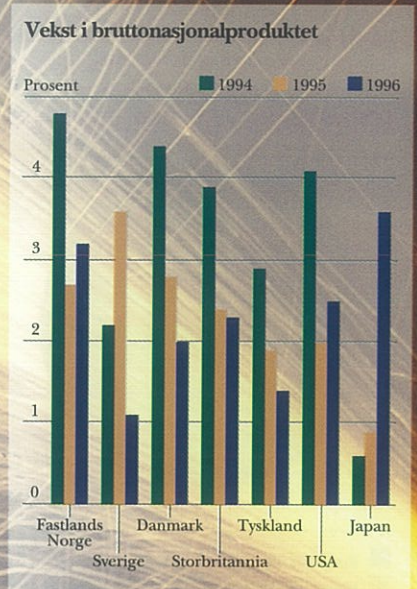
Det realiserte resultat beløp seg i 1996 til 6 720 mill. kroner, som er 303 mill. kroner lavere enn året før. Den realiserte avkastningsrate for siste år ble 7,7 prosent, mot 8,8 prosent året før.

Økningen i urealiserte kursgevinster beløp seg siste år til 2 758 mill. kroner, som er 553 mill. kroner lavere enn i 1995. Økningen i urealiserte kursgevinster i 1996 fordelte seg med 669 mill. kroner på kontolån til statskassen, obligasjoner og sertifikater og 2 089 mill. kroner på aksjer, grunnfondsbevis og konvertible obligasjoner.

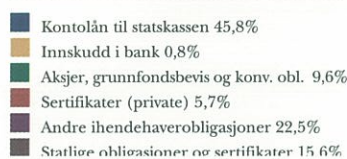
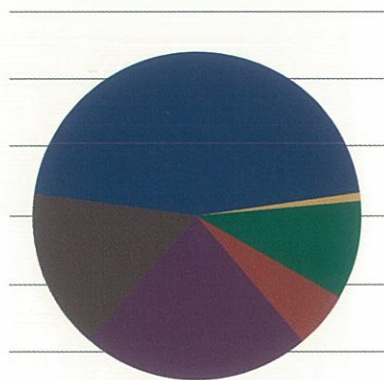
Folketrygdfondets totale kapital beløp seg pr. 31. desember 1996 til 102 516 mill. kroner, hvorav urealiserte kursgevinster beløp seg til 8 674 mill. kroner tilsvarende 8,5 prosent. De urealiserte kursgevinster fordelte seg med 4 126 mill. kroner på plasseringer i rentepapirer og 4 548 mill. kroner på aksjer m.v.

FTFs investeringsvirksomhet

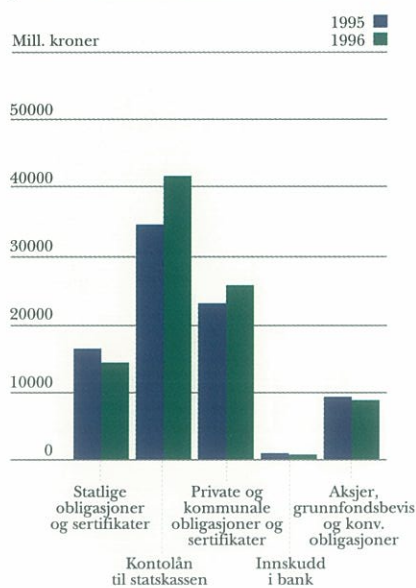
FTFs investeringsvirksomhet er basert på at fondet skal oppnå en så høy avkastning som mulig på kapitalen under hensyntaken til risiko og likviditet. De enkelte verdipapirplasseringer skjer i

Porteføljens sammensetning pr. 31.12.1996
Bokført verdi. Prosentvis fordeling

Porteføljens sammensetning pr. 31.12.1995-96. Bokført verdi

henhold til fastlagte investeringsstrategier, retningslinjer og fullmaktsrammer fastsatt av styret. Det er utarbeidet instruksjer og rutiner for den interne kontroll. Det er styrets vurdering at kredittrisikoen knyttet til FTFs plasseringer i renteinstrumenter er relativt lav. Durasjonen i porteføljen av obligasjoner og sertifikater innebærer at fondets renterisiko ved siste årsskifte var noe lavere enn gjennomsnittet for obligasjonsmarkedet.

Den selskaps-spesifikke risikoen knyttet til fondets investeringer i aksjer og andre egenkapitalinstrumenter, reduseres gjennom diversifisering på bransjer og selskaper. Som følge av at FTF bare kan investere i det norske aksjemarkedet, vil imidlertid svingningene i markedsverdien av aksjeporteføljen følge svingningene i totalmarkedet. Det er et siktemål at risikoen knyttet til fondets samlede aksjeportefølge ikke skal avvike vesentlig fra den generelle markedsrisiko.

Folketrygdfondets beholdning av verdipapirer, inkl. bankinnskudd, beløp seg pr. 31. desember 1996 til i alt 90 840 mill. kroner etter bokført verdi (kostpris), hvilket er en økning på 7 058 mill. kroner siden forrige årsskifte. Økningen fordelte seg med 5 084 mill. kroner på stats- og statsgaranterte verdipapirer og 1 974 mill. kroner på private og kommunale papirer. Markedsverdien på porteføljen beløp seg til 99 514 mill. kroner, som er 9,6 prosent høyere enn bokført verdi.

Av den samlede verdipapirporteføljen, regnet etter bokført verdi, utgjorde plasseringer i renteinstrumenter (konto-

lån til statskassen, obligasjoner, sertifikater og bankinnskudd) ved siste årsskifte 90,4 prosent (89,0 prosent), og plasseringer i statlige og statsgaranterte verdipapirer 61,5 prosent (60,6 prosent).

Renteinstrumenter

FTFs beholdning av kontolån, obligasjoner og sertifikater beløp seg pr. 31. desember 1996 til 81 438 mill. kroner etter bokført verdi, hvilket er en økning på 7 744 mill. kroner siden forrige årsskifte. Økningen fordeler seg med 5 084 mill. kroner på statlige plasseringer og 2 660 mill. kroner på private og kommunale plasseringer.

Etter de regler som er fastsatt av Finansdepartementet for plasseringer i statlige verdipapirer, kan Folketrygdfondet fritt foreta plasseringer i stats- og statsgaranterte obligasjoner i første- og annenhåndsmarkedet innenfor en beholdningsramme på 5 mrd. kroner. (Denne del av porteføljen av statlige verdipapirer vil bli referert til som fondets markedsportefølge i statspapirer.) Øvrige plasseringer skal som hovedregel skje i form av kontolån til statskassen på betingelser som er knyttet til underliggende statslån.

I 1996 er beholdningen av stats- og statsgaranterte obligasjoner og sertifikater blitt redusert med 2 060 mill. kroner til 14 216 mill. kroner. Herav utgjorde fondets markedsportefølge av statspapirer 3 902 mill. kroner, som er 640 mill. kroner mer enn ved forrige årsskifte. Den øvrige del av beholdningen av statlige obligasjoner utgjøres i hovedsak av eldre plasseringer som ved forfall vil bli reklassert i kontolån.

Beholdningen av kontolån økte siste år med 7 144 mill. kroner til 41 640 mill. kroner. De samlede plasseringer i kontolån, stats- og statsgaranterte obligasjoner og statssertifikater beløp seg ved siste årsskifte til 55 856 mill. kroner, hvorav kontolån til statskassen utgjorde 74,5 prosent.

Beholdningen av private og kommunale obligasjoner og sertifikater beløp seg pr. 31. desember 1996 til 25 582 mill. kroner, hvilket tilsvarte 28,2 prosent av de samlede plasseringer (27,4 prosent). Av de samlede plasseringer i private og kommunale obligasjoner og sertifikater utgjorde plasseringer i finansforetak 69,9 prosent. Øvrige plasseringer fordelte seg med 15,5 prosent på kommuner og fylkeskommuner og 14,6 prosent på industri og annen virksomhet. Den høye andel av obligasjoner og sertifikater utstedt av finansforetak reflekterer den økte betydning dette markedet har fått for bankenes innlånsvirksomhet.

Markedsverdien av beholdningen av kontolån, obligasjoner og sertifikater beløp seg pr. 31. desember 1996 til 85 564 mill. kroner, som er 4 126 mill. kroner eller 5,1 prosent høyere enn bokført verdi.

Innskudd i banker beløp seg ved siste årsskifte til 707 mill. kroner, som fordelte seg med 15 mill. kroner på folioinnskudd og 692 mill. kroner på kortsiktige likviditetsplasseringer.

Aksjer m.v.

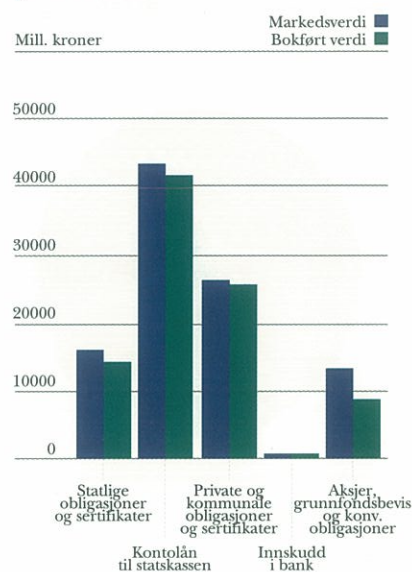
Folketrygdfondets portefølje av aksjer og grunnfondsbevis beløp seg pr. 31. desember 1996 til 8 553 mill. kro-

ner, hvilket representerer en reduksjon på 380 mill. kroner siden forrige årsskifte. Nedgangen har sammenheng med at to selskaper hvor fondet hadde aksjeinvesteringer ved forrige årsskifte, er gått ut av børslisten som følge av oppkjøp. Dessuten har FTF redusert sine posisjoner i enkelte andre selskaper. Blant annet har fondet redusert sin posisjon i Storebrand som følge av at dispensasjonen til å eie mer enn 10 prosent, som ble gitt i forbindelse med rekapitaliseringen i 1993, gikk ut i 1. halvår 1996. FTF har i løpet av fjoråret solgt seg ut av 7 selskaper og investert i 5 nye selskaper. Ved siste årsskifte var aksjeplasseringene fordelt på 39 selskaper, mens plasseringene i grunnfondsbevis var fordelt på 4 sparebanker. De 10 største aksjeplasseringene svarte for 70,6 prosent av fondets samlede investeringer i aksjer og grunnfondsbevis.

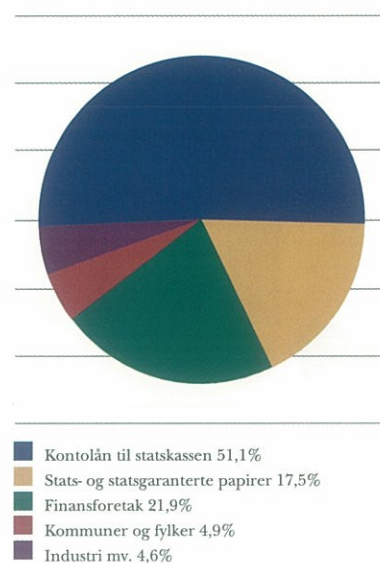
Markedsverdien av plasseringene i aksjer og grunnfondsbevis beløp seg ved siste årsskifte til 13 053 mill. kroner, hvorav urealiserte kursgevinster utgjorde 4 500 mill. kroner som tilsvarte 52,6 prosent av bokført verdi.

FTF hadde ved siste årsskifte investert 139 mill. kroner i konvertible obligasjoner, hvilket innebærer en reduksjon på 112 mill. kroner siden forrige årsskifte. Reduksjonen har sammenheng med salg og konvertering til aksjer. Fondets beholdning av konvertible obligasjoner ved årsslutt var begrenset til ett selskap. Markedsverdien av de konvertible obligasjoner beløp seg ved årsskiftet til 187 mill. kroner, hvilket innebærer en urealisert

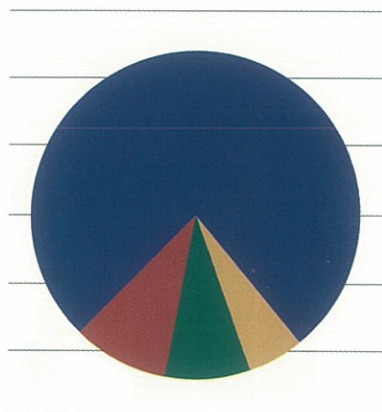
Porteføljens sammensetning pr. 31.12.1996

Obligasjons- og sertifikatporteføljens sammensetning pr. 31.12.1996. Bokført verdi. Prosentvis fordeling

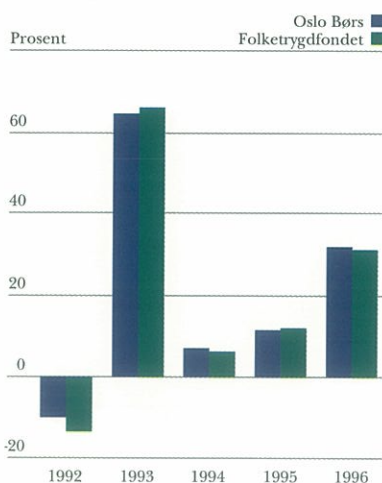

Aksjeporteføljens sammensetning pr. 31.12.1996.
Bokført verdi. Prosentvis fordeling

■ Industri m.v. 76,7%
■ Forsikring 5,7%
■ Bank 8,3%
■ Skipsfart og borerigger 9,3

Årlig aksjeavkastning for Folketrygdfondet og Oslo Børs 1992-96

kursgevinst på 48 mill. kroner som tilsvarte 34,5 prosent av bokført verdi.

FTFs samlede egenkapitalplasseringer beløp seg pr. 31. desember 1996 til 8 692 mill. kroner etter bokført verdi, tilsvarende 9,3 prosent av FTFs kapital etter bokført verdi (10,5 prosent). Markedsverdien av de samlede egenkapitalplasseringer beløp seg til 13 240 mill. kroner, som utgjorde 12,9 prosent av fondets verdikorrigerede kapital (12,5 prosent).

Folketrygdfondet har etter det reglement som er fastsatt av Stortinget, adgang til å plassere inntil 20 prosent av fondets kapital i aksjer m.v.

Resultatregnskap og balanse

I driftsregnskapet benyttes to resultatbegreper: Realisert resultat og verdikorrigert resultat. Realisert resultat viser realiserte inntekter fratrukket administrasjons- og forvaltningskostnader. Verdikorrigert resultat viser realisert resultat med tillegg av endring i urealiserte kursgevinster og representerer økningen i Folketrygdfondets kapital basert på markedsverdien av verdipapirporteføljen.

Realisert resultat for 1996 beløp seg til 6 720 mill. kroner, hvilket tilsvarte en realisert avkastningsrate på 7,7 prosent mot henholdsvis 7 023 mill. kroner og 8,8 prosent i 1995.

Samlede renteinntekter beløp seg siste år til 6 304 mill. kroner (6 594 mill. kroner) og mottatt aksjeutbytte til 364 mill. kroner (255 mill. kroner). Realiserte kursgevinster beløp seg til 67 mill. kroner (186 mill. kroner), som fordelte seg med -803 mill. kroner på

obligasjoner og sertifikater og 870 mill. kroner på aksjer m.v. Det realiserte kurstap på obligasjoner har dels sammenheng med kurstap som er realisert i forbindelse med innfrielse av obligasjoner og dels kurstap som er realisert ved omplasseringer av porteføljen. Den realiserte kursgevinst på aksjer m.v. har dels sammenheng med salgsgvinster knyttet til akseptering av overtakelsesbud på selskaper og dels med gevinster som er realisert i forbindelse med porteføljeendringer.

Fondets administrasjonskostnader (inkl. avgift til Verdipapirsentralen) beløp seg for 1996 til 15 mill. kroner, som er en økning på 2 mill. kroner sammenlignet med året før. Lønnskostnader, styrehonorarer og sosiale kostnader utgjorde 49,4 prosent av de samlede administrasjonskostnader.

Verdikorrigert resultat beløp seg for 1996 til 9 478 mill. kroner (mot 10 334 mill. kroner året før). Endring i urealiserte kursgevinster beløp seg siste år til 2 758 mill. kroner (3 311 mill. kroner), som fordelte seg med 669 mill. kroner på obligasjoner og sertifikater og 2 089 mill. kroner på aksjer, grunnfondsbevis og konvertible obligasjoner.

Den verdjusterte avkastningsrate utgjorde siste år 10,2 prosent (12,1 prosent). Den verdikorrigerede avkastningsrate på plasseringer i rentepapirer (inkl. konvertible obligasjoner) var siste år 7,5 prosent (12,6 prosent). Den tilsvarende avkastningsrate på plasseringer i aksjer og grunnfondsbevis i form av utbytte, realiserte kursgevinster og økning i urealiserte kursgevinster var 31,4 prosent (12,1 prosent).

Folketrygdfondets kapital beløp seg pr. 31. desember 1996 til i alt 102 516 mill. kroner, hvorav urealiserte kursgevinster utgjorde 8 674 mill. kroner tilsvarende 8,5 prosent.

Endring i reglementet

Etter gjeldende reglement kan Folketrygdfondet bare foreta plasseringer i norske verdipapirer. I forbindelse med behandlingen av revidert nasjonalbudsjett fattet Stortinget den 21. juni 1996 vedtak om endring av reglementet, hvorefter denne bestemmelsen ikke er til hinder for at fondet kan beholde aksjer i norsk selskap som i forbindelse med oppkjøp, fusjon el. endrer status til å bli utenlandsk selskap.

Styret

Valgperioden for 4 av styrets medlemmer utløp ordinært den 15. mai 1996, men ble av Finansdepartementet forlenget til 30. juni 1996. Til styremedlemmer og personlige varamedlemmer av styret i Folketrygdfondet for perioden 1. juli 1996-15. mai 2000 ble valgt Anne Breiby (varamedlem: Kjell Helland), Tove Lehre (varamedlem: Svein Kiran), Per Arne Olsen (varamedlem: Terje Søviknes) og Anna Kristine Jahr Røine (varamedlem: Ola Prestegarden).

Styret vil i denne forbindelse takke det fratrådte styremedlem Thorbjørn Raadim og de fratrådte varamedlemene Karen Irene Stangeland og Tormod Sæbø for deres innsats og medvirkning i en viktig omstillings- og utviklingsperiode for fondet. Styret vil rette en særlig takk til Thorbjørn Raadim for hans aktive og verdifulle

bidrag til utviklingen av Folketrygdfondet gjennom 6 år som styremedlem og som nestleder og medlem av styrets arbeidsutvalg siden juni 1992.

Styret har i 1996 avholdt 8 styremøter. I tillegg har det vært avholdt 8 møter i styrets arbeidsutvalg som består av styrets leder og nestleder. Styrets varamedlemmer deltar fast ved styremøtet hvor fondets årsregnskap og beretning blir vedtatt og på det to-dagers styreseminar som avholdes hvert år. For øvrig møter varamedlemmer kun ved forfall.

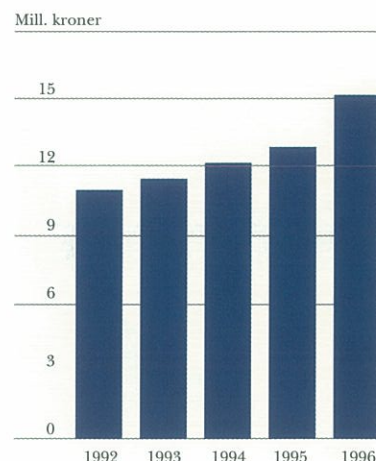
Administrasjonen

Folketrygdfondet hadde ved siste årsskifte 18 tilsatte. Som følge av tilsettinger i løpet av året, og permisjonsfravær m.v. utgjorde bemanningen effektivt 16 årsverk. Fondet har over de senere år gradvis økt bemanningen og styrket sin kompetanse og det er igjennom dette blitt bygd opp en organisasjon av høy faglig kvalitet. Med virkning fra medio september 1996 ble den tidligere økonomi- og administrasjonsavdeling delt i en egen økonomienhet og en administrasjonsenhet samtidig som bemanningen på det siste område ble styrket ved ekstern rekruttering av leder for administrasjonsavdelingen. Formålet med organisasjonsendringen er å oppnå ytterligere forbedringer i de administrative systemer og rutiner, herunder en styrking av internkontrollen i fondet.

Med gjeldende plasseringsadgang antas det ikke å være behov for noen vesentlig økning i bemanningen utover nåværende antall tilsatte.

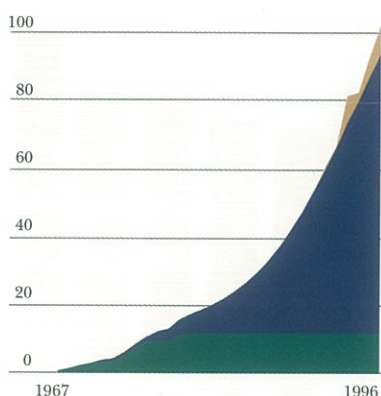
Under oppbyggingen av fondets

Utvikling i Folketrygdfondets administrasjonsutgifter 1992-96

Folketrygdfondets kapitalutvikling 1967-96

Mrd. kroner

■ Akkumulert urealisert avkastning
■ Akkumulert realisert avkastning
■ Overført fra folketrygden

administrasjon har det vært lagt stor vekt både på faglig kompetanseutvikling for den enkelte medarbeider og på generell ledelses- og organisasjonsutvikling. Dette arbeid vil bli gitt høy prioritet også i tiden fremover. Det er en målsetting for arbeidet at Folketrygdfondet skal framstå som et respektert og faglig sterkt investeringsmiljø i det norske kapitalmarkedet.

Arbeidsmiljøet i fondet er godt. Fondets virksomhet innebærer ingen forurensning for det ytre miljø.

Styret retter en takk til medarbeiderne i administrasjonen for den innsatsvilje som er vist og de gode resultater som er oppnådd.

FTFs rolle og rammebetingelser

Folketrygdfondet og folketrygden

Folketrygden i Norge ble vedtatt innført 17. juni 1966 og trådte i kraft 1. januar 1967. Ved siste årsskifte hadde således folketrygden vært i virksomhet i 30 år. Som ledd i etableringen av folketrygden ble også Folketrygdfondet opprettet. Selv om fondet ble operativt først våren 1968, ble de første midler overført fra folketrygden til fondet i 1967. I perioden 1967-1979 ble fondet fra folketrygden og tidligere etablerte fond tilført i alt 11,8 mrd. kroner. Senere er det ikke blitt tilført midler fra folketrygden til fondet. Gjennom avkastning på fondets investeringer i verdipapirer er imidlertid de knappe tolv milliarder kroner i "startkapital" i løpet av de tre tiår som er gått, blitt økt med over 90 mrd. kroner, slik at FTFs kapital ved siste årsskifte var kommet opp i 102,5 mrd. kroner.

Folketrygdfondet var ved etable-

ringen av folketrygden tiltenkt en viktig rolle i forbindelse med den langsiktige finansiering av folketrygden. Folketrygden representerte et sosialpolitisk løft som samfunnsøkonomisk ville bli meget krevende. For å sikre en tilstrekkelig økonomisk vekst ville det være nødvendig med en økt sparing og høy kapitaldannelse i samfunnet. Et viktig formål med fondet var derfor at det skulle bidra til å øke sparingen i samfunnet ved å øke den offentlig sparing gjennom fondsoppbygging. Videre var fondet tenkt å fungere som en finansiell buffer for folketrygden, slik at avgiftsbelastningene kunne holdes på et jevnt nivå over tid.

Utviklingen i folketrygdens økonomi kom av flere grunner til å bli annerledes enn opprinnelig antatt, hvilket har ført til at også Folketrygdfondets rolle er blitt en annen. I praksis er det i dag ingen økonomisk kobling mellom fondet og folketrygden. Som buffer for folketrygdens økonomi er også fondets kapital utilstrekkelig i størrelse. Som bidragsyter til den offentlige sparing har imidlertid fondet vært av betydning. Størst betydning har imidlertid fondet hatt som investor i obligasjons- og aksjemarkedet gjennom den kapitaltilgang det har stått for og den langsiktighet det har representert.

Fondets investorerolle

FTFs investeringsvirksomhet fant frem til 1991 sted under stramme rammer fastsatt av Finansdepartementet. I forbindelse med at Folketrygdfondet i juni 1991 ble gitt adgang til å investere i aksjer, ble fondet også gitt en større

handlefrihet med hensyn til plassering-
en i renteinstrumenter. Som følge av
denne økte handlefrihet har fondet
oppnådd en høyere kapitalavkastning
enn hva som ville vært mulig under de
tidligere rammebetingelser. Samtidig
har fondet over de senere år bygd opp
en faglig solid organisasjon som må
kunne sies å være et aktivum i et så lite
kapitalmarked som det norske.

Den någjeldende regulering av FTFs
plasseringer innebærer at Finansdeparte-
mentet fastsetter en årlig maksimal-
ramme for økningen av beholdningen
av ikke-statlige verdipapirer og en mak-
simalramme for størrelsen av behold-
ningen av statlige papirer som fondet
kan plassere i det åpne marked, bereg-
net på basis av bokførte verdier. For
1996 var rammen for økningen av be-
holdningen av ikke-statlige papirer 2,5
mrd. kroner, mens den faktiske økning
var på 2,0 mrd. kroner. Den maksimale
størrelse på beholdningen av markeds-
porteføljen av statspapirer er fastsatt til
5 mrd. kroner, mens beholdningen ved
siste årsskifte var på 3,9 mrd. kroner.

De ovennevnte rammebetingelser
har som konsekvens at andelen av stat-
lige plasseringer som foran beskrevet,
ligger på et relativt høyt nivå. Som følge
av bestemmelsen om at statlige plasse-
ringer utover de som inngår i markeds-
porteføljen fortrinnsvis skal skje i kon-
tolån, har videre en stor andel av de
statlige plasseringer en vesentlig lavere
likviditet enn de øvrige plasseringer. Av
FTFs totale plasseringer er således bare
42,5 prosent plassert i likvide markeds-
papirer. Fondets størrelse som investor
i kapitalmarkedet er derved langt min-

dre enn størrelsen av fondets totale
kapital skulle tilsi, selv om markedspriser
blir lagt til grunn for alle plassering-
er, således også plasseringene i konto-
lån til statskassen.

Formålet med FTFs kapitalforvalt-
ning er at fondet gjennom formues-
oppbygging skal bli til størst mulig
nytte for folketrygden. Dette hensyn
skulle egentlig tilsi at FTF var gitt vide-
re plasseringsmuligheter enn tilfelle
er. Ut fra det langsiktige perspektiv
som det er naturlig å legge til grunn
for fondsoppbygging for pensjonsfor-
mål, burde andelen av egenkapitalplas-
seringer og andelen av ikke-statlige
verdipapirer ha ligget høyere enn
nåværende rammebetingelser og den
begrensede størrelsen av det norske
markedet for børsnoterte aksjer gir
grunnlag for. Fondets styre har tid-
ligere foreslått at plasseringsadgangen
utvides til å omfatte utenlandske aksjer
og obligasjoner med sikte på å kunne
øke avkastningsmulighetene og redu-
sere den markedsrisiko som i dag er
knyttet til fondets plasseringer. For å
kunne plassere i et større utvalg av sel-
skaper enn de som er notert på Oslo
Børs, ble samtidig foreslått at fondet
også skulle gis adgang til å investere i
aksjer i ikke-børsnoterte norske selska-
per. Styret vurderer fortsatt en slik utvi-
delse som naturlig og vesentlig for at
fondet skal bli best mulig i stand til å
oppfylle sitt formål.

Fondets eierskapsrolle

Folketrygdfondets plasseringer i aksje-
markedet har som siktemål å bidra til
økt avkastning på fondets kapital.

Fondets forhold til eierskapsutøvelse er således også bestemt av dets rolle som finansiell investor. FTF kan maksimalt eie inntil 15 prosent av et enkelt selskaps totale aksje- eller grunnfondsbeviskapital. Av dette følger at fondets egenkapitalplasseringer utelukkende er minoritetsposisjoner. Ved siste årsskifte tilsvarte FTFs plasseringer i aksjer og grunnfondsbevis en markedsandel på 3,4 prosent som innebærer en reduksjon på 0,5 prosentpoeng sammenlignet med forrige årsskifte.

I samsvar med fondets rolle som en rent finansiell investor, utøver fondet ikke aktivt eierskap gjennom styrerepresentasjon. FTF er imidlertid representert i bedriftsforsamling og representantskap i enkelte selskaper. Disse organer har etter sitt formål en tilsynsoppgave, og fra fondets side har en sett det naturlig og hensiktsmessig å være representert i slike organer for å kunne være informert om utviklingen i disse selskaper på linje med andre finansielle investorer og større aksjonærer i selskapene.

Folketrygdfondet er aktsom på å ikke utøve et styrelignende aktivt eierskap fra utsiden av selskapets styringsorganer. På samme måte som andre aksjonærer, og med det større ansvar som følger med å inneha relativt store minoritetsandeler, føler fondet det som en forpliktelse å ta stilling til selskapsproblemer som etter sin karakter skal fremlegges for aksjonærene til avgjørelse på selskapenes generalforsamlinger. Dette følger også av fondets ansvar for å ivareta sine økonomiske interesser enten disse er som kreditor

eller eier av egenkapitalandeler.

Fondet legger generelt til grunn et langsiktig perspektiv for sine egenkapitalplasseringer. Det innebærer at fondet ikke bare legger vekt på selskapenes inntjeningsmuligheter på kort sikt, men også de langsiktige industrielle utviklingsstrategier. FTFs langsiktighet som investor innebærer et langsiktig eierskap som de fleste selskaper finner tjenlig i en tid hvor en stadig økende andel av aksjonærene i de børsnoterte aksjeselskaper har en relativt kort investeringshorisont.

Som investor i aksjemarkedet av offentlige midler som skal nyttes til pensjonsformål, tiltrekker FTF seg lettere oppmerksomhet fra massemedias side enn andre investorer, og fondet blir tidvis gjenstand for spekulasjoner i media, særlig når det skjer større endringer i selskaper hvor fondet er aksjonær. Det følger imidlertid av fondets rolle at dets opptreden i slike tilfelle er bestemt av hensynet til fondets egne økonomiske interesser som aksjonær og at det tilligger selskapenes styrer å fatte avgjørelse i selskapsstrategiske spørsmål såfremt de aktuelle spørsmål ikke hører inn under generalforsamlingen. Folketrygdfondet legger for øvrig stor vekt på å opptre profesjonelt og selvstendig som aksjonær og nøytralt og saklig i forhold til andre aksjonærer og aksjonærgrupperinger. Fondet er seg meget bevisst at det av et statlig fond må kunne kreves at dets virksomhet i enhver henseende skal være preget av ordentlighet.

Avkastningsutviklingen

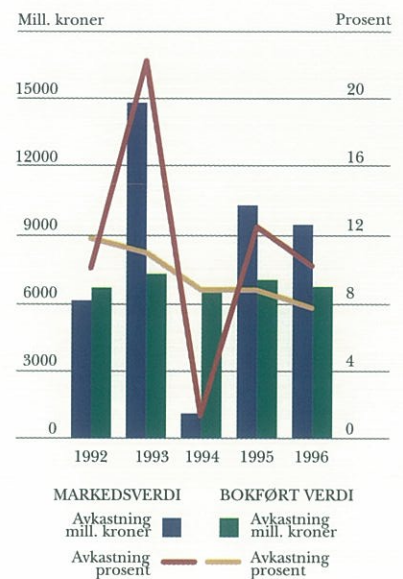
Folketrygdfondet har igjen kunnet legge frem et resultat som gir en tosfret verdikorrigert avkastningsrate. For 1996 ble avkastningen på 10,2 prosent inkludert økningen i urealiserte verdi-papirgevinster. For de siste 5 år har den gjennomsnittlige verdikorrigerte avkastningsrate vært på 11,1 prosent, hvilket innebærer en fordoblingstakt for kapitalen på under 7 år.

Den realiserte avkastningsrate har i gjennomsnitt for de siste 5 år vært 9,5 prosent, dvs. at økning i urealiserte kursgevinster i gjennomsnitt har bidratt til å øke den årlige verdikorrigerte avkastningen med 1,6 prosentpoeng. Økningen i urealiserte kursgevinster har i betydelig grad sammenheng med den nedgang i rentenivået som har funnet sted over disse årene, både direkte ved at nær halvparten av de urealiserte kursgevinster kan henføres til FTFs plasseringer i renteinstrumenter og indirekte ved at rentenedgangen har medvirket til en sterk økning i aksjekursene.

Som følge av nedgangen i rente-

nivået har imidlertid den realiserte avkastningsraten vært jevnt synkende over de siste 5 år fra 11,6 prosent i 1991 til 7,7 prosent i 1996. Nedgangen i realisert avkastningsrate vil måtte fremover som følge av at replasseringer nå skjer til en lavere effektiv rente enn plasseringer gjort i tidligere år. Hvis rentenivået igjen skulle øke, vil det bidra til å dempe, evt. stanse, nedgangen i den realiserte avkastningsrate. Samtidig vil en renteoppgang bidra til at markedsverdien på fondets portefølje av rentepapirer vil gå ned, slik at den verdikorrigerte avkastningsrate vil bli lavere enn den realiserte. På bakgrunn av at det nominelle rentenivået i Norge i dag er kommet ned på et nivå som en ikke har hatt siden de første år av fondets 30-årsige historie, er det grunn til å anta at fondets verdikorrigerte avkastning i de nærmeste årene fremover vil komme til å ligge på et lavere nivå enn hva som har vært tilfellet i de senere år.

Utvikling i avkastning 1992-96

Oslo, 26. februar 1997

Henrik J. Lisæth
Henrik J. Lisæth

Per Gunnar Olsen
Per Gunnar Olsen

Stein Blindheim
Stein Blindheim

Anne Breiby
Anne Breiby

Tove Lehre
Tove Lehre

Per Arne Olsen
Per Arne Olsen

Anna Kristine Jahr Røine
Anna Kristine Jahr Røine

Arne Synnes
Arne Synnes

Björg Ven
Björg Ven

Resultatregnskap

Realiserte inntekter

MILL. KR.

	NOTE	1996	1995
Renteinntekter	1	6 304	6 594
Utbytte		364	255
Realiserte verdipapirgevinster/-tap	2	67	186
Andre inntekter	3	0	1
Sum realiserte inntekter		6 735	7 036

Driftskostnader

Adm.- og forvaltningskostnader	4	15	13
Sum driftskostnader		15	13

Realisert resultat		6 720	7 023
Endring i ureal. verdipapirgevinster/-tap	5	2 758	3 311
Verdikorrigert resultat		9 478	10 334

Balanse

Eiendeler

MILL. KR.

	NOTE	31.12.96	31.12.95
Bankinnskudd	6	707	901
Verdipapirer til kostpris	5, 7, 8		
Sertifikater		5 445	2 419
Kontolån til statskassen		41 640	34 497
Stats- og statsbankobligasjoner		13 926	16 276
Andre ihendehaverobligasjoner		20 427	20 503
Konvertible obligasjoner		139	251
Aksjer, grunnfondsbevis		8 553	8 933
Urealiserte verdipapirgevinster	5, 7, 8	8 674	5 916
Opptjente, ikke forfalte renter		3 006	3 524
Andre fordringer	9	3	3
Driftsmidler		2	2
Sum eiendeler		102 522	93 225

Gjeld og egenkapital

Gjeld	10	6	187
Folketrygdfondets kapital	11	102 516	93 038
Sum gjeld og egenkapital		102 522	93 225

Oslo, 31. desember 1996
26. februar 1997

Henrik J. Lisæth
Leder

Per Gunnar Olsen
Nestleder

Stein Blindheim

Anne Breiby

Tove Lehre

Per Arne Olsen

Anna Kristine Jahr Røine

Arne Synnes

Björg Ven

Tore Lindholt
Adm. direktør

Folketrygdfondets regnskap for 1996 er revidert og godkjent av Riksrevisjonen.

Oslo, 27. februar 1997

Etter fullmakt
Erna J. Lea
Underdirektør

Lars Skjong
Hovedrevisor

Regnskapsprinsipper

Generelt

FTF's regnskap er avlagt i henhold til prinsipper som er alminnelig akseptert for aksje- og obligasjonsfond.

Verdi av portefølje

I regnskapet er fremmedkapitalinstrumenter vurdert til ligningsverdi pr. årsavslutningsdato. Egenkapitalinstrumenter er vurdert til markedsverdi pr. årsavslutningsdato. Dersom det ikke foreligger omsetningskurser på børsen, benyttes antatt markedsverdi. Kurtasje til megler ved anskaffelse av verdipapirer er inkludert i verdipapirenes kostpris. Ved salg av verdipapirer beregnes gevinst som salgssum fratrukket kurtasje og gjennomsnittlig kostpris på de solgte verdipapirer.

Garantiprovisjon i forbindelse med deltakelse i garantikonsortier føres til fradrag i kostpris for aksjer og obligasjoner når FTF tegner. Når FTF kun deltar i garantikonsortiet og ikke tegner, inntektsføres provisjonen i sin helhet. I disse tilfellene skjer inntektsføringen når bekreftelsen på deltakelse i garantikonsortiet er mottatt.

Egenkapital

FTF's egenkapital består av innbetalt kapital (dvs. overføringer fra folketrygden m.v.) samt akkumulert resultat.

Inntektsføringsprinsipper

Renter på verdipapirer inntektsføres etterhvert som de påløper, mens utbytte på aksjer og grunnfondsbevis inntektsføres på det tidspunkt aksjene/-grunnfondsbevisene noteres ex utbytte på børsen.

Skatter

FTF er unntatt fra skatteplikt.

NOTE 1 - Renteinntekter.

Mill.kr.

Renteinntekter fordeler seg som følger:

	1996	1995
Renter av stats- og statsbankobligasjoner	4 503	4 873
Renter av andre ihendehaverobligasjoner	1 572	1 597
Renter av konvertible obligasjoner	18	23
Renter av sertifikater	180	65
Renter av bankinnskudd	31	33
Renter av pantelån og gjeldsbrev	0	3
Sum	6 304	6 594

NOTE 2 - Realiserte verdipapirgevinster/tap.

Mill.kr.

Realiserte verdipapirgevinster/tap har følgende fordeling:

	1996	1995
Realiserte gevinster/tap obligasjoner	-805	-116
Realiserte gevinster/tap sertifikater	2	0
Realiserte gevinster/tap aksjer m.v.	870	302
Sum	67	186

NOTE 3 - Andre inntekter.

Andre inntekter representerer garantiprovisjon ved aksje- og obligasjonsemissjoner og ekstraordinære inntekter.

NOTE 4 - Administrasjons- og forvaltningsutgifter.

Mill.kr.

Administrasjons- og forvaltningsutgifter består av følgende poster:

	1996	1995
Honorarer, lønn o.l.	7,5	6,4
Andre driftskostnader	6,2	4,9
Verdiforvaltning Norges Bank/Årsavgift VPS	0,7	0,7
Avskrivninger	0,8	0,9
Sum	15,2	12,9

NOTE 5 - Urealiserte verdipapirgevinster.**Mill.kr.**

Samlede urealiserte verdipapirgevinster og årlige endringer i disse er som følger:

	1996	1995
Markedsverdi portefølje pr. 31. desember	98 804	88 794
Historisk kost portefølje pr. 31. desember	90 130	82 878
Urealiserte verdipapirgevinster	8 674	5 916
Endring urealiserte verdipapirgevinster	2 758	3 311

Urealiserte verdipapirgevinster pr. 31. desember 1996 fordeler seg som følger:

	KOSTPRIS	MARKEDS- VERDI	UREALISERTE KURS- GEVINSTER	ENDRING UREALISERTE GEVINSTER
Sertifikater	5 445	5 458	13	12
Obligasjoner	75 993	80 106	4 113	657
Konvertible obligasjoner	139	187	48	-7
Aksjer	8 315	12 715	4 400	2 020
Grunnfondsbevis	238	338	100	76
Sum	90 130	98 804	8 674	2 758

NOTE 6 - Bankinnskudd.**Mill.kr.**

Bankinnskudd består av folioinnskudd og kortsiktige plasseringer i banker.

	1996	1995
Folioinnskudd	15	241
Kortsiktige plasseringer	692	660
Totalt	707	901

NOTE 7 - Fordeling av urealiserte verdipapirgevinster for Folketrygdfondets kontolåns- og obligasjonsportefølje pr. 31. desember 1996.**Mill.kr.**

	PÅ- LYDENDE	KOSTPRIS	MARKEDS- VERDI	UREALISERTE KURS- GEVINSTER
Kontolån	40 200	41 640	43 348	1 708
Stat	13 486	13 926	15 678	1 752
Statsbanker	0	0	0	0
Industri	1 807	1 873	1 954	81
Kraftforsyning	645	668	689	21
Kraftforsyning med kommunegaranti	1 207	1 236	1 253	17
Kommuner og fylker	2 078	2 072	2 155	83
Finansforetak	14 406	14 578	15 029	451
Sum	73 829	75 993	80 106	4 113

NOTE 8 a - Folketrygdfondets beholdning av aksjer pr. 31. desember 1996

SELSKAP	AKSJEKAP. PR. KLASSE (1000 KR)	PÅLYDENDE PR. AKSJE (KR)	ANTALL AKSJER 31.12.96	%-VIS ANDEL AV TOTAL AKSJEKAPITAL I SELSKAPET	MARKEDS- VERDI (1000 KR)
CBK	3 854 798	7,00	14 284 212	2,59	289 970
DnB	6 405 000	10,00	11 748 303	1,83	287 833
Bolig- og Næringsbanken	487 710	50,00	926 026	9,49	138 904
Storebrand	1 383 584	5,00	27 925 940	9,49	1 027 675
Storebrand Pref. A	500 000	5,00	7 816 958		93 022
Aker	1 111 351	20,00	2 481 400	3,93	352 359
Aker B	175 681	20,00	50 000		6 500
Aker Maritime	283 590	5,00	481 324	0,85	42 838
Alcatel STK	84 000	10,00	95 050	1,13	42 773
Arendal Fossekompagni	24 883	10,00	125 000	5,02	65 625
Avantor	16 683	1,00	690 700	4,14	35 916
Dyno Industrier	510 508	20,00	844 871	3,31	136 869
Elkem	985 600	20,00	3 778 700	7,67	398 653
Gresvig	31 000	5,00	384 900	6,21	39 260
Hafslund	68 291	1,00	8 022 559	7,81	375 456
Hafslund B	47 173	1,00	989 625		43 048
Helikopterservice	233 596	11,50	381 500	1,88	30 901
Kverneland	89 636	10,00	545 586	6,00	96 023
Kværner	421 249	12,50	3 072 850	7,09	952 583
Narvesen	200 000	20,00	224 400	2,24	41 738
Nera	131 479	10,00	1 111 875	8,46	307 989
Netcom	23 580	0,50	511 997	1,09	31 232
Norsk Hydro	4 581 453	20,00	6 040 100	2,64	2 083 835
Norske Skog	531 135	20,00	963 522	3,41	207 157
Norske Skog B	121 687	20,00	151 050		29 757
Nycomed A	242 433	4,00	8 022 559	8,11	778 188
Nycomed B	167 463	4,00	289 625		27 804
Olav Thon	118 979	10,00	365 726	3,07	56 688
Orkla	987 224	25,00	4 033 038	8,27	1 802 768
Rieber & Søn	398 245	30,00	1 090 693	9,74	211 595
Rieber & Søn B	398 245	30,00	1 394 001		257 890
Saga	1 541 986	15,00	5 106 702	4,97	548 971
Scana Industrier AS	26 583	1,25	1 011 581	4,76	47 544
Schibsted	69 250	1,00	5 246 740	7,58	616 492
C. Tybring-Gjedde	44 076	5,00	345 376	3,92	53 879
Veidekke	56 978	10,00	583 800	10,25	116 760
Wenaas	8 405	2,00	300 000	7,14	43 200

NOTE 8 a (forts.)

SELSKAP	AKSJEKAP. PR. KLASSE (1000 KR)	PÅLYDENDE PR. AKSJE (KR)	ANTALL AKSJER 31.12.96	%-VIS ANDEL AV TOTAL AKSJEKAP I SELSKAPET	MARKEDS- VERDI (1000 KR)
Awilco Shipping	254 800	12,50	491 382	3,25	35 871
Awilco Shipping B	254 800	12,50	832 797		59 961
Bergesen	132 746	2,50	1 940 500	2,82	302 718
Bergesen B	56 653	2,50	197 200		30 369
Color Line	96 545	2,00	1 762 252	3,65	51 105
Leif Høegh	60 000	2,00	1 375 100	4,58	178 763
Nomadic Shipping	158 000	10,00	1 500 000	9,49	24 450
Smedvig B	41 276	3,00	280 000	0,69	38 500
Storli	148 738	10,00	559 700	5,47	67 164
Storli B	69 748	10,00	635 000		73 660
W. Wilhelmsen	49 666	5,00	370 700	5,29	65 243
W. Wilhelmsen B	22 708	5,00	395 200		67 184
Sum markedsverdi					12 714 683
Urealiserte kursgevinster aksjer					4 399 421
Bokført kostpris					8 315 262

NOTE 8 b - Folketrygdfondets beholdning av grunnfondsbevis
pr. 31. desember 1996.

SELSKAP	GRUNNFONDS- KAPITAL (1000 KR)	PÅLYDENDE (KR)	ANTALL	%-VIS ANDEL AV TOTAL GRUNNFONDKAP. I SELSKAPET	MARKEDS- VERDI (1000 KR)
Sparebanken Midt-Norge	600 000	100,00	294 300	4,91	54 298
Sparebanken Nord-Norge	644 345	100,00	290 000	4,50	47 270
Sparebanken Rogaland	744 000	100,00	366 600	4,93	63 055
Sparebanken Nor	2 569 937	100,00	870 000	3,39	173 565
Sum markedsverdi					338 188
Urealiserte kursgevinster grunnfondsbevis					100 043
Bokført kostpris					238 145

NOTE 9 - Andre fordringer.**Mill. kr.**

Andre fordringer består av:

	31.12.1996	31.12.1995
Pantelån Rikstrygdeverket	3	3
Sum	3	3

NOTE 10 - Gjeld.**Mill. kr.**

Gjelden består av:

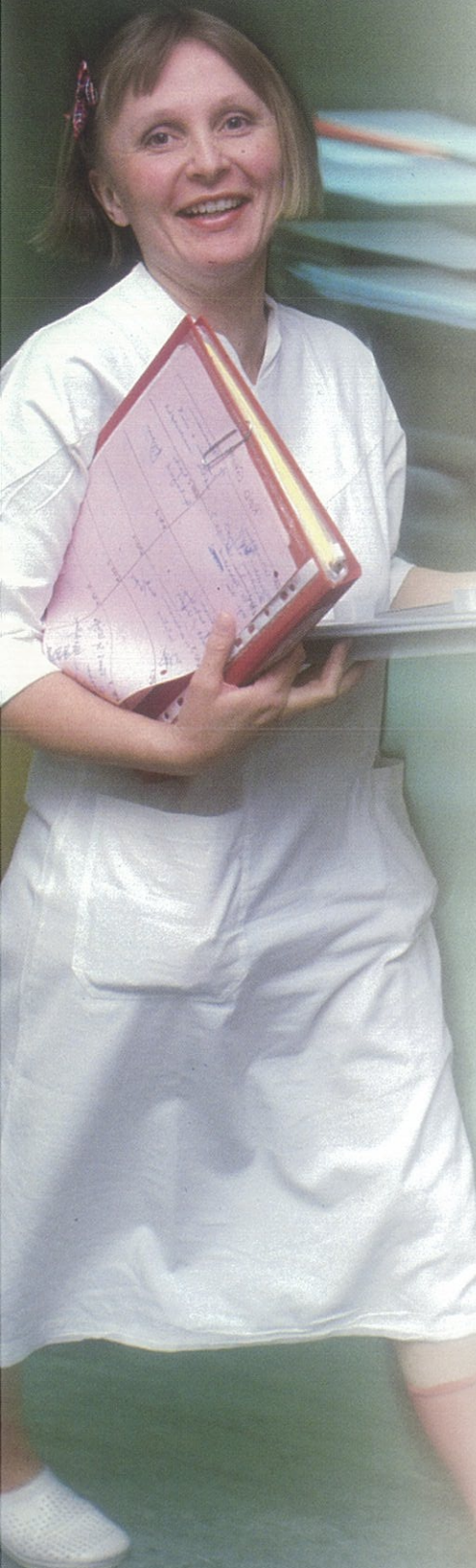
	31.12.1996	31.12.1995
Div. gjeld (Skattetrekk, Statens Pensjonskasse etc.)	2	1
Uoppgj. verdipapirhandler	4	186
Sum	6	187

NOTE 11 - Folketrygdfondets kapital.**Mill. kr.**

Folketrygdfondets kapital fremkommer som følger:

Overført fra folketrygden m.v. i perioden 1967-1979	11 778
Akkumulert resultat 1967-1995	81 260
Folketrygdfondets kapital pr. 1.januar 1996	93 038
Verdikorrigert resultat 1996	9 478
Folketrygdfondets kapital pr. 31. desember 1996	102 516

Markedsutviklingen i 1996

Rentemarkedet

Obligasjonsmarkedet var i 1996 preget av relativt store svingninger, mens de korte rentene viste en fallende tendens. Det er særlig USA som har vært retningsgivende for utviklingen i obligasjonsmarkedet. I Europa har utsiktene til innføringen av en monetær union (EMU) bidratt til at rentedifferansen mot Tyskland ble kraftig redusert for en rekke land.

I USA steg de lange rentene kraftig i første halvår som følge av tegn til en sterkere økonomisk vekst. Fra et nivå på vel 5,6 prosent ved inngangen av året steg 10-årsrenten til over 7 prosent. Utover høsten snudde imidlertid utviklingen og renten falt tilbake til nærmere 6 prosent. Dette hadde sammenheng med at flere økonomiske nøkkeltall syntes å indikere en svakere økonomisk vekst. Spesielt gjaldt dette utviklingen i det private forbruket. Helt mot slutten av året kom rentene noe opp igjen og endte på vel 6,4 prosent.

Den amerikanske renteoppgangen trakk også med seg rentene i Tyskland til tross for at vekstutsiktene her var langt mer avdempet. 10-årsrenten steg fra under 6 prosent til nærmere 6,7 prosent. Utover høsten fulgte de tyske rentene med i rentenedgangen i USA og lå ved utgangen av året lavere enn ved årets begynnelse.

Det norske obligasjonsmarkedet har i store trekk fulgt utviklingen i Tyskland. På det høyeste var 10-årsrenten på knapt 7,3 prosent, mens renten ved sluttet av året lå på 6,3 prosent, som var lavere enn ved inngangen til

året. Rentedifferansen mot Tyskland har variert fra 0,9 prosentpoeng på det høyeste til nærmere 0,3 prosentpoeng på det laveste.

De korte rentene har tendert nedover i Tyskland løpet av året, mens utviklingen i USA har vært temmelig flat. I februar 1996 satte den amerikanske sentralbanken ned signalrenten med 1/4 prosentpoeng til 5 1/4 prosent. I Tyskland ble diskontoen redusert med 0,5 prosentpoeng til 2,5 prosent i april.

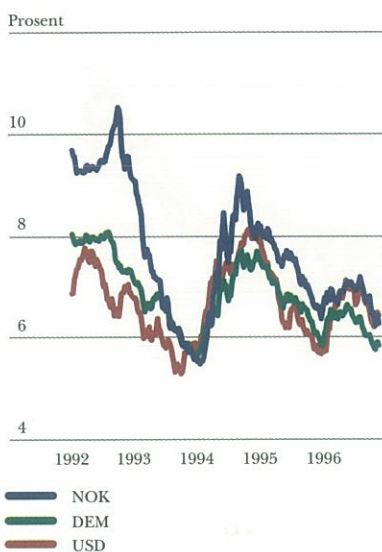
I Norge har de korte rentene falt kraftig som følge av at Norges Bank i to omganger senket signalrenten fra 4 3/4 prosent til 4 prosent. Mot slutten av året bidro dessuten en meget sterk norsk krone til å presse de korte rentene ytterligere ned. 3-månedersrenten som var oppe i 5,8 prosent i januar lå ved utgangen av året på 4,0 prosent. En må helt tilbake til tidlig på 1970-tallet for å finne et tilsvarende lavt rentenivå.

Det kraftige fallet i de korte rentene bidro til at avkastningskurven ble vesentlig brattere i 1996. Forskjellen mellom 10-årsrenten og 3-månedersrenten steg i løpet av året fra 1 prosentpoeng til 2,5 prosentpoeng.

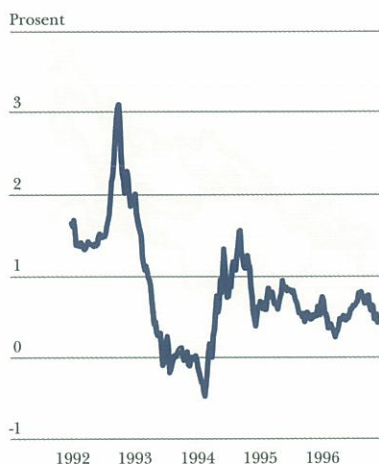
Omsetningen i obligasjonsmarkedet kom i 1996 opp på et rekordnivå med 2 526 mrd. kroner omsatt. Dette gir et daglig gjennomsnittlig omsetningsvolum på over 10 mrd. kroner.

Det ble i 1996 emittert obligasjoner for 63,6 mrd. kroner som er over 18 prosent høyere enn i 1995. Stats- og statsgaranterte lån, samt lån emittert av statsforetak utgjorde 29,0 mrd. kroner tilsvarende 45,6 prosent. Fylkes- og

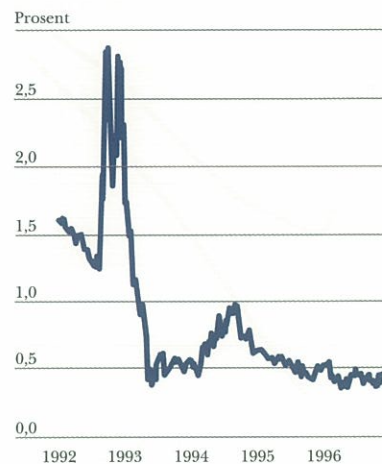
Renteutvikling 10-års statsobligasjoner

10-års rentedifferanse Norge-Tyskland

Utviklingen i risikopremien. Fem års kredittforetak mot fem års stat

kommuneobligasjoner sto for 7,0 mrd. kroner tilsvarende 11,0 prosent og private foretak emitterte for 27,6 mrd. kroner som utgjør 43,4 prosent.

Aksjemarkedet

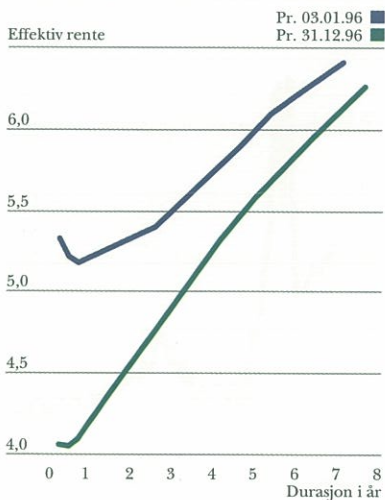
1996 ble et nytt rekordår i aksjemarkedet. Første halvdel av året var preget av jevn oppgang, som ble etterfulgt av en svak periode fra juli til september. Fra og med oktober pekte kursutviklingen igjen oppover og avslutningen på året var svært sterk. Totalindeksen på Oslo Børs steg med 32,1 prosent mot 11,6 prosent i 1995. Bankindeksen var vinner med en oppgang på 46,3 prosent, mens forsikringsindeksen kom dårligst ut med en oppgang på kun 8,3 prosent. Markedsverdien av norske selskaper notert på Oslo Børs utgjorde ved årets slutt 366 mrd. kroner. Dette er en oppgang på 29,8 prosent sammenlignet med ett år tidligere. Som normalt er ved kursopp-

gang, økte også omsetningen av aksjer. Totalt ble det handlet aksjer for 231 mrd. kroner, som er en økning på hele 47,8 prosent sammenlignet med 1995.

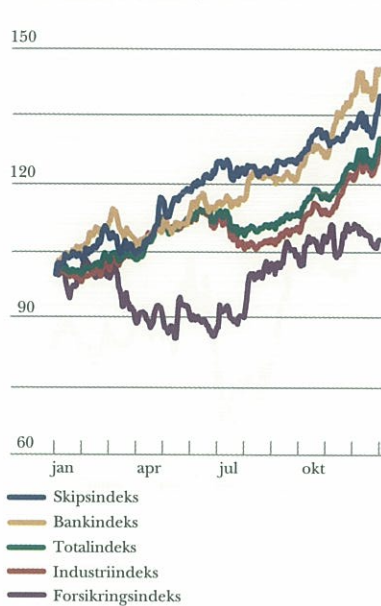
Også emisjonsaktiviteten var høy siste år. Totalt ble det emittert aksjer for 9,2 mrd. kroner i de børsnoterte selskapene (inkl. selskaper som senere ble opptatt til notering) mot 7,6 mrd. kroner i 1995. I tillegg ble det foretatt mange emisjoner i unoterte selskaper. I deler av fjoråret var det særlig stor interesse for investeringer i det unoterte aksjemarkedet. De totale utbytteutbetalinger fra de børsnoterte selskapene utgjorde ca. 8 mrd. kroner. Utbytteutbetalingene fra selskapene utlignet nesten innbetalingene gjennom emisjoner, og bidro til høy likviditet og kapitalmobilitet.

Den sterke kursstigning i aksjemarkedet og det lave rentenivået er trolig en vesentlig årsak til at aksjefondene

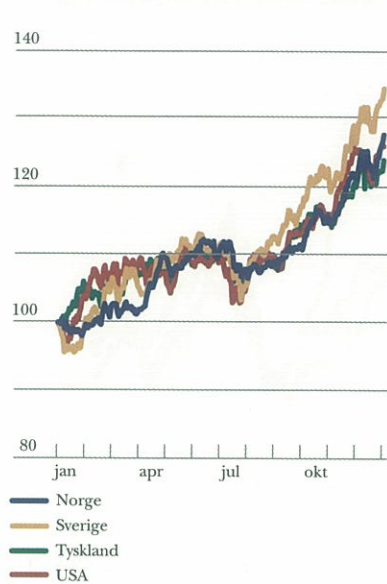
Avkastningskurven for statsobligasjoner

Totalindeks og delindekser Oslo Børs 1996

Totalindeks Norge, Sverige, Tyskland, USA 1996

økte sin eierandel på Oslo Børs med 1,7 prosentpoeng til 6,3 prosent. Utlendingsene økte sin eierandel også i 1996, men økningen var langt mindre enn i de foregående år, fra 33,2 prosent til 33,6 prosent. Den statlige og kommunale eierandel ble redusert også siste år, med 2,4 prosentpoeng til 20,4 prosent. Nedgangen har i første rekke sammenheng med statens nedsalg i bankene.

Utviklingen i det amerikanske aksjemarkedet var i betydelig grad med på å prege utviklingen i Europa i 1996. Dow Jones-indeksen gikk opp 30 prosent, mens den bredere indeksen Standard & Poor 500 gikk opp 21 prosent. Skandinavia ble et sterkt hjørne av Europa der aksjeindeksen i Finland økte med 46 prosent og i Sverige med 38 prosent, mens økningen i Danmark var på 28 prosent. Tyskland og Storbritannia økte med henholdsvis 28 prosent og 12 prosent. I Japan sank aksjemarkedet også i 1996

svakt, med en nedgang på 15 prosent

Det sterke aksjemarkedet i 1996 var i større grad foranlediget av rentenedgang enn av resultatutviklingen i næringslivet. Et gjennomgående trekk gjennom året var nedjustering av inntjeningsestimater for de børsnoterte selskapene. I Norge i 1995 økte resultat før skatt for de børsnoterte selskapene med 60 prosent i forhold til 1994. Estimater for 1996 indikerer en resultatnedgang på 15-20 prosent. Viktigere for markedet syntes å være troen på en internasjonal konjunkturfremgang uten inflasjon. Det norske aksjemarkedet var dessuten preget av en sterk likviditetstilgang fra innenlandske kilder, foruten nettokjøp fra utenlandske investorer. Likviditetstilgangen var delvis et resultat av fallende renter og økte fokuseringen på alternativer til investeringer i rentepapirer.

En reise i tid...

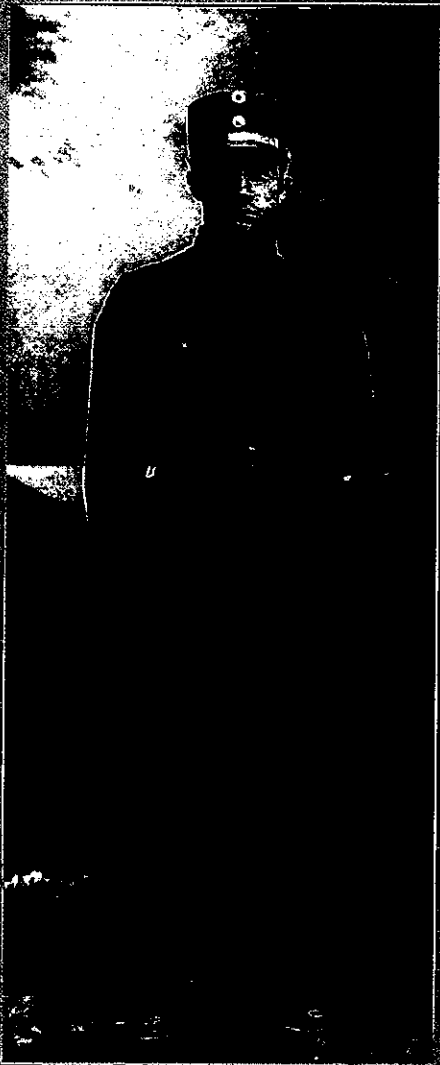

Det 20. århundre har vært de dramatiske begivenheters og store endringers tid. Neppe i noe annet århundre har menneskenes levevilkår blitt så fundamentalt forandret fra generasjon til generasjon som i løpet av dette århundret. For å belyse dette, har vi tatt en reise rundt i Norge og møtt mennesker som representerer de ulike tider og trender. På de neste sidene har vi latt dem fortelle deler av dette århundrets historie.

Interju og foto side 30 - 43:

Cox kommunikasjon.

Bildene side 27 - 29 er vennligst utlånt av de intervjuede personene.

Johan Edvardsen og Martha Fauchald, henholdsvis pensjonert fisker og småbruker, ble på begynnelsen av dette århundret født inn i et samfunn preget av primærnæringene. Johan gir oss et innblikk i livet på det lunefulle hav som både gir føde og tar liv. Gjennom Martha ser vi de tidlige tiders stedbundne tre-generasjons familiehusholdning. Barnetallet var stort, ekteskap var det selvfølge-
lige, og besteforeldrene var nærværende og deltok i oppdragelse og pass av den yngste generasjonen.

I den første halvdel av århundret gikk Norge fra et primærnæringsamfunn til et industrisamfunn. Industr utviklingen førte til flyttinger fra de spredte bebodde strøk til byer og tettsteder og skapte geografiske skille mellom den eldre og yngre generasjon. Velstandsøkningen som fulgte med industrialiseringen førte med seg at barnetallet gikk ned. Ivar og Tone Bertelsen hørte til dem som forlot

småbruket og søkte til byen og industrien på 50-tallet. Ivar fikk jobb på fabriken, mens Tone gjorde som de fleste kvinner i «husmorens glansdager» – hun ble hjemme med de to døtrene. Arne Nilsen, derimot, er født og oppvokst på Oslos østkant, og har levd med og av industrien hele sitt liv. Helt til tiden kom da tradisjonelle industriarbeidsplasser ble lagt ned eller flyttet ut av byen. For i den annen del av århundret har industrinæringene gradvis måttet vike plass for de tjenesteytende næringer. Over hele århundret har den offentlige sektor økt i omfang, sterkest i den annen halvdel av dette århundret. Dette har i stor grad skjedd som en konsekvens av de økonomiske endringer som har funnet sted og de endringer i bosettings- og familiestruktur og levealder som den økonomiske utviklingen har medført. Den eldste generasjonen har i økende grad blitt avhengig av offentlig bistand og pleie,

mens de unge krever et omfattende utdanningssystem.

Ved begynnelsen av dette århundret varte det yikesaktive livet fra folkeskolens slutt til livets ende. Den yikesaktive perioden er omtrent like lang i dag som for tre generasjoner siden, cirka 40 år, men livslengden er i gjennomsnitt økt til nær det dobbelte. Mens menneskene for tre generasjoner siden forsyngte seg selv i tre fjerdedeler eller mer av sitt liv, må de nå forsynes av andre yikesaktive i halvparten av sitt liv. Tove Hove ble født i 1947, et freds barn. Hun hører dermed til et av de største barneskullene i dette århundret. Tove og hennes mange jevnaldrende skal, når de blir pensjonister, forsynes av et, relativt sett, langt mindre antall yikesaktive. Samtidig har kravet til levestandard i den forsynede del av livet økt betydelig, og behovet for institusjonsbistand likeså – barnehager, skoler, sykehus og pleiehjem.

Med store yikesaktive bak hver pensjonist, økte krav til levestandard og omsorg, blir den samfunnsøkonomiske fordelingsoppgaven og det offentlige finansieringsproblem av betydelig størrelse, - langt større enn en forestilte seg i 1966 da folketrygdloven ble vedtatt og mye større enn det ville ha vært om vårt land ikke hadde funnet en oljefonnue å tappe av. Ann-Elisabeth Svendsen ble født samme år som loven om folketrygd ble vedtatt, og arbeider i dag innen oljesektoren. Hun er typisk for sin tid: høy utdannelse, karrierebevisst, samboer, bosatt langt fra sine foreldre og vil, når de en dag får barn, ha en barnefar som deler svangerskapspermisjonen, med henne før barnet er gammelt nok til å gå i barnehage. Hun er blant dem som skal forsørge den økende andelen av eldre i samfunnet.

Hvordan situasjonen for de kommende generasjoner vil arte seg, kan vi bare

spekulere over. Endringene i familiestrukturen kan neppe bli så store som de har vært i dette århundret. Men Norge vil bli et mer flerkulturelt preget samfunn. Utvandringen av nordmenn til den nye verden i vest ved begynnelsen av dette århundret er i de siste tiår blitt avløst av innvandring fra den gamle verden i sør og øst.

De økonomiske vekstmulighetene er neppe uttømt, selv innenfor rammen av en økologisk bærekraftig utvikling. Arbeidstiden vil trolig fortsatt gå ned, mens levealderen vil øke ytterligere. Omsorgsbehovets finanstelle krav kan komme til å føre til at den lovbestemte pensjonsalderen også vil komme til å øke.

Den teknologiske utviklingen - særlig informasjonsteknologien - vil kunne føre til at det tilsvarende skjer innenfor bedriftene som tidligere skjedde med tre-generasjonshusholdningen, at de ansatte tar med seg sine arbeidsoppgaver

ut av bedriftens lokaler og utfører dem på sine spredte bosteder og kommuniserer med hverandre via ulike typer av tele-tjenester. Kommunikasjonsmengden øker, men den personlige kontakten reduseres.

De økonomiske mekanismene vil skape et sterkere endringspress, mens samfunnsstrukturene blir løsere. Menneskenes mobilitet vil øke, og internasjonaliseringen av økonomien vil prege vår tenkemåte og livsførsel. Trolig vil vi alle fortsatt bli rikere, målt i penger, men utviklingen mot større økonomisk likhet som har vært et markert trekk i det 20. århundre, kan bli avløst av en utvikling i motsatt retning. Det er en utvikling foreldrene til nyttårsbarnet Peter Sundt frykter.

Mannen og havet

Havet tok to av Johan Edvardsens brødre. Det var likevel ingen tvil i hans sjel da han som 15-årig konfirmant skulle bestemme sin egen fremtid. Det var fisker han ville bli – slik som brødrene og far hans og hans forfedre så langt han minnes. Det var tross alt havet som reddet familien med en søskenflokk på 20 gjennom dårlige tider da «Unionslandet» fra 1905 uten utenrikspolitikk fikk et brutalt møte med det internasjonale samfunnet i krig. Hans generasjon hadde fått merke krigsforlis, handelskrig, forsyningsproblemer og jobbetid. I dag er Johan Edvardsen 90 år, og overlot for få år siden fiskebåten til sin sønn igjen.

Det blåser stiv kuling, og havet slår mot svabergene på Herøy på Helgelandskysten der Johan Edvardsen bor sammen med sin 10 år yngre kone gjennom 56 år, Åsta. Men for et ektepar som til sammen har vært på Lofotfiske i mer enn 100 år, er dette ikke vær å snakke om. Styggværet til sjøs vinterstid er ikke å spøke med. Åsta har mang en gang vært redd for mannen når han har vært ute på fiske, og hun satt hjemme med barna. Nå sitter de hjemme sammen, trygt foran kaminen i Johans barndomshjem, og snakker om årets Lofotfiske. De tviler på at de tar turen nordover i år igjen. Det er så lite fisk, så sønnen får nok klare seg om bord på «Havleik» på egen hånd. Men det er i så fall første gang de fullt og helt overlater fisket til sønnen. Johan sto i styrehuset til han ble 77 år, og har siden hjulpet til på land sammen med Åsta.

Det var fisket som brakte ekteparet sammen. Han var fisker og hun kokke – da som nå. Det tok ikke mange månedene før Johan høflig spurte Åstas far om datterens hånd slik at de kunne gifte seg i krigens første år.

Til å begynne med bodde de nygifte hos Åstas foreldre. Der fødte hun sine to første barn – med hjelp fra moren og jordmor. Da sønnen kom, hadde de overtatt Johans barndomshjem og fått sitt eget husvære.

– Han Åge blei fødd om natta. Om morran fór han Johan på sildfeske. Sånn va det berre den gongen. Ikkje sånn så no. No får tel og mæ faren penga førr å

va heime me ungan. Ikkje for det. E syns de e greitt. Sånn sett e e ikkje gammeldags, sier Åsta. Johan bidrar ikke i slikt kvinnfolk-preik. Det er sjark og fisk som er hans tema.

Johan og Åsta har tatt plass i stua i det hvite våningshuset, og far i huset rugger rolig i den moderne gyngestolen. Huset ble bygd i 1896, og rommet på det meste 10 mennesker. Johans far ble enkemann etter at hans kone hadde født hans 11 første barn. Han giftet seg på ny, og ble da far til nye 9. Etter hvert som nye barn kom til, flyttet de eldste ut. Flere bygde hus i nærheten av barnedomshjemmet, så familien holdt likevel sammen. Der bor familien den dag i dag, men av alle søsknene har Johan kun én bror igjen.

I dag er mye forandret siden Johan trådte sine barnesko her. De smårutete vinduene er byttet ut, og vann, strøm og bad har kommet til. Selv den gamle koks-ovnen har fått konkurranse av en mikrobølgeovn. Oppvaskmaskin er det også blitt plass til i det moderne kjøkkenet. De har slitt nok, og synes alderdommen kan gjøres så lettvin som mulig. Men det var først da ungene var ute av redet at livet ble enklere – både økonomisk og praktisk.

– Vi ha bestandig hatt mat å sett på bordet. Takka være havet, sier Johan.

Men mat har ikke alltid vært en selvfølge. Svart hav og dårlig pris på fesken har slitt på mang en fiskerfamilie.

– Det e nokka anna no. No går vi berre ut i postkassen og henta trygden

våres. Vi treng ikkje å ver redd førr sult eller fattigkassa. Og godt e da. Foreldran te ho Åsta fekk såvidt opplev alderspensjonen før de dødd i 1968. Før det ha de klart se sjøl – med nokka hjelp ifrå ungan.

– Men krigen va værst, sier Åsta og husker tilbake. – Da minsteungen kom, ha vi ikkje klea å kle på han. Og brødet, Hitler-kaka så vi kalla det, smaka surt. Først etter at ho mamma pøtta rogn i deigen, ble det etan. Men alt i alt var vi heldige. Vi merka ikkje så mykje te krigen. Bortsett ifrå at han Johan vart senda av gårde nån månda førr å bygg jernbane, og at vi mått gjømm unna feskebåtan førr tysker.

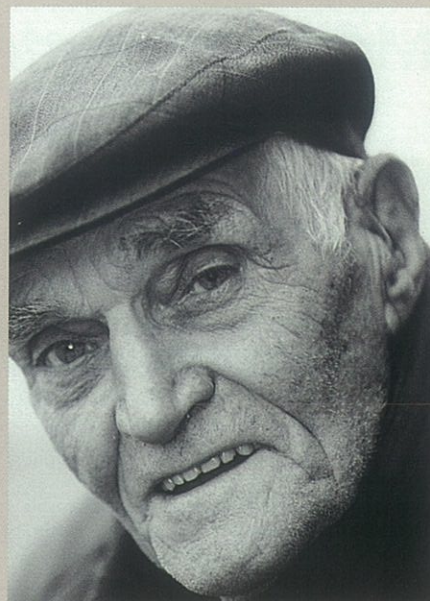
Stort sett kan ekteparet huske tilbake på et lykkelig liv sammen.

– Vi er glad førr at vi bestandig ha vørre sunn og fresk, sier Johan beskjedent – en beskjedenhet som er typisk for hans generasjon. Det er først det siste året at Johan har begynt å høre litt dårlig. Noen krumme fingre sliter han også med etter mange år med hardt arbeid. Men sprek er han. Han rusler gjerne til butikken for en liter melk eller to. For å kikke på ung-pikene, som han sier.

– E bli aldri førr gammel te da, ler han og ser ertende bort på Åsta som er vant til tull-preiket fra den kanten.

Litt tull-preik måtte nok også dronning Sonja høre fra Johan da han som hedersgjest fikk møte kongeparet under deres signingsferd i 1994.

– Ho Sonja va like lett å prat me så nabokjerringa, bedyrer han, og viser villig frem avisutklipp med bilde av ekte-

paret Edvardsen og de kongelige.

Fra stua har Johan og Åsta en flott utsikt ned til sjøhuset som fremdeles rommer to robåter. Et minne fra den tiden da segl, årer og muskler sto for fremdriften.

– Då va feske et blodslit. Vi drog garnan og egna me berre nevan. Men vi klaga aldri. I dag er nok mange av de unge førr bortskjemt, og veit lite om ka slags kår vi levde under, tror Johan.

Det er ikke så mange fiskebåter å se lenger. Lakseoppdrettet har overtatt det meste av fiskeindustrien på Herøy, mens ungdommen har flyttet inn til byen for å gå på skole. Og det lille, røde fjøset er tomt for sauer og kyr. De forsvant samtidig med at barna flyttet ut.

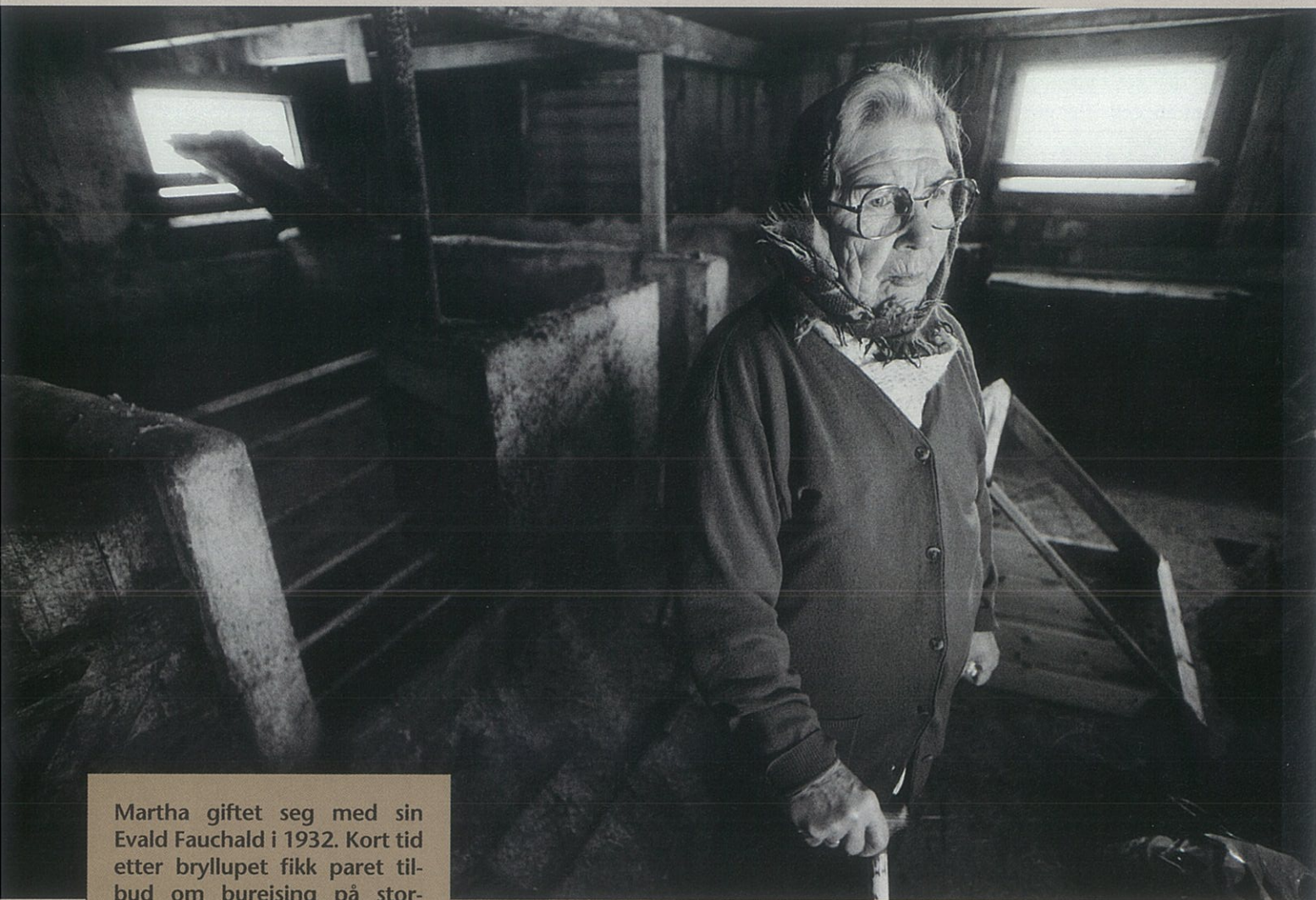
– Det er litt stilt og stusselig innimella. Vi har ikkje mange søsken igjen, og de unge e ikkje lenger så flenk til å besøk de gamle, sier Johan, men skynder seg å legge til:

– Men vi ska ikkje klag, vi.

Navn: Johan Edvardsen
Født: 1907
Fødested: Herøy på Helgeland
Bosted: Herøy på Helgeland
Utdannelse: Folkeskole
Yrke: Pensjonert fisker

Markens grøde – næring til liv gjennom generasjon

Martha giftet seg med sin Evald Fauchald i 1932. Kort tid etter bryllupet fikk paret tilbud om bureising på storgården hvor Evald hadde tjenestegjort som smågutt. For til tross for at Norge i denne perioden beveget seg fra et jordbrukssamfunn til et industrisamfunn, var det ingen tegn til at Martha og hennes familie skulle gi opp primærnæringen. Med bare nevene ryddet de 35 mål skog til dyrkbar jord, og bygde sitt eget hus. I dag bor det fire generasjoner Fauchald på gården, og sønnesønnen har overtatt driften.

MARTHA er født og oppvokst på Vestre Toten. Hun kom til verden i 1909 i en tømmerstue på 20 kvadratmeter, og ble en av en ungeflokk på 12. Den lille stua hvor Martha ble født kunne ikke romme en storfamilie, så barna dro fra hjemmet etter hvert som konfirmasjonen var vel overstått. Martha flyttet inn til en tante, og tok siden arbeid som tjenestejente på en av de større gårdene i området. Hun stelte huset og laget maten til familien og tjenestefolket, og passet de små barna på gården.

– Det var slik en god familie. Dom var snille. Vi hadde det godt der. Itte ælle tjenestefolk hadde det så bra som øss, forteller Martha.

Men også en tjenestejente måtte trå

til med tyngre utearbeid når høy og poteter krevde arbeidskraft. På lik linje med mannfolka. Som blant andre Evald. Det var nemlig der på gården hun traff sin utkårede.

Evald hadde da allerede lang erfaring fra gårdsarbeid. Som 12-åring startet han som gårdsgutt på gården Lie. Der fikk han seng, føde og fikk lese for presten mot at han passet kyrne, slo gresset og utførte annet arbeid som hørte en gård til på begynnelsen av dette århundret. Siden bar det fra gård til gård – alt etter hvor det fantes arbeid for en ung, sterk mann. Helt til han traff Martha og de sammen kjøpte husmannsplassen på gården Lie og startet sitt eget vesle bruk. De flyttet dermed inn i den 24 kvadrat-

meter vesle tømmerhytta der Evalds bestefar hadde bodd den gangen han var husmann på den samme gården. For tømmerstua og jorda betalte de 7000 kroner – penger de fikk låne.

Det unge paret hadde venner og familie til å hjelpe seg med bureisingen – og av og til en hest som tok de tyngste takene.

– Je var nok litt hæst je òg da, innrømmer Martha, og forteller innlevende hvordan de virkelig var «gubben og gamla som låg og dro». Men rota fikk de til slutt opp. Og all steinen.

– Noen ta steina var så store at det itte nytte med spett og rå styrke. Da måtte vi fyre opp bål på dom og varme dom opp. Deretter helte vi iskaldt vatn på dom slik at dom sprakk i mindre biter. Arbeidet tok si tid den gongen.

Tømmerstua ble etter hvert i minste laget. Trekkfull og mørk var den også. Paret bygde derfor nytt hus på plassen. I dag bor de langt mer komfortabelt med innlagt vann, toalett og varme. Vann fikk de så tidlig at jentene i grenda kom springende for å få bade. Men det hendte titt som det var at vannet frøs, og at bekken og brønnen var god å ha på vinterstid når klær skulle vaskes og dyrene vannes.

Martha sitter i den myke lenestolen i

stua, kikker ut gjennom vinduet og lar de blå øynene kjærlig følge jordene som har gitt henne så meget – både av slit, men også liv. Nå er hun gammel og trett, og

har latt yngre krefter overta driften og ansvaret. Og det meste av huset. De gamle har flyttet opp i en mindre leilighet i annen etasje. Under bor sønnen, en av deres seks barn, sammen med sin kone. Sønnen tok over driften av gården da Martha og Evald trakk seg tilbake. Nå er det sønnesønnens tur til å drive jorda. Han har bygget eget hus et steinkast fra sine besteforeldre, og spørsmålet er om oldebarna en dag skal føre slektens tradisjoner videre.

– Vi har heller aldri kunja levd bære ta krøttera, sau, høne'n og jorda, forteller Martha. For å spe på, reiste hun rundt på bygda og laget mat og vasket for andre, samtidig som hun hadde egne barn å ta seg av. Etter at den eldste datteren døde i ung alder, hadde Martha også hennes barn å se til.

– Evald jobbe på Raufoss-fabrikken i 40 år, fortsetter Martha og tar oppmerksomheten bort fra egen person. Hun lar en øm finger stryke over arret mannen har på det ene kinnet. Et merke etter en sprengningsulykke på fabrikken. Ulykken tok det meste av mannens kinn og store deler av hørselen hans.

– Det er et under at'n Evald lever i dag, sier Martha stille, og har flere episoder i tankene.

At han kom fra krigen med livet i behold, er ren og skjær flaks. En svikt i det ellers så perfekte tyske systemet førte til at han, etter at norske soldater tapte slaget ved Hjerkin, klarte å rømme unna og unngå å bli sendt til konsentrasjonsleiren ved Hønefoss.

På veggene i ekteparets stue henger mange minner. Det er bilder av familie som ikke lenger er der. Men rundt finnes et hav av bilder av barn, barnebarn og oldebarn. Dette er mennesker som er til hygge og hjelp. Det er slik det alltid har vært på landet: de unge bor i nærheten og tar seg av de eldre. Martha er likevel glad for at sykehjemmet finnes. Hun og mannen har søkt om plass der. De ønsker å avlaste resten av familien – iallfall for en periode. Men foreløpig er Martha sprek nok til å vise de besøkende rundt på gården. Støttet til stokken viser hun stolt frem fjøset. I dag står det tomt,

men båsene forteller sin egen historie.

– Under krigen kom folk reisende hit og bytte klær mot mjølk, poteter og flæsk. Takket være jorda har vi støtt greid øss bra, forteller hun, og tasser innom utedoen på stille bein.

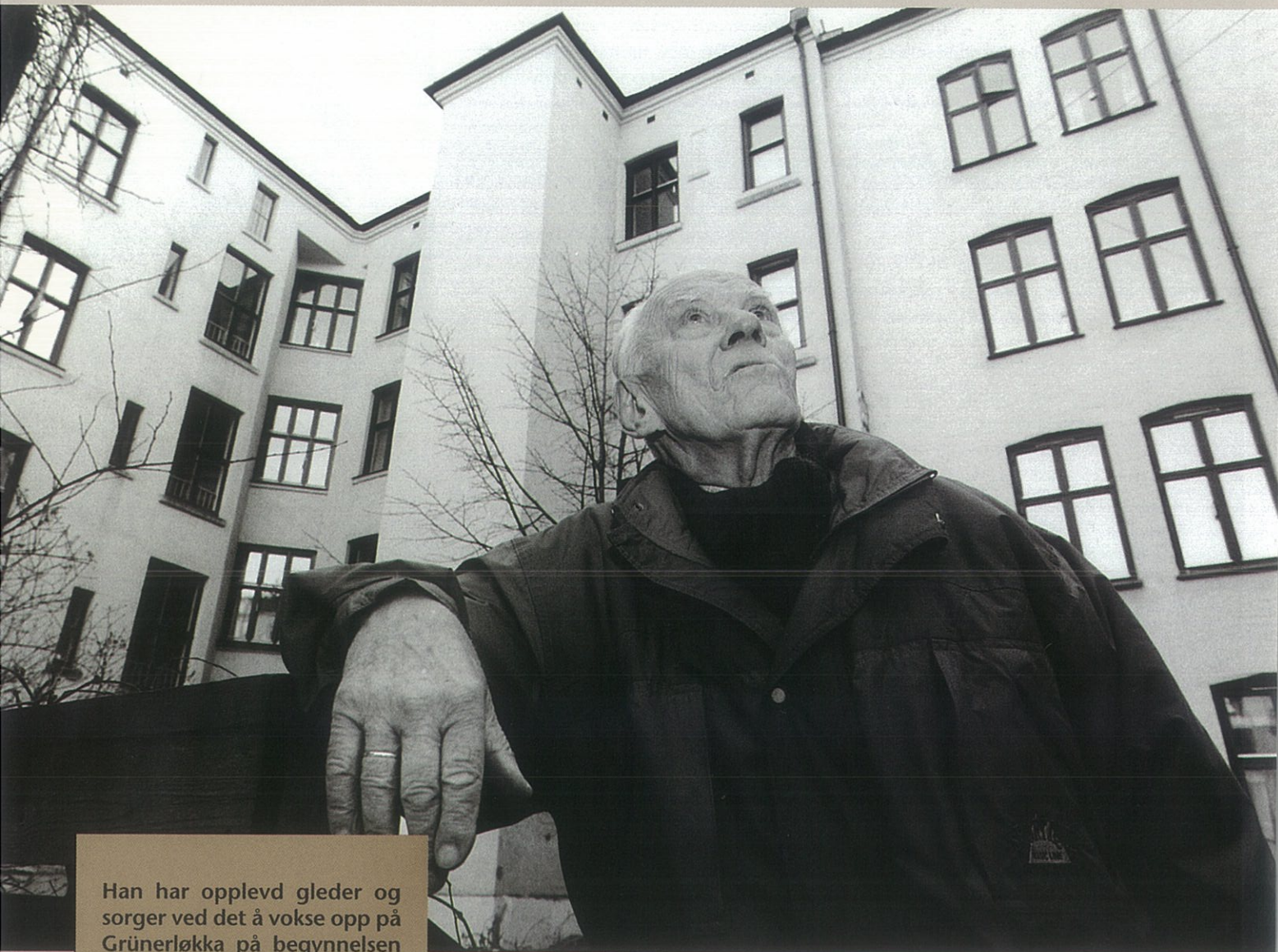
– Her har je stått mange timer til samans i kulda og vente på onga som måtte gjøra sitt fornødne, ler Martha og blir varm i blikket ved tanken.

De tøffe takene og søvnløse nettene synes glemt. Det var bare slik det var den gangen.

– Vi har hatt et rikt liv. Tid tæl å kjede øss har vi aldri hatt.

Navn: Martha Fauchald
 Født: 1909
 Fødested: Vestre Toten
 Bosted: Vestre Toten
 Utdannelse: Folkeskole
 Yrke: Pensjonert gårdbruker

På gjengrodde stier

Han har opplevd gleder og sorger ved det å vokse opp på Grünerløkka på begynnelsen av dette århundret. Et yrende folkeliv og tette sosiale bånd oppveide for rotter i gården og mangel på materielle goder. Arne Nilsen er en skikkelig Oslo-gutt, og tar jevnlig turen til gamle tomter for å se hvordan byen forandrer seg.

Barn som hoppet paradiset og kastet på stikka i gatene. Far som ruslet de få metrene fra den store bygården - familiens nr. 13 - til arbeidsplassen på Christiania Seildugsfabrik ved Akerselvas bredd. Og naboene på Grünerløkka som gjorde sine daglige innkjøp i de mange butikkene i nærområdet. Dette er minner som dukker frem hos Arne Nilsen der vi rusler rundt i bydelen på Oslo indre øst. Mye er forandret siden den gang. Butikkene er borte, og de få kolonialbutikkene som eksisterer, er overtatt av innvandrere. Bilene har jaget barna innendørs, og Seildugsfabrikken er for lengst historie.

– Vi hadde det godt her på løkka, sier Arne. Men han passer seg likevel for å romantisere for mye.

– Min familie klarte seg bra, men det var mye sykdom og nød rundt oss. Selv mistet jeg en søster. Hun døde av tuberkulose.

Vi når frem til en port som i dag er godt låst igjen. Vi må få tak i vaktmesteren for å komme inn.

– Min onkel var en såkalt pudrittjører. Han var en av dem som kjørte rundt med hest og kjerre og tømte doene. Det var stas som liten gutt å få sitte på med ham, kan du tro. Men for en drittjobb.

Arne ler godt ved tanken der han står midt i den gården som for 60-70 år siden var hans bakgård. Her bodde han sammen med to søsken og foreldre i en 2-roms leilighet – med do i bakgården. Nå er utedoene fjernet, folk har fått innlagt bad og gjerdene som skilte gårdene, er revet ned. I dag er bakgården omgjort til et hyggelig uteareal for beboerne.

– Vi måtte ned i gården for å gjøre vårt fornødne. Og det var ikke fritt for at det kunne by på problemer når vi tidlig på morraen kom ut skikkelig tussatrengte – og de to doene var opptatt. Siden ble det do i oppgangen, og den skulle vi dele kun med nabofamilien over gangen. Det var bedre, forteller Arne.

– Min kone Lilly bodde på Tøyen. De var fire mennesker på ett rom og kjøkken. For et par år siden tok vi en tur for å se hvordan gården så ut, og kom i snakk med ham som nå eier leiligheten som Lilly vokste opp i. Han, det var forresten en pakistaner, var så hyggelig at han inviterte oss med inn for en titt. De hadde slått sammen to leiligheter og fått det noe mer romslig.

På Grünerløkka var Arne omgitt av mennesker som hadde problemer med å få endene til å møtes. Selv hadde han en far og en mor som jobbet. De harde 30-årene merket han ikke selv på kroppen.

– Mor vasket i flere banker og tok imot søm hjemme. Og selv ble jeg visergutt på Samvirkelaget etter at jeg avsluttet folkeskolen i 1933. Så vi hadde til smør på maten. Men broren min, som jobbet på skofabrikk i byen, fikk i en periode på 30-tallet jobbe bare tre dagers uke på

grunn av ordremangel. Han bodde da i Lillestrøm, og sov hos oss for å spare utgiftene til toget. Han måtte snu på skillingen, minnes Arne.

Selv begynte Arne etter hvert hos Per Kure – først som læregutt med 37 øre timen, siden som platearbeider og kjelemontør for så å havne i planleggingsavdelingen.

– Da jeg gikk av med pensjon i 1986, hadde jeg vært der i 50 år.

I mange av årene hadde han vært aktiv i klubben, og er fremdeles medlem i Fellesforbundet – eller Jern og Metall, som det het den gang.

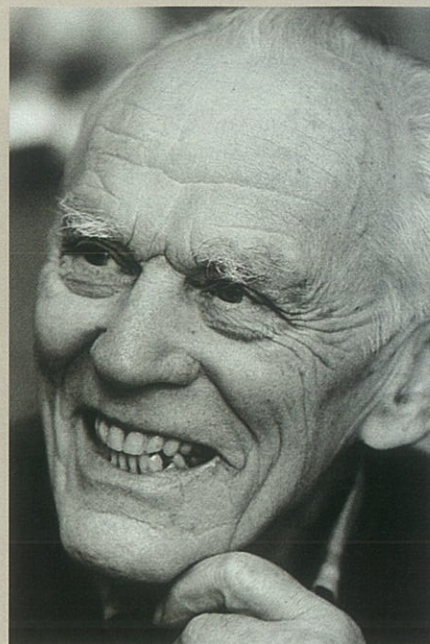
– Jeg har heldigvis ikke deltatt i streiker og store konflikter, men det var en stadig kamp mellom arbeiderne og funksjonærene. Vi likte jo ikke at de kom seinere og gikk tidligere enn oss arbeidsfolk – og attpå til fikk mer i lønningsposen, forteller Arne. Han husker også kampen mellom Ap-folkene og kommunistene på klubbmøtene.

– Vi var vanligvis gode kolleger, men under møtene satt kommunistene seg på én side av salen og vi Ap-medlemmer på en annen side. Det var i den tiden folk var organiserte og kom på møter. På 50-60-tallet hadde Jern og Metall rundt 18.000 medlemmer. I dag er det bare cirka 8000 igjen, og halvparten av disse er pensjonister. Det er trist å se hvordan industriarbeidsplasser legges ned eller flyttes ut av byen, synes Arne. Hans egen arbeidsplass ble flyttet ut av Oslo få år etter at han gikk av.

Arne traff sin Lilly under krigen. Hun var aktiv i motstandsarbeidet, og fikk Arne med i Milorg. Som medlem i avdeling 1313 deltok han i en rekke sabotasjeaksjoner, og ble en av gutta på skauen. Blant annet ble Arbeidskontoret i Folkets Hus ødelagt, og dermed også kartoteket over de unge guttene som skulle bli utkalt til arbeidstjeneste for tyskerne.

– Jeg kan aldri glemme den dagen freden kom. Vi ble hentet ut av skogen, og kjørt i busser inn til byen. Langs ruten sto folk med flagg og vinket oss velkommen. Det var stort, medgir Arne.

Med freden kom også giftermål. Lilly

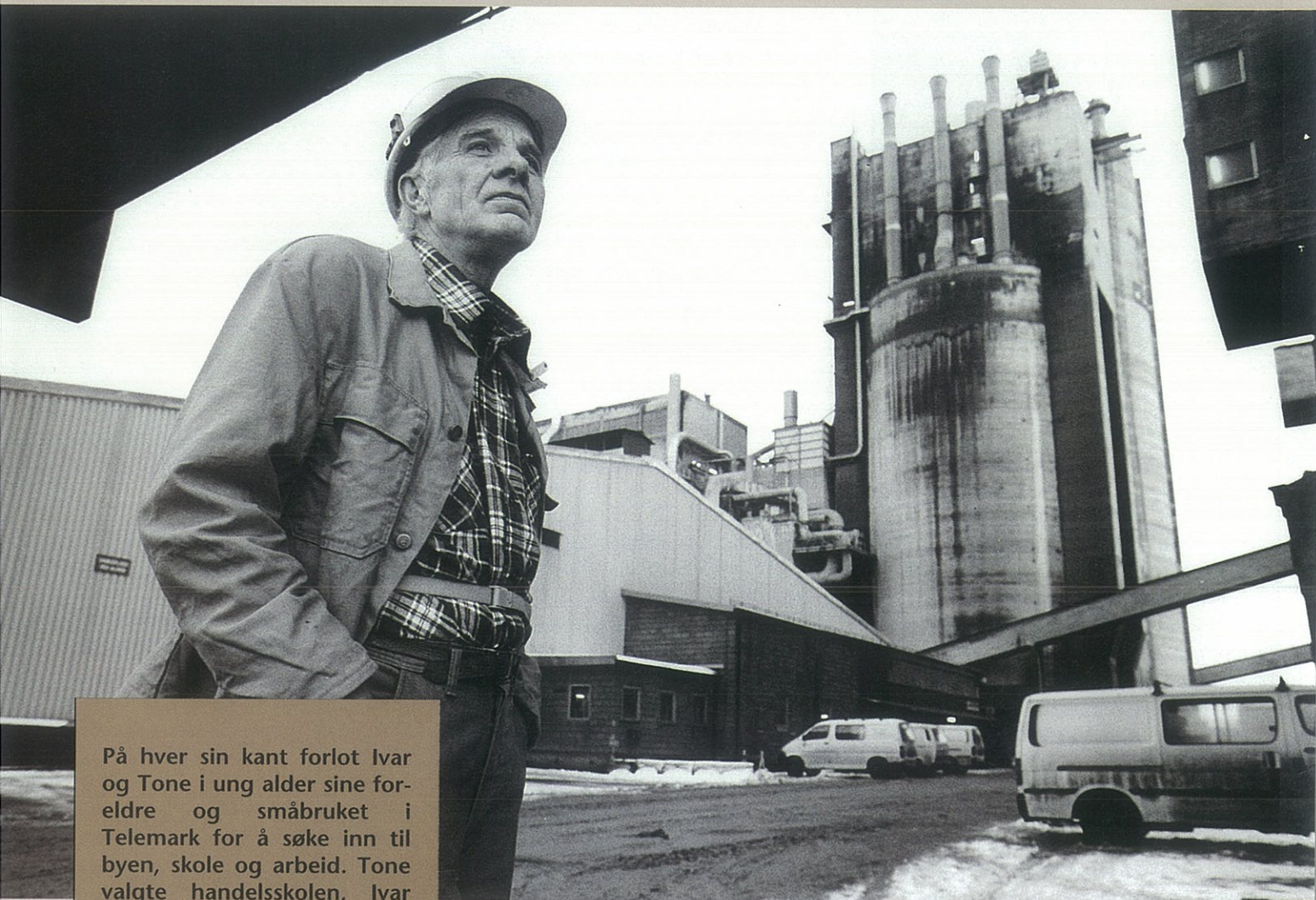
og Arne giftet seg i 1947, men måtte fortsette å bo hver for seg i et par år. Det var nemlig ikke husvære å oppdrive.

– Det gikk nok et kutråkk fra Grünerløkka og ned til Tøyen, ler Arne.

Først i 1950 kunne de to flytte ut fra sine foreldre og inn i en ny OBOS-blokk på Teisen. Da var allerede en av deres to sønner født, og det var rene himmelen å komme til en drabantby med innlagt bad, moderne kjøkken og varmt vann. Ekteparet bor fortsatt i den samme leiligheten.

Navn: Arne Nilsen
 Født: 1919
 Fødested: Grünerløkka, Oslo
 Bosted: Teisen, Oslo
 Utdannelse: Folkeskolen
 Yrke: Pensjonert fagarbeider

Da kona stelte hjemme

På hver sin kant forlot Ivar og Tone i ung alder sine foreldre og småbruket i Telemark for å søke inn til byen, skole og arbeid. Tone valgte handelsskolen, Ivar industrien. De to unge traff hverandre, giftet seg og fikk barn. Ivar forble på Hydro i Porsgrunn. Tone ble hjemme med de to døtrene. Det var det aldri noen diskusjon om.

Ivar Bertelsen ble født i 1936 – et år da en rekke sosiale lover ble vedtatt. Lov om alderstrygd og ny lov om arbeidervern skulle trygge arbeiderne både økonomisk og sosialt. Samtidig ble loven om sykestrygd utvidet til å gjelde flere arbeidstakere, og pensjonsalderen ble fastsatt til 70 år. To år etter, da Tone ble født, kom loven om arbeidsledighetstrygd. En ny tid var begynt, en tid da staten skulle ta stadig mer ansvar for landets borgere. Utviklingen fortsatte etter krigen, med statlig styring og regulering av store deler av aktivitetene. Ivar og Tone var for små og bodde for langt fra begivenhetenes sentrum til å bli direkte berørt av krigen. De har et nærere forhold til gjenreisningen av landet og resultatene av de økonomiske hjulene som gikk stadig raskere.

– Det er ingen tvil. Økonomisk har vi det langt tryggere enn våre foreldre. Min mor hadde seks søsken som alle emigrerte til Amerika. Det var ikke noe å leve av for småbønder som dem, her i Norge. Vi som er voksne i dag har arbeid og en pensjon å leve av når vi blir gamle, og har på den måten intet å frykte. Jeg håper bare at pensjonsalderen blir redusert ytterligere. Tone og jeg drømmer om å få noen gode år hvor vi kan reise litt og oppleve noe sammen før vi «køyer», medgir Ivar.

Tone og Ivar fulgte strømmen som gikk fra landsbygda og inn mot byene og tettstedene på 50-tallet. Ivar fikk seg arbeid på pakkeriet på Hydro i Porsgrunn i 1955. Og der har han blitt siden. I denne jobben har han deltatt i kampen om lør-

dagsfri og streiket for høyere lønninger.

Ivar innrømmer at det i første omgang var lønna som trakk ham til industrien. Før den tid hadde han startet opp landbruksutdanningen, og tilbrakt et år på kongsgården. Men industrien trengte folk og betalte bedre. Samtidig forsvant arbeidsplassene i jordbruket i takt med innføringen av nye maskiner.

– Vi var ni barn som ble født og vokste opp på småbruket. Men ingen ønsket å fortsette driften. De flyttet alle som en inn til byene, forteller Ivar, og betyr at han aldri har angret på det valget han tok. Heller ikke i Tones familie ble småbruket drevet videre.

– Det var for lite til å leve av. Sely faren min måtte jobbe som sagmester i tillegg til småbruket for at vi skulle ha nok å leve av.

– Jeg trivdes godt på jobben, skyter Ivar inn. – Hydro er som en stor familie. Bedriften tilbyr alt fra feriehytter til rimelige lån. For ikke å glemme kameratskapet, sier Ivar – eller Bertil, som han kalles av arbeidskameratene. De eldste gutta møter fremdeles på jobben en halv time før de må stemple inn klokka 07.00. En kaffetår, en rullings og litt småsladring gir en god start på dagen.

Det er ikke så mange igjen på pakke-

riet nå. Maskinene har overtatt mye av arbeidet. For Ivar og kollegene betyr maskinene at de slipper det meste av tunge løft, og gjør at de makter å fortsette i jobben.

– Mange av folka i bedriften er omplassert eller har fått uførepensjon. Mye av arbeidet blir for hardt når man blir eldre. Det er heller ikke lett å følge med i utviklinga. Nå må man kunne data eller ha fagbrev for å få jobb. Sånn sett var vi heldige. Da vi var unge, fikk vi jobb uten å kunne et bestemt fag. Industrien trengte den arbeidskrafta den kunne få. Det stilles andre krav i dag, ja, sier Ivar, og ruller seg en ny rullings.

Tone og Ivar giftet seg i 1963, og kunne da flytte inn i sitt nybygde hus. De påfølgende årene kom de to døtrene til verden, og Tone gjorde som de aller fleste av kvinnene; hun ble hjemme med barna. Det var først da de var ute av redet at hun tok seg jobb på et bakeri.

– Til tross for at økonomien var stram som følge av husbyggingen, var det aldri noen diskusjon om hvorvidt jeg skulle være hjemme eller ei. Det var bare sånn, understreker Tone, og forteller at en kald kjeller måtte vikariere for et kjøleskap en god stund. Lønna strakk bare ikke til.

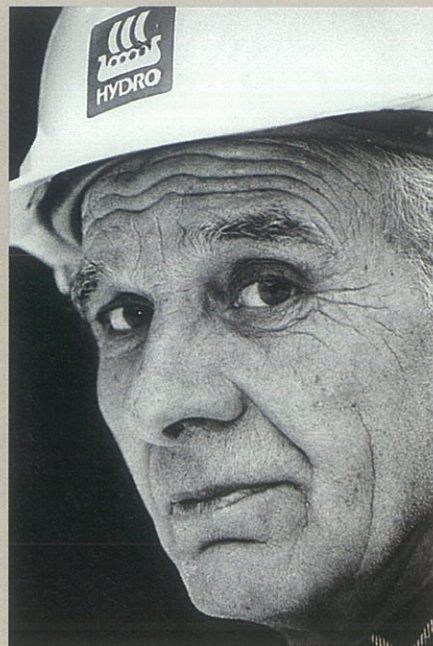
– Kvinnene var stort sett hjemme. Det var nok sjelden du fikk en mann til å skifte bleie i den tida. Det var ikke maskulint, humrer Ivar, som selv var blant dem som faktisk tok i et tak i så måte.

– Men min eldste bror, derimot, syntes det var så flaut å leie lillebroren i handa at han bandt et tau rundt håndleddet på minsten, og putta sin egen hånd som holdt i tauet, ned i bukse-lomma. Slik skulle ingen oppdage at han passet lillebroren sin.

Ivar husker godt den tiden kvinnene begynte å bevege seg inn i typiske mannsyrker, og misunner ikke den første kvinnelige industriarbeideren på Hydro.

– Vi går i riktig retning. Det å dele på ansvaret i huset og ansvaret for at pengene kommer inn, må være det beste for begge parter, mener Ivar.

Ekteparet ser frem til pensjonsalder-

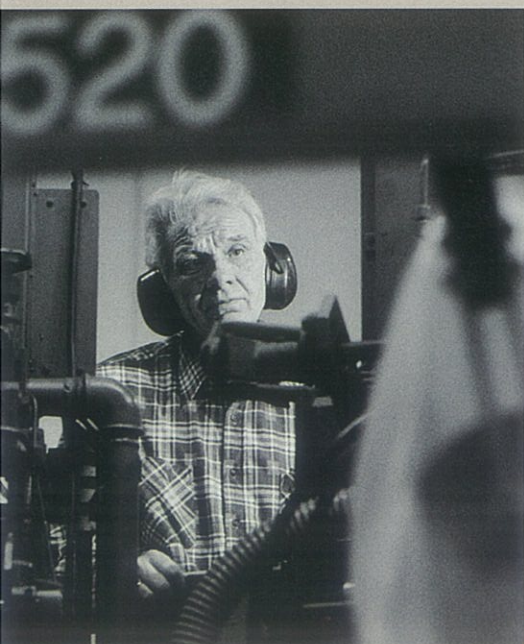
ren. I dag sitter de med et nedbetalt hus og utsikt til en alderstrygd å leve av.

– Det er slitsomt å leve etter klokka i så mange år. Jeg kjenner en kar, jeg, forteller Ivar: – den første dagen som pensjonist tok han vekkerklokka med ut i hagen – og skjøt den med hagla. Så lei kan man bli av det evige jaget mot klokka.

Tone ser også frem til den dagen hun selger sitt siste kneippbrød, og låser butikkdøra bak seg for godt.

– Det er trygt å ikke måtte bekymre seg for å bli gammel, slik våre foreldre gjorde. Faren til Ivar bygde åleteiner om kvelden for å sikre alderdommen. Tidene er heldigvis blitt bedre i så måte, mener Tone.

Navn: Ivar Bertelsen
Født: 1936
Fødested: På småbruk utenfor Porsgrunn
Bosted: Skien
Utdannelse: Folkeskole og 1 år på Landbruks-høgskole
Yrke: Industriarbeider

Norge, mitt Norge

Med freden fulgte århundrets største barnekull. Hele 70.000 barn kom til verden i 1946. Det var behov for nye krefter for å gjenoppbygge kongeriket Norge. Men generasjonen var på mange måter i opposisjon til dem som hadde sikret oss freden.

Da Tove Hove ble født i 1947, hadde de største bølgene etter seiersfesten lagt seg. Men nye bølger skulle følge, og Tove ble dratt med av noen av dem. Som for eksempel rocken. Tove var bare for barn å regne da den kom. Men ikke så mye barn at hun ikke puttet brødsalker i håret for å få høyde på det, og puttet underskjørtet i sukkerlake for å få det stivt nok. Og da The Beatles slo gjennom med «Love me do» på begynnelsen av 60-tallet, var Tove blitt eksosrype på kjærestens motorsyssel. Men da de politiske partiene skrev om likestilling i sine parti-programmer og opprørte studenter i hippie-klær gikk i protesttog mot Vietnamkrigen, hadde Tove allerede slått seg til ro og var godt gift med motorsysselkjæresten. Hun hadde fått barn og aktet

å ofre seg for familien. Det forhindret henne imidlertid ikke i å gå i 1. maitog sammen med sin røde svoger.

– Erling og jeg giftet oss i 1967. Vi måtte gifte oss, som det het i den tiden. Sønnen vår veide fire kilo da han ble født. En stor kar til å være for tidlig født. Tove ler av affæren i dag. Men det var ikke enkelt for en 19-årig jente å gifte seg. Spesielt ikke når avskjedsordene fra foreldrene var «Dette går aldri bra». Hun har gjort ordene til skamme, for paret kan nå feire 30-års bryllupsdag.

– Vi var unge, og det kunne selvsagt gått galt – som det gjorde med så mange. Men vi har bare blitt mer glad i hverandre etter som årene har gått.

Tove unnsår ikke at hun til tider har vært kjei og lei av mann og barn. Opp-

skriften for å lykkes har for henne vært å skape «sitt eget rom».

– Jeg har spilt håndball aktivt i mange år. Det har gitt meg en anledning til å være for meg selv.

Med årene har Tove også fått en erfaring og trygghet man kan misunne henne. For til tross for manglende formell utdanning, er hun i dag selvstendig næringsdrivende.

– Mine foreldre, som selv tilhørte arbeiderklassen, oppmuntret meg aldri til å gå videre på skole. Heller tvert imot. Ei jente skulle få seg arbeid mens hun ventet på å gifte seg og stifte familie, forteller Tove.

Tove vokste opp på Bakklandet i Trondheim de første 10 årene, og delte 1 rom, kjøkken og do i gården med foreldre og to søstre. Da hun ble eldre, måtte hun pent spe på med husholdningspenger. Så etter endt grunnskole fikk hun seg jobb i kolonialbutikk.

Etter år som hjemmевærende, gikk hun for 10 år siden igjen ut i jobb – da i en butikk som selger barneklær. I dag har Tove overtatt butikken, og blitt selvstendig næringsdrivende. Butikken holder til i Nordens største kjøpesenter, City Syd utenfor Trondheim. Ifølge Tove er det mer økonomisk sikkert å drive butikk her enn i Trondheim sentrum. Handlende trekker lettere inn mot kjøpesentrene.

– Jeg synes det er utrolig morsomt å drive butikk, og jeg trives med å være min egen herre. Mens jeg tidligere måtte ta min tårn på jobben med vaktordning mellom klokka 9 og 20, kan jeg i dag prioritere fritid dersom jeg ønsker det.

Samtidig er det en stor utfordring i det å kjøpe inn klær, reise på messer og utvikle butikken. Det er ikke «bare å stå i butikk» slik som mange vil ha det til. Ikke minst er det et økonomisk og personalmessig ansvar jeg har. Et slikt ansvar hadde jeg ikke våget for noen år siden. Tryggheten og troen på meg selv har kommet med alderen, påpeker Tove.

Vi setter oss på en av kafeene i kjøpesenteret, tar en kopp kaffe og ser på menneskene som haster forbi. I disse dager arrangeres Ski-VM i byen, og feiringen av Trondheims 1000-årsjubileum setter sitt preg på omgivelsene. Tove har selv deltatt i «Bli kjent med din by»-utflukter, og har lært mye.

– Jeg har en onkel på over 90 år. Jeg elsker å høre ham fortelle hvordan byen så ut før. Men mange av forandringene har jeg selv opplevd. Ja, tidene har forandret seg. Det nytter ikke å fortelle mine barn og barnebarn at det kun var i julen vi fikk appelsin. I dag vet vi ikke engang hva vi skal gi folk i gave – de har jo alt! Det eneste vi ikke har nok av, er tid.

Ordet barnebarn får Toves tungebånd på glid. Hun er sterkt engasjert i sine barnebarn, og gleder seg over hvordan også mannen hennes koser seg.

– Han er mer opptatt av dem enn han var av egne barn. Kanskje var det min feil? I den tiden var barna kvinnens domene, det var min jobb å passe barna. Mennene fikk dermed ikke naturlig tilgang til dem, sier Tove grunnende, og fortsetter å snakke om hvordan besteforeldre-rollen har forandret seg med

tiden. – Det er ikke enkelt å være bestemor og se at barnebarnets foreldre skiller lag. Da oppstår gjerne en personlig konflikt, og man må ta valget mellom å ta sitt barns side eller la barnebarnet komme i første rekke. Det er barnebarnet som må vinne, slår Tove fast. – Vi besteforeldre må lære oss å være mindre dømmende og legge stolthet til side for å kunne holde kontakten med barnebarnet. Dette er en problemstilling de tidligere generasjonene var fremmed for, men som er vanlig i dag med så mange oppløste parforhold.

Tove er opptatt av åpenhet, og er glad for at folk har blitt flinkere til å glede seg over andres suksess.

– Da folk etter krigen begynte å få materielle goder, var holdningene fra omgivelsene ofte: «Bare ikke tro du er noe bare fordi du har god råd.» Janteloven er mindre framtrødende nå, slår Tove fast, og avslutter leende:

– Da jeg fikk kjærest med motorsykel, måtte vi parkere den i bakgården. Min far var redd for datterens ry – og ikke for hva de nyforelskede gjorde på jenterommet. Jeg tror foreldre i dag ville tenkt motsatt ...

Navn: Tove Hove
Født: 1947
Fødested: Bakklandet, Trondheim
Bosted: Tempe, Trondheim
Utdanning: 9-årig grunnskole
Yrke: Selvstendig næringsdrivende

Jakten på det gode liv

Hun er født i 1966, året da folketrygden kom, og gjør ikke som sin mor. Hun er seg bevisst den økonomiske friheten, og har derfor for en periode valgt bort barn for jobbkarriere. Potetene og seipanettene er byttet ut med pasta og taco, mens muggen med vann er omgjort til karaffel med vin. Fritiden bruker hun på å reise verden rundt eller gå på byen sammen med samboer og venner. Ann-Elisabeth Svendsen er på jakt etter det gode liv – og har ikke arvet foreldrenes nøysomhet.

Vi møter senior shipping analytiker Ann-Elisabeth Svendsen i Statoils lokaler på Forus ved Stavanger. Det skulle vi aldri ha gjort. Flere av de 2500 kollegene i bygget krever hennes oppmerksomhet, og besøkende stiller bakerst i køen.

– Jeg har det litt hektisk akkurat nå. Dere får heller booke et møte, sier Ann-Elisabeth med humor i stemmen. Hun foreslår i stedet å møtes på en café i sentrum – en god stund etter normalarbeidsdagens slutt.

Ann-Elisabeth ankommer cafeen sammen med sin samboer gjennom en årrekke, Sverre Serck-Hanssen. Også han jobber i Statoil, som controller i konsernøkonomi. Men de traff hverandre ikke i oljeselskapet. De ble kjent i Harstad, Ann-Elisabeths hjemby, allerede i 1985,

da Sverre var i militæret i nord. Siden møttes de igjen i Oslo, og fulgte fra da av hverandre i tykt og tynt gjennom flere års studier på Norges Handelshøyskole i Bergen og jobb i Argentina. Før de altså begynte i Statoil. Det at de til daglig ikke har noe med hverandre å gjøre i jobbsammenheng, gjør det akseptabelt å jobbe i samme selskap. De spiser ikke engang i samme kantine.

– Vi fikk begge, helt uavhengig av hverandre og på ulike tidspunkter, spennende jobbtilbud i Statoil som vi ikke kunne takke nei til. Slike jobber henger ikke på trær, iallfall ikke hvis vi to skal bo i samme by, sier Ann-Elisabeth forklarende.

De bestiller en meksikansk rett, etterfulgt av café au lait og puster ut etter en lang dag. Det er gjerne slik ute på byen

de henter krefter til en krevende jobb og pleier parforholdet. Hvis de da ikke i fellesskap lager en bedre middag med vin, eller drar på ferie til eksotiske steder i Latin-Amerika eller Asia.

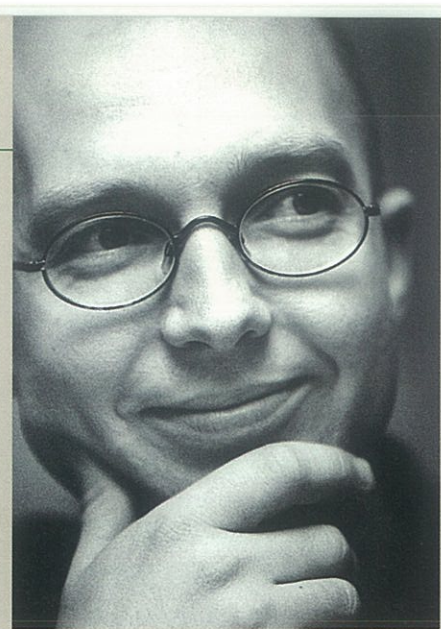
De er begge ambisiøse og karrierebevisste, og innrømmer at et spennende jobbtillbud kunne ha ført dem fra hverandre. For en periode.

– Vi har en drøm om at en av oss blir stasjonert i utlandet. Nye utfordringer og sjansen til å bli kjent med nye kulturer virker forlokkende. I så fall vil det være optimalt at den andre blir med på lasset for å studere videre eller finne seg en jobb. Er det snakk om kun et år eller så, er det ikke umulig at vi lever adskilt i den perioden, forteller Sverre.

– Vi er villige til å ta sjansene når de byr seg, legger Ann-Elisabeth til. – Men ikke for enhver pris. I løpet av den tiden vi har vært sammen, har vi levd fra hverandre fordi studier og jobb har krevd det. Og vi vet at det koster.

Årevis med studier og ønske om å få karrieremessig fotfeste på en arbeidsplass har ført til at tanken på å sette barn til verden, har forblitt med tanken. Foreløpig har paret ingen konkrete planer, men de medgir at de kunne tenke seg barn. Med tid og stunder.

– Den økonomiske friheten er viktig for meg. I så måte skiller jeg meg fra min mor som var hjemmевærende med barn i mange år. Sverre og jeg ville delt svangerskapspermisjonen slik at vi begge fikk bli kjent med barnet – samtidig som ikke bare den ene av oss forsaket arbeidet,

sier Ann-Elisabeth, og ser på samboeren for liksom å få bekreftet at han virkelig er med på å ta del i omsorgsarbeidet.

– Det å dele på hjemlige sysler og omsorg er temmelig selvsagt. Jeg tror de fleste menn i dag har funnet sin rolle hvor de mikser maskulinitet med mer feminine verdier. Vi er ikke «tøfler» med lilla skjerf, slik mennene på 70-tallet ofte blir fremstilt. Samtidig er gammeldagse verdier som for eksempel ekteskap, kommet tilbake. Dersom vi får barn, så gifter vi oss. Vi våger å være romantiske.

Ann-Elisabeth og Sverre har kjøpt seg bolig og fått jobb langt fra foreldrene. Hun har sine i Harstad, mens hans bor i Bergen. De savner familien selv om gode venner betyr mye sosialt, og tenker ofte på at foreldrene kanskje en dag blir hjelpetrengende og har behov for barna rundt seg.

– Jeg kunne aldri hatt foreldrene mine boende i samme hus, men det hadde vært kjekt å ha dem nærmere. Både for selv å kunne bruke tid med dem og holde et øye med at de hadde det bra. Men også for at de ville hatt mulighet til å være sammen med barnebarna – den dagen det blir en realitet, sier Ann-Elisabeth.

På spørsmålet om de tenker på sin egen alderdom, svarer Sverre:

– Foreløpig har vi sikret fremtiden i det å ha skaffet oss relativt godt betalte jobber og et hus vi nedbetaler. Vi sparer også i aksjefond, men ikke med tanke på å sikre alderdommen. For oss er dette en lønnsom måte å legge til side penger vi ikke bruker til vanlig forbruk i dag. Jeg hører nemlig til de optimistiske som tror at folketrygden, sammen med eventuelle tilleggspensjoner fra arbeidsgiver, vil gi meg en økonomisk sett trygg alderdom, sier Sverre.

Hans samboer følger opp.

– Vi som er unge, tar det nok som en selvfølge at staten sørger for oss gjennom det meste av livet. Oljefondet tyder på at landet har råd til det. Men det må ikke bli slik at vi roper på staten for å få hjelp til den minste ting. Vi har hovedansvaret for våre egne liv. Det myndighetene kan gjøre, er å legge forholdene til rette slik at vi har en mulighet til å lykkes. Og på den måten er vi en heldig generasjon. Vi har et godt utgangspunkt.

Navn: **Ann-Elisabeth Svendsen**
Født: **1966**
Fødested: **Harstad**
Bosted: **Stavanger**
Utdannelse: **Siviløkonom og Høyere Avdeling fra Norges handels-høyskole**
Yrke: **Senior shipping analytiker**

Navn: **Sverre Serck-Hanssen**
Født: **1965**
Fødested: **Bergen**
Bosted: **Stavanger**
Utdannelse: **Siviløkonom fra Norges handels-høyskole**
Yrke: **Controller i konsern-økonomi**

Ungen – fremtiden i hans hender?

Fem sekunder før 1996 var historie, stakk Peter hodet ut og så verden for første gang. Resten av ham kom ikke før i 1997, men etterslepet gjorde ham fortjent til status som nyttårsbarnet 1997. Vi vet hvilken verden som møtte ham, men om fremtiden kan vi bare spå. Peters foreldre har likevel gjort seg opp klare tanker om hva de tror vil møte sønnen, og vil gjøre sitt ytterste for å forberede ham.

Peter ligger i sengen. Han sover stille, bare forstyrret av rykningene når drømmene blir for voldsomme. Han er rolig intetanende om hva fremtiden vil bringe. Vil han for eksempel snakke med mormoren i Skottland kun via e-post, bestille middagen over Internett og gjøre jobben fra hjemmekontoret – alt uten fysisk kontakt med sine medmennesker? Og må han økonomisk sett ha eneansvar for sin egen alderdom? Dette er spørsmål som får vente, akkurat nå er det mat og søvn som er det viktigste for ham.

Peters foreldre, John (32 år) og Katie Sundt (26 år), er på sitt vis barn av i dag: bevis på at verden blir mindre. De traff hverandre da de studerte i Edinburgh i Skottland, han til sivilingeniør og hun til

ergoterapeut. Forelskelsen førte henne til Norge, et nytt språk, en fremmed kultur, nye mennesker og til slutt ekteskap og barn. Men før barnet kom, hadde de rukket å oppholde seg et år i USA på grunn av Johns daværende jobb. Vel tilbake i Norge fikk John arbeid innen plastindustrien, mens Katie begynte å arbeide som barnevernsterapeut i Oslo kommune. Om de blir værende i Norge, er fremdeles usikkert. De stolte foreldrene er iallfall sikre på én ting: deres sønn skal bli tospråklig. Det å kunne flere språk vil i fremtiden bli stadig viktigere for å lykkes i arbeidslivet, spår de.

John og Katie prater mye om hva Peter vil møte i livet.

– Noe av det som kommer til å være

annerledes for Peter, sett i forhold til min egen oppvekst, er at han blir nødt til å ta valg fra han er ganske liten. Og valgene er mer uklare enn tidligere. Ved århundreskiftet var valgene gjerne hvorvidt man skulle dra til sjøs eller drive gården. I dag er valgmulighetene mangfoldige. Hele Peters liv vil bestå av valg, tror John, og forklarer:

– Informasjonsstrømmen blir stadig større. Peter vil tidlig bli nødt til å sile informasjonen. Han må lære seg å velge hva han vil se på TV, lese og surfe seg frem til på Internett. Her har vi foreldre en viktig oppgave. Vi må sette grenser og være påpasselige med hva slags type informasjon han mottar. Det å skjerme barna for uønsket påvirkning, enten det gjelder reklame eller «søppelprogrammer», blir viktigere – og vanskeligere – for foreldre.

John blir fulgt opp av sin kone: – Allerede på ungdomsskolen må Peter velge yrkesretning. Og når han først er kommet i arbeid, er det snakk om livslang læring. Peter vil fra første stund måtte forholde seg til stadige omveltninger.

– For ikke å snakke om hvilke valg for eksempel genteknologien fører med seg, fortsetter Katie engasjert. – Kanskje Peter, når han blir voksen, kan bestemme sitt barns kjønn eller hvorvidt han overhodet ønsker det født på grunn av en defekt. Det er grusomt å tenke på at han vil bli nødt til å ta slike umenneskelige valg!

– Vi har vokst opp i en tid hvor staten har blitt mindre synlig og styrende – sammenliknet med etterkrigstiden. Det spørs om ikke Peter vil oppleve at myndighetene igjen tar over noen av valgene våre, at de setter grenser og styrer mer aktivt igjen. Et menneske klarer rett og

slett ikke å leve med alle valgets kvaler, mener John. Han skynder seg likevel å legge til:

– Det viktigste er å gi Peter muligheten til selv å velge sin egen fremtid.

En oppvekst fylt med trygghet, varme, tid og kjærighet, er ifølge Peters foreldre det viktigste de kan gi sønnen.

– Vi hadde selv en god oppvekst, sier Katie. – Vi vil forsøke å overføre våre verdier til Peter. Både John og jeg elsker å gå turer, og oppsøker naturen så ofte vi kan. Dersom vi fortsetter med dette, vil jeg lettere godta at Peter bruker tid foran PC- eller TV-skjermen. Vi har PC koblet opp til Internett i dag, og det er vel ingen tvil om at Peter vil bruke denne aktivt i skolesammenheng. Selv om jeg helst så at han ventet til han ble tenåring før han fattet interesse for denne maskinen, innrømmer Katie.

Det som bekymrer ekteparet mest, er økte klasseskiller. John vokste opp på 80-tallet da mennesker i større grad var sin egen lykkes smed, og hvor 2/3-samfunnet ble et begrep. Katie er ikke mindre bekymret. Hun har på nært hold sett utviklingen i Storbritannia. Høyere arbeidsledighet og manglende økonomiske sikkerhetsnett har skapt et hardere samfunn med større motsetninger mellom vinner og taper. Og det er en utvikling ingen av dem ønsker.

– Etter 2. verdenskrig fikk vi sosiale ordninger for å sikre alle relativt lik økonomisk og sosial status. Det ga trygghet for folk flest. Men jeg frykter at tidene vil forandre seg, sier John, og fortsetter:

– Signaler tyder på at vi må sørge mer for oss selv, og ikke stole på at statlige ordninger kan sikre fremtiden vår. Oljeformuen vil ikke vare evig. Vi må tenke seriøst på å sette av penger til Peters utdanning og vår egen alderdom. Og da er jeg glad for at jeg giftet meg med en skotte – de får nemlig studiestipend og slipper dermed studielån, sier John og ler.

Både Katie og John er likevel fremtidsoptimister, og tror at Peter stort sett vil leve et liv som tilsvarende deres eget. De ser ingen alvorlig faretruende mørke skyer i horisonten. – Det er selvsagt mange forhold vi kan frykte vil forsterke

seg. Miljøproblemene, for eksempel. Jeg har likevel tro på at ny teknologi skal kunne løse en rekke av disse forholdene. Også John er optimist. Han tror tiden med høyere moral vil vende tilbake, og at familien igjen vil komme i sentrum.

Han som kan gi svar på om John og Katie Sundt har rett i sine fremtids-spådommer, er fremdeles inne i sin dypeste søvn. Men en dag vil han kunne fortelle sin egen historie ...

Nyttårsbarnet Peter vil ikke bli værende i drømmeland lenge. Han må snart åpne opp øynene og møte fremtiden.

Navn: Peter Sundt
Født: 1997
Fødested: Bærum sykehus
Bosted: Bærum
Utdannelse: Foreløpig ingen
Yrke: Foreløpig ukjent

Liv og levned i den norske pyramiden

Utviklingen i levealder siden 1900

Fra inngangen til dette århundret og fram til i dag har levealderen (levealder for 0-årige) i Norge steget med 25 år for kvinner og 22 år for menn. Dette var en langt sterkere stigning enn den som fant sted i det forrige århundret. Fra omkring 1825 til 1900 var således stigningen bare 7,8 år for kvinner og 6,5 år for menn.

Det aller meste av stigningen i levealder i dette århundret fant sted i perioden fram til begynnelsen av 1950-årene. Det gjelder 80 prosent av stigningen for kvinner og hele 90 prosent av stigningen for menn. I de siste 40 år har stigningen vært forholdsvis beskjeden - litt over 5 år for kvinner og bare 3 år for menn. Den noe sterkere stigning i levealder for kvinner enn for menn er et relativt nytt fenomen. Fram til begynnelsen av 1950-årene var stigningen omtrent like sterk for de to kjønn. Dette gjaldt også i grove trekk i det forrige århundre. Perioden etter første del av 50-årene bryter med dette mønster. Mens levealderen for kvinner fortsatte å stige forholdsvis jevnt - om enn svakere enn før - var det i perioden fra 1955-1975 nærmest en stagnasjon for menn. Dette henger for det meste sam-

men med en oppgang i dødeligheten for middelaldrende og eldre menn.

Av figur 1 ser vi ellers at de to verdenskrigene har satt sine spor i levealderkurvene både for kvinner og menn. Men det er en viss forskjell på utslagene av de to kriger. I forbindelse med 1. verdenskrig sank levealderen både for kvinner og menn. Under 2. verdenskrig var det derimot bare en direkte nedgang for menn, mens levealderen for kvinner fortsatte å stige, men svakere. Dette kan ha sammenheng med at sykdommer betydde relativt mest for nedgangen i levealder i forbindelse med 1. verdenskrig, mens direkte krigshandlinger betydde relativt mer og særlig for menn under siste verdenskrig.

Mens stigningen i levealder for 0-årige har vært særskilt sterk i perioden, har utslagene for personer på høyere aldersstrinn vært langt mer moderate.

Av tabell 1 ser vi at stigningen i levealder i perioden for personer som har fylt 70 år er meget liten - 4 år for kvinner og bare 1 år for menn. Utslagene er noe større for 50-åringene, men likevel ubetydelige i forhold til økningen for 0-årige. Ser vi på 30-åringene blir stigningen i

levealder i perioden relativt større, ca. 11 år for kvinner og vel 7 år for menn. For kvinner utgjør dette omlag 45 prosent av stigningen for 0-årige, mens tallet er 33 prosent for menn.

På et hvert aldersstrinn vil stigningen i levealder fra århundreskiftet og fram til i dag være et resultat av forbedringer i dødeligheten for de etterfølgende aldersstrinn. Det er særlig dødeligheten i de yngre aldersgrupper som har gått ned siden 1900. Det er derfor nedgangen i dødelighet for disse aldersgrupper som har betydd mest for økingen i levealder totalt sett. For menn har forbedringer i dødeligheten etter 30-års alder bare bidratt til litt over 20 prosent av stigningen i levealderen for 0-årige fra århundreskiftet til i dag. Resten av stigningen (noe under 80 prosent) skyldes bedringer i dødeligheten før 30 års alder. For kvinner er de tilsvarende tallene henholdsvis 35 prosent og 65 prosent. Et enda klarere inntrykk av hvor mye nedgangen i dødelighet for de aller yngste har betydd for økingen i levealder, får vi ved å se på aldersgruppene under 10 år. For menn kan hele 55 prosent av økingen i levealder for 0-årige henføres til denne

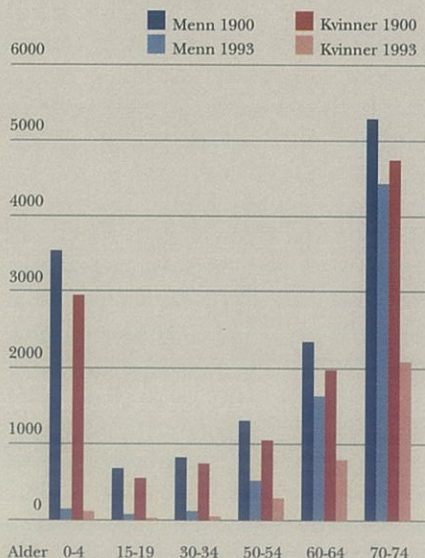
Figur 1
Utvikling i levealder 1900-95

Tabell 1
Forventet levealder på ulike aldersstrinn

		1900	1995
0-åring	M	51,5	74,2
0-åring	K	55,2	80,3
30-åring	M	68,1	75,5
30-åring	K	69,7	81,1
50-åring	M	73,6	76,9
50-åring	K	75,1	81,9
70-åring	M	80,4	81,5
70-åring	K	81,1	84,8

Figur 2
Døde pr. 100 000, menn og kvinner i enkelte aldersgrupper

aldersgruppe. For kvinner er det tilsvarende prosenttallet 45.

Figur 2 viser endringene i dødelighet fra 1900 til 1993 for menn og kvinner i enkelte utvalgte aldersgrupper. Av figuren ser en tydelig den dramatiske nedgangen for den aller yngste aldersgruppen. Her er dødeligheten i 1993 bare om lag 4 prosent av tallene for 1900. Også for de to neste aldersgruppene som er vist (15-19 år og 30-34 år) er nedgangen i dødelighet meget stor (til mellom 10 og 15 prosent for menn og 6-7 prosent for kvinner). For aldersgruppene 50 år og over er utslagene langt mindre. Særlig ser en at dette gjør seg gjeldende for menn. Mens dødeligheten for kvinner i de tre øverste aldersgruppene er redusert til i størrelsesorden mellom en halvpart og en tredjedel, er nedgangen for menn mellom en tredjedel og 20 prosent. Dette har sammenheng med at nedgangen i dødelighet for middelaldrende og eldre menn stoppet opp, for så å stige igjen på 1960- og inn på 1970-tallet. I de to siste tiår er imidlertid denne tendensen snudd.

Endringene i dødelighet og ikke minst fødselshyppighet siden århundre-

skiftet, har ført til store endringer i befolkningens alderssammensetning. Dette er illustrert i figur 3 ved hjelp av tre befolkningspyramider, en for 1900, et gjennomsnitt for årene 1941-45 og en for 1993.

Ved sammenlikning av de tre pyramidene er det viktig å merke at en for 1993 har spesifisert tre aldersgrupper for de som er 80 år eller eldre, mot bare én slik gruppe i de to andre pyramidene. Dette har sammenheng med at det i 1993 er et relativt betydelig større antall som er over 80 år. Anslagsvis er det i 1993 175 000 personer mot bare 28 000 i 1900. I samme periode er befolkningens størrelse økt til det dobbelte. En betydelig større andel av eldre over 80 år i 1993 er dessuten kvinner. Et annet slående trekk ved sammensetningen av befolkningen i 1993 er den store andel personer i alderen 20-50 år, sammenliknet med aldersgruppene like over og like under. Dette har sammenheng både med små årskull fødte i de siste tiår, og med små årskull i begynnelsen av 1930-årene. I løpet av 15-20 år vil de store årskull etter hvert komme opp i pensjonsalder, mens de små årskull fra de siste tiår vil inngå i de yrkesaktives rekker.

Av utredningssjef Juul Bjerke (t.v.) og finansanalytiker Geirr Ellefsen

Ser vi på befolkningspyramiden for 1900 skiller den seg markert ut fra de to andre. Her finner vi de store aldersklassene i de yngste aldersgrupper. Samtidig avtar størrelsen av aldersklassene raskt med stigende alder, bl.a. på grunn av høy dødelighet.

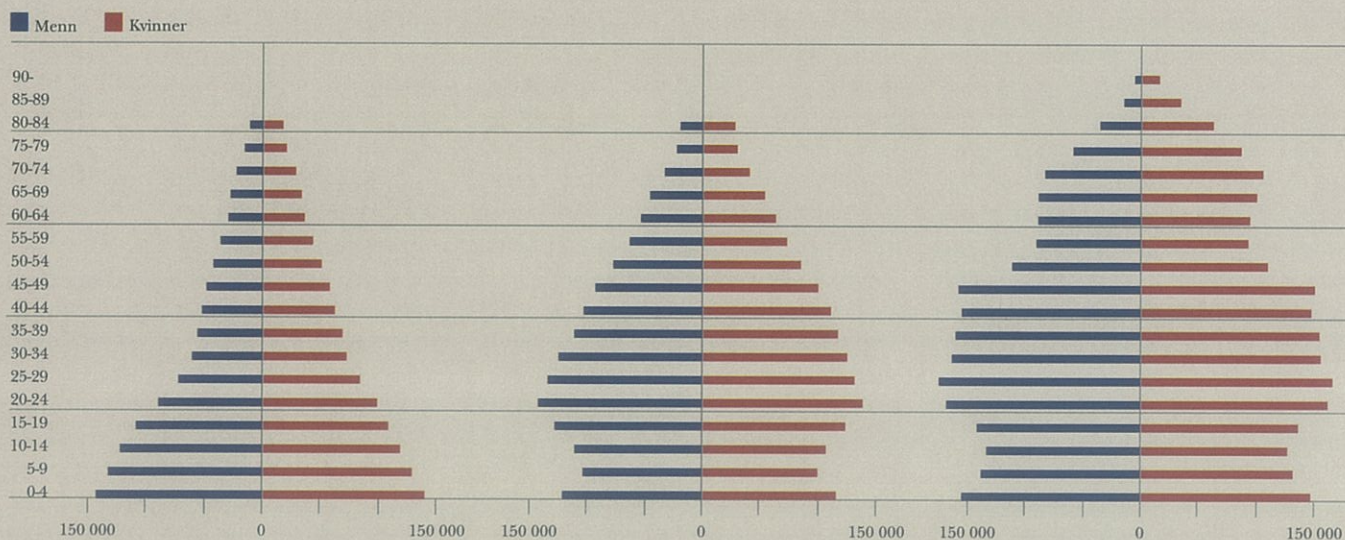
I befolkningspyramiden anno 1900 utgjorde barn, d.v.s. personer under 15 år, hele 35 prosent av befolkningen. De gamle, d.v.s. personer over 74 år, svarte for bare 3 prosent. Dermed tilhørte 62 prosent de yrkesaktive aldersgruppene (15-74 år). Går vi fram til perioden 1941-45 reduseres barnas andel til 22 prosent, mens de gamles andel bare øker ubetydelig til 3,3 prosent. De yrkesaktive aldersgruppene utgjorde nå nesten 75 prosent. Antagelig er dette den høyeste andel vi kan finne i dette hundreåret.

Figur 3

Befolkningspyramide 1900

Befolkningspyramide 1941 - 45

Befolkningspyramide 1993

For en sammenligning med befolkningen i 1993 er det antagelig hensiktsmessig å endre aldersinndelingen noe slik at vi regner barn og unge opp til 20 år og de eldre over 70 år. Dette har sammenheng med at normal skolealder er blitt økt samtidig som pensjons- og avgangsalder fra yrkeslivet er blitt redusert. Gjør vi det finner vi at barnas andel sammenlignet med perioden 1941-45 har økt til nesten 26 prosent og at de gamles andel har økt dramatisk til hele 12 prosent. De yrkesaktive aldersklasser utgjør da 62 prosent - det samme som i år 1900, men nå etter en litt endret definisjon. Antagelig overvurderer dette tallet den yrkesaktive andel i 1993 sammenlignet med år 1900 av to grunner. For det første er en betydelig større andel over 20 år fortsatt i utdanning i 1993 der nest er pensjons- eller avgangsalder faktisk en god del lavere enn 70 år. Balansen mellom yrkesaktive aldersgrupper og "forsørgede" aldersgrupper er derfor trolig mer ugunstig i 1993 enn i 1900 og særdeles mye mer ugunstig enn det vi fant for perioden 1941-45.

Statistisk Sentralbyrås nye befolkningsframskrivninger kan gi oss et visst inntrykk av utviklingen framover. Velger vi år 2030 og midtalternativet i framskrivningene finner vi følgende tall. Andelen av eldre vil øke til nesten 16 prosent, mens andelen av barn og unge avtar til 23 prosent. De yrkesaktive aldersgrupper vil utgjøre 61 prosent eller om lag det samme som i 1993. Det er således tilsynelatende lite som fornykker balansen mellom yrkesaktive og "forsørgede". Imidlertid øker andelen eldre, mens andelen barn og unge reduseres. To forhold kan tenkes å forsterke denne utvikling. Vi må antagelig fortsatt regne med en økende andel i utdanning over 20-års alder. Dessuten vil eventuelle reduksjoner i faktisk pensjons- eller avgangsalder fra yrkeslivet kunne øke forsørgelsesbyrden.

Utviklingen i yrkesaktivitet og næringsstruktur

Omkring 1900 var de aller fleste menn i alderen 15-74 år yrkesaktive, dvs. at de forsørget seg gjennom egen arbeid. Unn-

tatt de som gikk på skole eller var studenter, var det bare omlag 20 000 menn som ikke figurerte som yrkesaktive etter Folketellingen 1900. Når vi kommer fram til etterkrigstiden endres dette bildet, men til å begynne med ikke dramatisk. Så sent som i 1960 var det bare ca. 70 000 menn i alderen 15-74 år (utenom studenter og skoleelever) som ikke var yrkesaktive. Om lag 50 000 av disse hadde alderstrygd og tilbake står også på dette tidspunkt ca. 20 000 som ikke var yrkesaktive, og heller ikke ble forsørget av trygd. I 1990 er bildet blitt nokså mye annerledes. Foruten at tallet på studenter og skoleelever har økt sterkt, er det nå hele 240 000 menn som mottar enten alders- eller uførepensjon. I tillegg er det ytterligere omlag 100 000 menn i denne aldersgruppen som ikke er yrkesaktive. Disse mottar antakelig andre typer av stønader eller forsørges av andre.

Alt i alt er det således om lag 340 000 menn i 1990 (sammenlignet med 20 000 i 1900) som ikke er yrkesaktive, men enten mottar stønader eller blir forsørget av andre. I tillegg er tallet på studenter og skoleelever økt fra omlag 16 000 til 248 000 i denne aldersgruppen. Tilsammen blir det 588 000 flere enn i 1900 som ikke er yrkesaktive i 1990. Det er særlig reduserte yrkesfrekvenser i eldre aldersgrupper og langt flere i utdanning i de yngre aldersgrupper som forklarer denne store endringen. Et visst forbehold må her tas. Ut fra arbeidskraftundersøkelsen for 1990 kan mye tyde på at flere av de yrkespassive iflg. folketellingen faktisk oppfatter seg å tilhøre arbeidsstyrken. Det vil si at de enten har noe arbeid (deltid) eller søker arbeid. Det kan derfor tenkes at framstillingen ovenfor i noen grad undervurderer menns faktiske yrkesaktivitet i 1990.

For kvinner er situasjonen og utviklingen i den første del av dette århundre langt vanskeligere å få oversikt over. Det kommer bl.a. av at begrepet yrkesaktivitet ved folketellingene er knyttet til så kalt "viktigste kilde til livsopphold". For mange kvinner har yrkesaktiviteten vært så beskjeden at egen arbeid derfor ikke blir viktigste kilde til livsopphold. For

1990 har vi imidlertid god oversikt over kvinners yrkesaktivitet gjennom arbeidskraftsundersøkelsene.

Noen konklusjoner om utviklingen synes det likevel å være mulig å trekke. For det første har yrkesaktiviteten for kvinner helt fram til de siste tiår vært vesentlig lavere enn for menn. Noe nøyaktig tall er vanskelig å angi. Mens yrkesaktiviteten for menn i 1900 var nær 100 prosent (utenom studenter og skoleelever) for aldersgruppen 15-74 år, var nok det tilsvarende tall for kvinner betydelig lavere, men trolig godt over 50 prosent når en skjønnsmessig korrigerer for deltidarbeid. Dessuten tyder folketellingene noe overraskende på at kvinners yrkesfrekvens i perioden 1900-1960 var avtakende. Gjennom de tre siste tiår har det derimot skjedd en dramatisk øking i kvinners faktiske yrkesfrekvens. (Som tidligere nevnt måler folketellingen for 1990 dette dårlig. Dels vil deltidarbeid som gir lav inntekt ikke bli tatt hensyn til, dels vil kvinner ofte ha en tendens til å angi mannens inntekt som viktigste kilde til livsopphold.) Arbeidskraftundersøkelsen for 1990 tyder på at yrkesaktiviteten for kvinner nå kan være på høyde med den vi finner for menn, men relativt flere kvinner arbeider deltid. Tallet på kvinner utenfor arbeidsstyrken svarer til det antall som er i utdanning pluss tallet på kvinner som mottar uføre- og alderspensjon. Til forskjell fra menn synes det imidlertid å være relativt få kvinner som, når de er pensjonister eller under utdanning, oppfatter seg som tilhørende arbeidsstyrken, d.v.s. at de enten utfører eller søker arbeid (deltid).

Folketellingene er den hovedkilde vi har for å følge endringene i yrkesbefolkningens fordeling på næringer bakover i tiden. Noen sikker kilde er imidlertid dette ikke bl.a. fordi deltidarbeidende kvinner ikke blir godt nok dekket. Figur 4 viser fordelingen av yrkesbefolkningen ved tellings tidspunktene i 1900, 1950 og 1990. Som vi ser hadde 42 prosent av de yrkesaktive sitt levebrød i primærnæringene jordbruk, skogbruk og fiske ved begynnelsen av dette århundre. Andelen er som vel kjent, blitt dramatisk redusert

fram til vår tid og ikke minst i perioden etter 1950. Et kanskje noe overraskende trekk er at industriens (industri, bergverk og bygge- og anleggsvirksomhet) andel allerede i 1900 var så høy som 27 prosent. Industriandelen har økt meste-parten av perioden og nådde et høydepunkt i 1970, men har i de to siste tiår vært synkende.

Varehandel, finansvirksomhet og transport har hatt en stigende andel gjennom hele århundret. Dette, sammen med en relativ økning også for privat og offentlig tjenesteyting, har ført til at flere nå har sitt yrke i tjenesteytende næringer enn i vareproduksjon. Mens andelen for tjenesteytende næringer i 1900 var 31 prosent var den i 1990 63 prosent. Dessuten har tjenesteytingen i betydelig grad skiftet karakter. Ved århundreskiftet utførte en stor andel av yrkesbefolkningen personlige tjenester (først og fremst husarbeid, vask og rengjøring). Denne andelen er blitt nokså liten i 1990, mens privat og offentlig tjenesteyting har økt meget sterkt. Særlig er dette et viktig utviklingstrekk i etterkrigstiden og det har hatt stor betydning for kvinners sysselsetting.

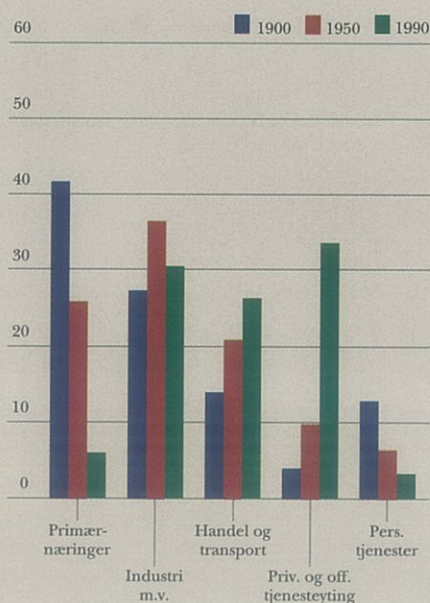
Endringene i fordelingen av yrkesbefolkningen på næringer er ikke det eneste uttrykk vi har for forskyvningene i næringsstruktur. Det foreligger også en del tilbakegående beregninger over bruttoproduktet eller verdiskapningen i de enkelte hovednæringene. Figur 5 gir en oversikt over slike tall for 1900, 1950 og 1990. Det generelle bildet er det samme som vi fant for endringene i yrkesbefolkningen etter hovednæringer: En sterk nedgang i primærnæringenes andel og en klar øking i industriens andel fram til 1950. Etter 1970 har industrien avtatt i relativ betydning, men en helt ny næring - oljevirksomhet - er kommet til. I 1990 ble hele 15 prosent av bruttonasjonalproduktet skapt her. Ellers merker vi oss den dramatiske økingen i privat og offentlig tjenesteyting som har skjedd i perioden etter 1950. Verdiskapningen her har økt fra vel ti prosent av totalen i 1950, til hele 27 prosent i 1990.

Av figur 4 og figur 5 ser vi at det er store forskjeller mellom de enkelte næringenes andeler av yrkesbefolkningen og verdiskapningen på de enkelte tidspunkter. Mens primærnæringenes andel av yrkesbefolkningen i år 1900 var 42 pro-

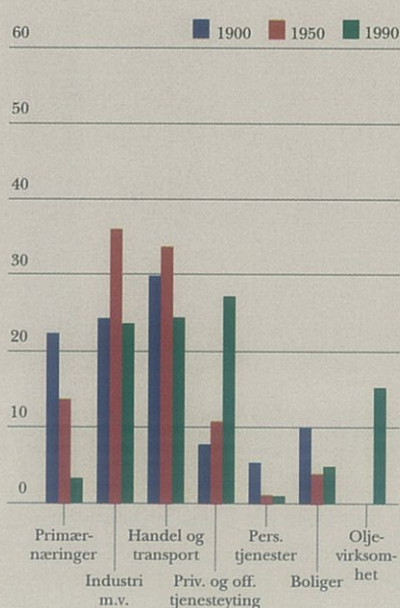
sent var de samme næringers andel av verdiskapningen, når vi holder boliger utenfor, om lag 25 prosent. For industrien var det imidlertid på samme tidspunkt liten forskjell mellom de to andeler. For de tjenesteytende næringer under ett var deres andel av verdiskapningen betydelig større enn deres andel av yrkesbefolkningen. Sett under ett betyr dette at verdiskapningen pr. person var lav i primærnæringene sett i forhold til industrien, mens den var enda høyere i de tjenesteytende næringer som gjennomsnitt. Disse forskjeller gjenspeiler bl.a. de rådende prisforhold, innsatsen av realkapital og produktiviteten i de ulike næringer. Setter vi verdiskapningen pr. person til 100 i industrien i år 1900 var den bare om lag 60 i primærnæringene og 155 i de tjenesteytende næringer under ett.

Forholdstallene for verdiskapning pr. person i næringene hadde endret seg lite når vi går fram til 1950. I perioden fram til 1990 skjedde det imidlertid en klar innsnevring av forskjellene mellom næringsgruppene. Settes verdiskapning pr. person i 1990 i industrien lik 100 var den for samme år 66 i primærnæringene og 108 i de tjenesteytende næringer.

Figur 4
Yrkesaktive fordelt på næringer

Figur 5
Bruttonasjonalprodukt fordelt på næringer

Inntekt og levekår

Det er meget vanskelig å beskrive utviklingen i inntekt og levekår gjennom et helt århundre. For det første er statistikken for den perioden det gjelder langt fra sikker og fullstendig. For det andre har begrepet levekår mange ulike sider. En skal likevel forsøke å gi noen glimt av viktige utviklingstrekk knyttet til dette tema. Utviklingen er ikke fulgt lenger fram enn til 1990 da en som tallgrunnlag har brukt de gamle og ikke de nye nasjonalregnskapstallene for årene etterpå.

I år 1900 var Norges nettonasjonalinntekt knapt 1 milliard kroner. I 1990 var tallet mer enn 500 ganger så høyt. En slik sammenligning sier imidlertid ikke meget. Folkemengden i 1990 var nesten dobbelt så stor som i 1900, og prisnivået for varer og tjenester var vel 38 ganger høyere enn ved begynnelsen av dette hundreåret. Hvis vi korrigerer for disse forholdstallene og regner inntekt målt i faste

priser (realinntekt) pr. innbygger, får vi en mer realistisk sammenligning. Dette er illustrert i figur 6 som viser at den disponible og reelle nasjonalinntekten pr. innbygger i 1900 bare var litt over 13 prosent av nivået i 1990. Over en periode på 90 år har det altså således funnet sted nesten en 8-dobling av inntekten. Inntektsøkningen har foregått noe raskere i perioden etter 1950 enn i den første halvpart av århundret. Frem til 1950 steg realinntekten pr. innbygger med 2,0 prosent pr. år, mens den i de neste 40 årene økte med 2,6 prosent i gjennomsnitt pr. år.

Denne utviklingen i disponibel realinntekt pr. innbygger understøttes i noen grad av opplysninger om lønnsutviklingen. For to grupper, nemlig industriarbeidere og gårdsarbeidere, foreligger det tall som til en viss grad gjør det mulig å følge lønnsutviklingen tilbake til 1900. Gjennomsnittlig timefortjeneste for en industriarbeider var i 1990 kroner 92,45. I år 1900 kan en ut fra foreliggende statistikk beregne det tilsvarende tall til 36 øre pr. time. Omregnet til faste priser innebærer dette at reallønn pr. time i 1900 var om lag 15 prosent av nivået i 1990. Arbeidstiden i industrien i år 1900 var

vesentlig lenger enn i 1990. Dette betyr at årsinntekten i 1900 må ha vært en god del høyere enn 15 prosent av nivået i 1990. Til gjengjeld var barnetallet i familiene i 1900 en god del større slik at det var flere munnar å mette.

En gårdsarbeider (tjenestekar) på landsbygda tjente i 1900 om lag 480 kroner som årslønn når verdien av naturalia regnes med. Tilsvarende tall for 1990 var om lag 125 000 kroner. Korrigert for prisendringer innebærer også dette en reallønn i 1900 som svarer til som lag 15 prosent av nivået for 1990. Men også her var arbeidstiden i 1900 mye lenger slik at timelønnen lå vesentlig lavere enn 15 prosent av 1990-nivået. Ut fra disse tall ser det ut til å ha skjedd en inntektsutjevning mellom gårdsarbeideren og industriarbeideren i løpet av århundret. På den annen side er antallet gårdsarbeidere blitt kraftig redusert i den samme periode.

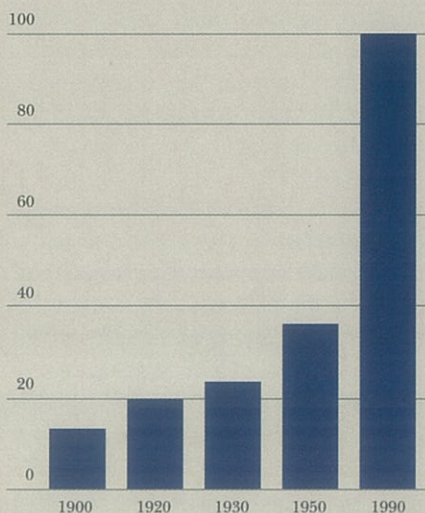
Begrepet levestandard måles ofte ved det private konsum pr. innbygger regnet i faste priser. Av figur 7 ser vi at stigningen i det private konsumet pr. innbygger har vært noe svakere enn stigningen i realinntekt pr. innbygger. Settes 1990 lik 100 finner vi litt over en femdobling på 90 år.

Det betyr en årlig vekstrate på 1,8 prosent.

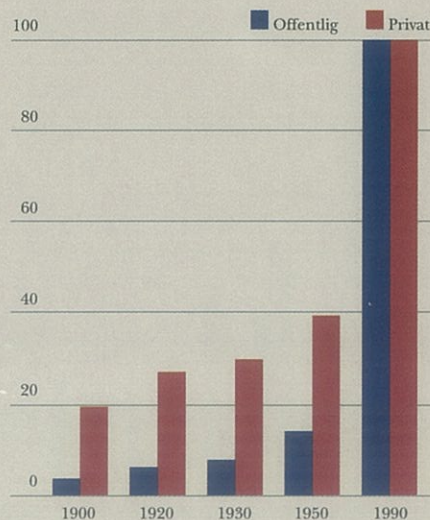
Det er imidlertid ikke bare det private konsumet som betyr noe for viktige sider ved begrepet levestandard. Også det offentlige konsumet er sentralt. Særlig gjelder det på områder som helse, sosial omsorg og utdanning. Stigningen i det offentlige konsumet i dette hundreåret har vært vesentlig sterkere enn for privat konsum. Ved århundreskiftet hadde vi et offentlig konsum regnet pr. innbygger som bare var knapt 4 prosent av det nivået vi hadde i 1990. Det offentlige konsumet pr. innbygger økte lenge forholdsvis moderat. Fra 1930 til 1950 skjedde det imidlertid en fordobling. Men det er særlig perioden 1950-90 som skiller seg ut med en 7-dobling.

Samlet har det private og offentlige konsum regnet i faste priser pr. innbygger økt til det 6,5-dobbelte mellom 1900-1990. Som årlig vekstrate tilsvarende dette vel 2,1 prosent. Når stigningen var noe svakere for det totale konsumet pr. innbygger enn det vi fant for realinntekten pr. innbygger betyr det at spareandelen lå noe høyere i 1990 enn i 1900. I en periode med sterkt stigende levestandard er en økende spareandel naturlig.

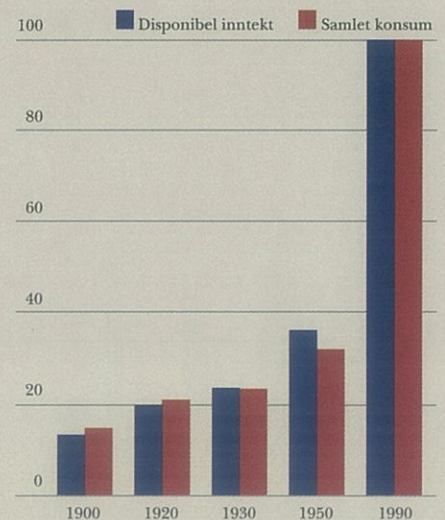
Figur 6
Disponibel nasjonalinntekt
pr. innbygger. Indeks 1900 = 100

Figur 7
Privat og offentlig konsum
pr. innbygger. Indeks 1900 = 100

Figur 8
Disponibel realinntekt og samlet konsum
pr. innbygger. Indeks 1900 = 100

Enda mer utpreget var den høyere spareandelen i 1950, jfr. figur 8. Dette må ses i sammenheng med gjenreisningsperioden etter krigen og en høy offentlig sparing. Fra 1950 til 1990 gikk spareandelen noe tilbake.

I en periode med sterk stigning i levestandard skjer det vanligvis også store endringer i konsumets sammensetning. Et uttrykk for dette er den relativt sterke stigning i det offentlige konsumet som ble nevnt ovenfor. Det betyr at en stigende andel av vår nasjonalinntekt er blitt brukt til å dekke nødvendige og ønskelige behov på områder som helsestell, sosial omsorg og utdanning. I vårt land har dette særlig skjedd i offentlig regi. Men også i det private konsumet har det skjedd store endringer i sammensetning. Dette er illustrert i figur 9.

Ved århundreskiftet da inntekt og konsum lå lavt forteller nasjonalregnskapstall at hele 40 prosent av det private konsumet var utgifter til matvarer. Bolig, lys og brensel la beslag på 19 prosent, mens 12 prosent gikk til klær og skotøy. Direkte forbruksundersøkelser for enkeltgrupper omkring århundreskiftet gir noe andre tall. I en undersøkelse er

matvareandelen så høy som 58 prosent, i en annen 43 prosent. Med stigende levestandard fram gjennom første del av århundret sank andelen til matvarer og boutgifter, mens det ble brukt relativt mer til klær og skotøy. Den kraftige nedgangen i matvareandelen fortsatte i perioden 1950-90, mens gruppen reiser og transport som bl.a. omfatter biler er kommet opp i hele 14 prosent. Ellers merker vi oss at den stigende levestandard og større krav til bolig i etterkrigstiden har ført til at bolig, lys og brensel igjen øker sin andel. Mens altså stigende levestandard i første del av århundret ikke førte til noen markert bedring i boligstandard, men til lavere utgiftsandel for boliger, har forbrukerne satset i særlig grad på bedring av sin boligstandard i etterkrigstiden. Dessuten finner vi at den uspesifiserte gruppen annet konsum også har økt sin andel i 1990 bl. a. fordi "nye" konsumområder f.eks. innenfor fritidssysler og utdanning har ført til større bredde i de private konsumkjøp.

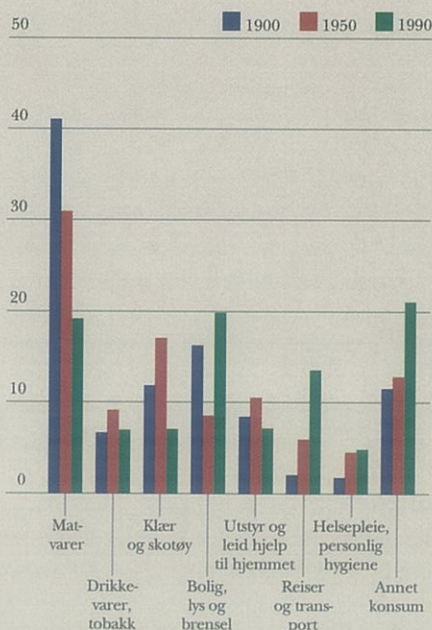
Avslutningsmerknader

De tallmessige illustrasjoner av de endringer som er skjedd i dette århun-

dre, vitner om at endringene har vært store. De makter likevel på langt nær å gi oss et fullstendig bilde av hvor gjennomgripende endringene har vært og av hvor fullstendig annerledes dagens levekår er enn de var ved århundrets begynnelse. Fattigdom, dårlig husvære, dårlig skolegang, mangelfullt helsestell, lange arbeidsdager, kort levealder og utrygghet for alderdommen er mer dekkende beskrivelser for de manges hverdag den gang. Sammenlignet med slike betegnelser trer kontrastene mellom nå og den gang da klarere frem. Og vi forstår at det gir mening å si at vi i det 20. århundre "bygget landet". Og om hvordan vi gjorde det, forteller noen av dem som var med på det, på annet sted i denne beretningen.

Figur 9

Det private konsumets sammensetning

Fra fattigkassa til folketrygd

Innledning

I den senere tiden har det vært mye diskusjon om hvorvidt det er økonomisk evne i samfunnet til å dekke de ytelsene som er forutsatt i folketrygdloven, og om kommende generasjoner kan tenkes å ville betale for dem som da blir gamle.

Noen av de spørsmålene vi nå diskuterer har vært gjenstand for debatt også tidligere. Det gjelder ikke minst spørsmålet om generasjonsregnskapet som var fremme i debatten - særlig i Sverige - på 1930-tallet. Mens allerede den gang for seg problemene knyttet til et system hvor små alderskull måtte betale for store. Dette var en fremtidsvisjon som blant annet Gunnar og Alva Myrdal var opptatt av. De pekte på at balansen i det totale forholdet mellom de som produserer økonomiske verdier i samfunnet og antallet personer disse verdiene skal forsørge, er en viktig faktor når man skal vurdere hva samfunnet kan klare. Deres analyse av disse problemene vil kunne ha gyldighet også i dagens tryggedebatt.

Behovet for alderstrygd

Da alderstrygden ble innført i vårt land i 1937, hadde den modnet i nesten 100 år.

Uten å gå i detalj om den historiske utviklingen kan det være grunn til å nevne at vi i Norge har hatt en verdslig sosialhjelp helt tilbake til 1100-tallet. På landsbygda ble forsørgelse av gamle og fattige organisert på lokal basis gjennom legdeordningen som forpliktet bøndene til å ta i mot fattigfolk og sørge for løsj og mat for en begrenset periode. Deretter overtok andre bønder for en tilsvarende periode. Denne ordningen varte helt fram mot 1900-tallet. Dessuten ville de som overtok gårdsbruk fra gamle eiere som regel ha kårforpliktelser for de tidligere eierne.

Kårforpliktelsene på gårdene ble et stadig større åk utover på 1800-tallet. Frykten for fattigkassa satte en bremse for bruksoverdragelser fra en generasjon til den neste. Harde vilkår for overtakelse kunne dessuten gjøre det vanskelig for den yngre generasjon å klare sine forpliktelser.

Befolkningsøkningen i annen halv-

del av 1800-tallet førte til økende konkurranse om jord og levebrød. Resultatet ble flere husmenn og småbrukere uten økonomisk evne til å sikre sin egen alderdom. Sammen med lavere dødelighet resulterte dette i at barn og gamle konkurrerte om omsorg og forsørgelse.

Utover 1800-tallet ble det større innslag av penger i økonomien særlig hos de bedre bemidlede. Dermed kunne man kjøpe seg fri fra legdeforpliktelsene. Ved å samle de gamle på ett sted eller støtte dem økonomisk i deres eget hjem, slapp man å få problemet så nær inn på livet samtidig som de trengende selv ble sikret en mindre vilkårlig behandling. Men innslaget av veldedighet fra yterens side og skam fra mottakerens side var ikke særlig endret. Spesielt merkbart ble dette i et samfunn hvor det var forutsatt at man selv skulle tjene til livets opphold og hvor det ikke eksisterte noen pensjonsalder.

Den som ikke klarte seg selv, risikerte å komme inn under fatigloven - noe som representerte et verdighetstap både for dem selv og slektningene. Kunne man få opphevet dette verdighetstapet ville det komme både dem selv og de yngre generasjoner til gode.

Veien til et trygdesystem

De første nasjonale vedtak om en eller annen form for sosialforsikring kom til å gjelde små avgrensede grupper. Det er tvilsomt om de første lovene fikk særlig praktisk betydning.

Det første forslag om en samfunnsorganisert aldersforsikring "for alle" ble fremlagt i Stortinget i 1844. Det ble da foreslått en tvungen kommunal forsikring for "mindre bemidlede". Det var de forsikrede selv som skulle bære utgiftene, og ytelsene skulle stå i forhold til egen innbetaling. Kommunestyrene skulle bestemme hvem som skulle være tvungne medlemmer av trygden. Forslaget møtte ingen større interesse og ble henlagt.

Utover i 1880-årene og begynnelsen av 1890-årene kom det mange forslag og resolusjoner om innføringen av en universell alderstrygd. De ble opphav til at trygdespørsmålet ble tatt opp av blant

annet arbeiderkommisjonen av 1894. Flertallet i kommisjonen gikk inn for en ren invalideforsikring uten noen aldersgrense for pensjon. De gamle som hadde sin arbeidskraft i behold, skulle fortsatt ha arbeidspunkt mens yngre uten ervervs evne måtte få rett til trygd. Trygden skulle være en universell ordning bare avgrenset av ervervs evnen. Yrkesmessig tilknytning skulle ikke være noe krav. Trygden skulle bygges på forsikring, men utbetaling gjennom en solidarisk utligning av trygdens årlige inntekter på alle stonadsberettigede skulle sikre trygd for grupper uten opparbeidede rettigheter. Trygdeutbetalingene skulle være like for alle. Innskuddene til trygden skulle være progressive etter inntekt, og for de fattigste skulle kommunene betale. Staten skulle betale administrasjonen. Forslaget ble imidlertid ikke realisert.

Trygdekomiteen av 1907 varslet nye toner i trygdespørsmålet. Den ga blant annet uttrykk for et nytt syn på alderdommen ved å hevde retten til en hvileperiode mot slutten av livet - det skulle ikke lenger være en livslang arbeidspunkt.

Forsikringsprinsipp eller skatteprinsipp

Når det gjaldt spørsmålet om hvilke økonomiske prinsipper trygden skulle bygge på, var to forskjellige retninger fremme i diskusjonen:

Den ene retningen la vekt på det individuelle selvansvar og ville ha trygden som en form for organisert sparing. Selv om dette skulle være det bærende element i ordningen, var det likevel enighet blant tilhengerne av denne retningen om at man måtte ha et system som sikret også dem som ikke hadde mulighet til å spare til sin egen alderdom. Hvordan denne delen av ordningen skulle være, var derimot mer usikker.

Også den andre retningen gikk inn for at trygden skulle være en opparbeidet rettighet, men det individuelle selvansvar var umulig å opprettholde for store deler av befolkningen. De hadde ikke mer å klare seg med enn det de trengte for dagen og tiden. Man valgte da heller å se på de rettigheter individet opparbeidet seg som nyttige medlemmer

i et samfunnskollektiv. Arbeideren ytte en innsats for samfunnet for å tjene fortjeneste. Derfor var det samfunnets ansvar å sørge for dem når de ikke lenger kunne yte nok til å klare seg selv. Denne forsørgelsen skulle ikke være en barmhjertighetsgjening som fattighjelpen, men et uttrykk for den taknemlighet og respekt de gamle fortjente etter å ha brukt sitt liv og sin helse til beste for samfunnet. For å kunne nå alle som hadde behov for det, var det nødvendig med en kollektiv ordning. Da var det ikke tilstrekkelig med en ordning bygget etter et individuelt forsikringsprinsipp.

I flere og flere kommuner var det blitt innført pensjonsordninger etter skatteprinsippet, og kommunepolitikerne presset på for å få staten til å overta disse forpliktelsene. Velgerne i de kommunene som hadde innført alderstrygd, ville neppe sette pris på et parti som gikk inn for et prinsipp som kunne frata dem trygderettigheter som de allerede hadde fått.

Mot alderstrygden av 1923

Ved siden av kommunale pensjoner hadde også en del bedrifter og offentlige arbeidsgivere innført tjenstepensjonsordninger for sine ansatte. Statens Pensjonskasse som hadde eksistert helt siden 1814, utvidet sin virksomhet i 1917. Samme år ble Norske Folk etablert som et selskap for kollektiv livsforsikring. Flere større kommuner etablerte pensjonsordninger for sine ansatte rett etter århundreskiftet, men disse ordningene var først og fremst ment for funksjonærene. Det store flertall av arbeidere sto helt utenfor.

I 1923 hadde 106 kommuner i landet innført kommunale alderstrygdordninger. Disse omfattet ca. 43 prosent av befolkningen. De fleste ordningene ga meget lave pensjoner etter en streng behovsprøving og verdighetsvurdering. Det var ofte lite som skilte de kommunale trygdene fra den fornedrende fattigforsorgen. Søkerne måtte bevise sin verdige trang ved en plettfri vandl, og trangen måtte ikke skyldes et ødselt og uordentlig liv med lediggang eller drikk. Hadde de barn som kunne forsørge dem uten for store vanskeligheter, fikk de heller ikke trygd.

Oslo kommune innførte kommunal alderstrygd i 1917. Den atskilte seg klart fra de andre kommunale ordningene ved at den ga individene selvstendig trygderett. Den hadde ikke så sterke likhetspunkter med fattigforsorgen. Det var ingen verdighetskriterier knyttet til Oslostrygden. Det var heller ikke sammenheng med barnas mulighet til å forsørge sin gamle foreldre. Behovsprøvingen var bare knyttet opp til de gamles egen inntekt og formue. Oslostrygden fikk dermed et langt mer moderne preg, og må anses som et internasjonalt pionerarbeid.

I 1920 ble det fremmet forslag om en behovsprøvet alders- og uføretrygd der alle aldersgrupper skulle sikres et forsvarlig underhold. Det innebar at finansieringen i alle fall delvis måtte skje gjennom beskatning, for å få full en fordeling mellom alders- og inntektsgrupper. Oslostrygden fra 1917 var modellen til dette forslaget.

Den daværende regjeringen skar bort uføredelen av økonomiske grunner og fremmet forslag om en ren alderstrygd etter skatteprinsippet. Alderstrygdloven ble vedtatt i 1923. Da var det økonomiske grunnlaget forsvakt til at Stortinget så seg råd til at loven kunne tre i kraft. I stedet overlot man til Kongen i statsråd å avgjøre når tiden var moden. Først i 1936 fant man tiden moden til å innføre en alderstrygd, og da ved en ny lov som i hovedtrekk bygde på alderstrygden av 1923.

Alderstrygden av 1936

I 1936 var troen på å kunne stimulere til økonomisk fremgang gjennom forbruksvekst kommet inn som en ny faktor som bidro til at det var politisk vilje til å innføre alderstrygd. Arbeiderpartiregjeringen kunne dessuten støtte seg på sterke bondeinteresser som både ønsket en lettelse i skatteavgiftene og en reduksjon i fattigkassenes utgifter. Tyngende kårordninger for bønder og frykt for fattigkassen hos arbeidere og småkårsfolk ga politisk grunnlag for å gjennomføre en allmenn aldersforsikring med statens hjelp.

I 1936 ble derfor lov om alderstrygd vedtatt. Loven trådte i kraft 1. juli 1937.

Av rådgiver Eva Birkeland (t.v.)
og kontorsjef Gunnar Steiner

For 1936 hadde ikke eiendomsløse og arbeidsudyktige gamle stort annet å ty til enn fattigkassa hvis ikke familien kunne ta seg av dem. Derfor ble alderstrygden i særlig grad en bærer av det mer generelle ønsket om å sikre befolkningen mot nød gjennom trygd i stedet for fattighjelp. Det var viktig at trygden kom til å fremstå som en rettighet man selv hadde opparbeidet og gjort seg fortjent til. Dermed kunne man motta trygd uten samtidig å gi avkall på sin verdighet. Med alderstrygdloven av 1936 ble de gamles rett til forsørgelse slått fast på en mer verdig måte enn ved de tidligere fattiglovene.

Det var likevel en forutsetning at bare de som ikke kunne forsørge seg selv i sin alderdom, skulle motta trygd, mens alle yrkesaktive skulle bidra til finansieringen. Man ønsket et trygdesystem basert på økonomisk omfordeling. Dette skulle oppnås ved en progressiv beskatning av inntekt og formue, og en proposjonal skatt til aldersfondet. Dette fondet skulle, i følge lovens intensjoner, være et fond for marginalfinansiering av alderstrygden etter hvert som den relative andel av eldre i befolkningen steg utover århundret. Økonomisk omfordeling oppnådde man også ved at behovsprøvingen var meget streng. Den skulle gjelde så vel egen inntekt, oppspar, midler og private forsikringspensjoner som gaver og formue.

Finansieringen og tildelingsformen førte altså til at de som betalte mest inn til ordningen fikk lite eller ingen ting igjen. Pensjonene var svært små og dekket knapt mer enn til livsopphold. Tildelingen til den enkelte fulgte fastlagte regler for størrelsesmessighet etter behovsprøving av egen forsørgelsesevne. Dette var det klareste bruddet med daværende fattiglovgivning, som bygde på den enkelte kommunes økonomiske evne og

på skjønsmessige tildelinger.

Den økonomiske omfordelingen som lå innebygd i alderstrygden, ble ikke betraktet som noen ideell løsning. Begrunnelsen for en slik fordelingspolitikk var imidlertid at så lenge en ikke hadde råd til å bygge opp en alderstrygd som inkluderte alle, en universell trygd, så måtte en først og fremst sikte mot å ivareta de ressursvakes interesser, både ved skatteinngangen og ved tildeling av trygd. Helt skulle en hatt råd til å bygge ut en alderstrygd som kunne favne om alle norske borgere, men det måtte bli fremtidens sosialpolitiske prosjekt. Politikerne ønsket å starte oppbyggingen ved å tildele trygd til noen, for så stegvis å inkludere nye grupper. Alderstrygden av 1937 ble en trygdeordning preget av knappe ressurser.

Ved beregningen av alderstrygden skulle det for hver kommune fastsettes et pensjonsgrunnlag, særskilt for enkeltperson og ektepar. Pensjonsgrunnlaget skulle være så høyt at 60 prosent av beløpet ga en enkelt person uten annen inntekt det nødvendige til underhold i kommunen i ett år. Pensjonsgrunnlaget skulle likevel ikke være under 800 kroner i bykommuner og 600 kroner i landkommuner. For ektepar skulle pensjonsgrunnlaget være minst 50 prosent høyere enn for enkeltperson. For den som hadde barn under 16 år, skulle pensjonsgrunnlaget være så stort at 60 prosent av det ga det nødvendige til underhold av hele familien når den ikke hadde andre inntekter.

Pensjonsgrunnlagene ble fastsatt av Sosialdepartementet etter forslag fra kommunestyret.

Loven fastsatte således minstepensjoner, og forutsetningen var at pensjonene for hver kommune skulle fastsettes slik at den stod i forhold til levekostnadene i kommunen. Således var alderstrygden for enslige i landkommunene minst 360 kroner pr. år mens den i bykommunene minst var 480 kroner pr. år. Det ble ingen økning i satsene før fra 1. juli 1943.

Uten loven ble det ytet alderstrygd fra fylte 70 år. Alderstrygd for ektepar ble ytet selv om en av ektefellene var under 70 år. Også utlendinger kunne få alders-

trygd på visse villkår. Alderstrygd for ektepar skulle være 50 prosent høyere enn for enkeltperson.

Ved fastsetningen av alderstrygden for den enkelte trygdede ble det tatt hensyn til vedkommendes inntekt og formue over en viss fritinntekt. Alderstrygden var meget sterkt behovsprøvet.

Av utgiftene til lovens minstepensjoner og til de barnetillegg som ble fastsatt av kommunene, ble 7/8 dekket av statskassen og alderstrygdfondet, og 1/8 av kommunene. Kommunene dekket også den del av pensjonen som oversteg minstepensjonen. Til alderstrygdfondet ble det krevd inn en alderstrygdavgift, som ble utlignet med en fastsatt prosent av den antatte inntekt på personlige skatteyttere og på skattepliktige innenlandske selskaper, boer m.v. Skatteyttere med årsinntekt under en viss grense var fritatt for å betale avgift.

På denne måten var alderstrygden helt fra starten basert på intensjonen om solidaritet. Det var samfunnet kollektivt som skulle sikre ressursvake eldre.

Først ved lov om alderstrygd av 6. juli 1957 ble behovsprøvingen fjernet. Nå fikk alle som var fylt 70 år rett til alderstrygd uten hensyn til egen eller ektefelles inntekt. Alderstrygd for ektepar kunne ytes når begge ektefeller var fylt 70 år eller når mannen var fylt 70 år og hustruen var fylt 60 år. I tillegg til grunnpensjonen kunne kommunene tilstå kommunale tilleggspensjoner.

I 1965 - to år før folketrygden ble innført - var alderstrygden for ektepar kommet opp i 6 300 kroner på årsbasis. Sammenlignet med gjennomsnittlig alderstrygd for ektepar i 1937 som var 594 kroner (gjennomsnitt for by- og landkommuner) virker dette som en fornimdabel økning. I samme periode steg imidlertid også prisene meget sterkt. Mens alderstrygden nominelt økte med 906 prosent, var økningen i realverdi i perioden 1937-65 på 232 prosent. Til tross for denne økning utgjorde grunnpensjonen for ektepar på begynnelsen av 1960-tallet bare om lag en fjerdedel av den gjennomsnittlige årslønn for voksne industarbeidere.

Lov om folketrygd av 1966

Da andre verdenskrig var slutt, ble det reist sterke krav om en videre utbygging av trygdesystemet. I fellesprogrammet som ble vedtatt av de politiske partiene i 1945, heter det

"Sosiallovgivningen utvikles med sikte på å gjøre forsorgsvesenet overflødig. De sosialtrygdene samarbeides så vi får en felles trygdeordning, ved sykdom, uførhet, arbeidsløshet og alderdom. Spørsmålet om barnetrygd tas opp til ny behandling."

I St. meld. nr. 53 for 1948 "Om folketrygden" ble det for første gang, og med klar målsetting, lagt fram en samlet plan for den videre utbygging av trygdene fram til en folketrygd. Den tok for alderspensjoneringens vedkommende utgangspunkt i at pensjonene burde være store nok til å sikre de gamle en forsvarlig levestandard. Selv om Sosialdepartementet prinsipielt var av den oppfatning at den enkleste ordning ville være fullstendig sloying av alle fradragregler i alderstrygden, fant det av økonomiske grunner å måtte beholde en viss behovsprøving.

Ordet folketrygd ble brukt allerede under debatten for alderstrygdloven av 1936. Uttrykket var imidlertid ikke klart definert. Det var nærmest ment å dekke alderstrygd og uføretrygd for hele befolkningen. I St. meld. nr. 53 for 1948 hadde uttrykket en videre betydning. Her var det ment å dekke alle de tilfellene som man mente burde komme inn under en fullt utbygd sosialtrygd: Sykdom, uførhet, arbeidsløshet, alderdom og tap av forsørger.

Den utbyggingsplanen som ble lagt fram i St. meld. nr. 53 for 1948, tok sikte på å sikre hele befolkningen en sosialt forsvarlig minstestandard. Videre skulle den skape større ensartethet i trygdesystemet når det gjaldt omfang, ytelse, finansiering og administrasjon. I stedet for å ha spesielle trygder for det enkelte strømadstilfellet, ville man få en trygd som gav stønad til alle de tilfellene som gikk inn under systemet.

Folketrygden skulle være en finansiell og administrativ enhet. Den skulle få fire inntektskilder: folketrygdavgift, arbeidsgiverpremie, statsluskudd og kommuneluskudd.

Som det nærmeste målet tok folketrygdmeldingen sikte på å bygge ut de delene av trygdesystemet som ennå manglet syketrygd for hele befolkningen, uføretrygd, forsørgetrygd for barn og enke- og morstrygd. I 1965 var man kommet så langt at alle borgere i Norge var sikret slike ytelser ved inntektsbortfall. Det andre målet som folketrygdmeldingen stilte opp, å samle alle grunntrygdene i en folketrygd med felles finansiering og felles administrasjon, var derimot ikke nådd.

En pensjonsordning for hele befolkningen

Grunntrygdene hadde til oppgave å sikre landets borgere en minstestandard når inntekten falt bort som følge av alderdom, uførlighet eller forsørgerens død. Fram mot 1960-tallet ble behovsprøvingen i disse grunntrygdene fjernet. Det kom imidlertid stadig klarere fram at man ikke kunne stoppe med dette. Allerede kort tid etter krigen begynte man å utrede spørsmålet om en tilleggstrygd basert på hva den enkelte hadde hatt i inntekt i sin yrkesaktive periode.

Utviklingen i etterkrigstiden i de nord- og vesteuropeiske land som vi naturlig sammenligner oss med, gikk i samme retning. Også der stilte man etter hvert opp nye og mer ærgjerrige mål for sosialforsikringen. Den skulle ikke bare nøye seg med å sikre innbyggere en minstestandard, men også i størst mulig utstrekning søke å sikre den levestandard som den enkelte hadde som yrkesaktiv. Dette ledet bort fra den egentlige "sosialtrygd" og over i ordninger med ytelser gradert etter tidligere arbeidsinntekt - et område som før hadde vært forbeholdt den private pensjonsforsikring. Slike pensjonsordninger ble gjennomført ved lov i bl. a. Sverige, Finland, Storbritannia og Vest-Tyskland før den norske folketrygden ble gjennomført. Naturlig nok skjer det en særlig sterk påvirkning mellom de nordiske land. Det er derfor ingen tvil om at innføringen av den svenske tilleggspensjoneringen i 1960 har påskyndet utviklingen på pensjonsområdet i Norge.

Allerede før folketrygden ble innført hadde vi en rekke tjenestepensjonsordninger både i den offentlige og i den private sektor. Det var ved lov gjennomført pensjonsordninger for yrkesgrupper som statens tjenestemenn og arbeidere, sjømenn, fiskere, skogsarbeidere og andre. Dessuten hadde også private bedrifter innen industrien i stor utstrekning opprettet frivillige ordninger for sine ansatte. Det var en kraftig stimulans at både arbeidsgiver og arbeidstaker fikk skattefrihet for premier til pensjonsordninger som var i samsvar med regler gitt av Kongen. Etter overenskomst mellom Norsk Arbeidsgiverforening og LO i Norge fikk vi i 1962 "Fellesordningen for tariffestet Pensjon" (FPP) som hadde vel 300 000 medlemmer.

Allt i alt var nær 3/4 av lønsmottakerne sikret en tilleggspensjon til alderstrygden, men for mange av dem dreide det seg om små beløp. Av de selvstendige yrkesutøvere var det bare et fåtall som var sikret en tilleggspensjon.

Utviklingen av en tilleggspensjonsordning skulle vise seg å ta lang tid, om ikke like lang som innføringen av alderstrygden.

Ved alderdom, uførlighet eller tap av forsørgere burde alle være sikret en levestandard som stod i et rimelig forhold til den standarden den enkelte hadde bygd opp i sin yrkesaktive tid, eller som var bygd opp av den avdøde. Dette synet kom til uttrykk blant annet i St. meld. nr. 60 for 1960-61, der det heter:

"Alderstrygden sikrer i dag en minstestandard i alderdommen. Den neste oppgave må være å sikre de eldre et inntektsgrunnlag som står i rimelig forhold til den tilvante inntekt. Dette problem må i første rekke løses ved tilleggspensjoner."

Ved kglres. av 26. januar 1962 ble det oppnevnt en komite (Pensjonsutredningskomiteen) som skulle utrede pensjons-spørsmål i hele sin bredde, slik at alle i Norge skulle få en pensjon i alderdommen som stod i et rimelig forhold til den inntekt som var falt bort. Komiteen foreslo enstemmig at det ble innført tilleggspensjoner som ble gradert etter arbeidsinntekt og pensjongsivende tid. Tilleggs-

pensjoneringen skulle være obligatorisk for alle yrkesutøvere - både lønsmottakere og selvstendige.

Den 17. april 1964 la den daværende regjering fram St. meld. nr. 75 (1963-64) "Om folkepensjon". Meldingen inneholdt ingen detaljerte forslag, men stilte opp de hovedprinsipper som Regjeringen fant burde legges til grunn for en folkepensjonering. I meldingen la Regjeringen forslaget til Pensjonsutredningskomiteen til grunn. Det var likevel en del forskjeller, særlig når det gjaldt tilleggspensjonene. Det tilleggspensjonssystemet som ble foreslått, hadde svært mye til felles med det svenske.

Blant de hovedprinsippene som ble tatt opp i meldingen, kan særlig nevnes:

1. Folkepensjoneringen bør sikre den standard som den enkelte har bygget opp mens han var yrkesaktiv. Samtidig må ingen få lavere pensjon enn de allerede er sikret gjennom grunntrygdene. Folkepensjoneringen må derfor bestå av to deler: en grunnpensjon som ytes til alle og en tilleggspensjon som graderes etter tidligere arbeidsinntekt og pensjongsivende tid. Grunnpensjonene skulle erstatte grunntrygdene, mens tilleggspensjonene skulle stå i forhold til den inntekt som falt bort på grunn av pensjoneringen.
2. Pensjonsordningen bør være obligatorisk for alle - både lønsmottakere og selvstendige. Selv om man er nådd langt på frivillighetens vei, må det lovbestemmelser til dersom alle skal sikres rimelige pensjonsytelser i forhold til tidligere arbeidsinntekt.
3. Det bør gjelde en felles pensjonsordning for alle - ikke særskilte ordninger for de enkelte yrkesgrupper. Ved en felles pensjonsordning vil man få en utjevning av pensjonskostnadene i de forskjellige yrker og næringer.
4. Folkepensjonsordningen bør yte alderspensjon, uførepensjon (invalidpensjon) og pensjon til etterlatte familier. Pensjonsalderen bør være 70 år som i den eksisterende alderstrygd.
5. Det innføres et nytt finansierings-system basert på avgifter i prosent av pensjongsivende inntekt.

Tilleggspensjonene skulle tjenes opp etter et system med pensjonspoeng. Disse poengene skulle fastsettes i forhold til medlemmets årlige arbeidsinntekt. Det ble foreslått at full tilleggspensjon skulle gis når medlemmet hadde tjent opp pensjonspoeng i 40 år eller mer. For personer som ikke hadde mulighet til å tjene opp full tilleggspensjon fra pensjonsordningen ble satt i kraft og til de ble pensjonert, ble det foreslått overgangsregler. På den måten skulle også disse gruppene få mulighet til å tjene opp full tilleggspensjon.

I Innstilling S. nr. 247 for 1964-65 sluttet Stortingets sosialkomité seg til de forslagene som ble lagt fram i St. meld. nr. 75 og den 4. februar 1966 ble Ot. prp. nr. 17 for 1965-66 «Om lov om folketrygd» lagt fram. Sosialdepartementet uttalte at innføringen av et så stort og komplisert lovområde som det her var tale om, var et svært omfattende og tidkrevende arbeid. For å kunne legge fram proposisjonen så tidlig at folketrykksordningen kunne tre i kraft 1. januar 1967, la departementet fram et forslag som omfatter aldersnygden, utføringshjelpen, uføretrygden, enke- og morstrygden og forsørgetrygden for barn. I neste etappe ville departementet legge fram forslag om å innarbeide yrkesskadetrygdens stønadsregler og til sist syketrygd og arbeidsledighetsnygd i folketrygden.

Lov om folketrygd ble vedtatt den 17. juni 1966 og trådte i kraft den 1. januar 1967.

Nærmere om regelverket i folketrygdloven

Pensjonsalderen i folketrygden var fortsatt 70 år. Behovet for lavere pensjonsalder innen ulike yrkesgrupper måtte løses ved særloven innenfor disse pensjonsordningene.

Grunnpensjonen skulle svare til grunnbeløpet for den som var enslig. Hvis pensjonisten hadde ektefelle som selv hadde rett til pensjon, skulle grunnpensjonen utgjøre 75 prosent av grunnbeløpet for hver av dem. Når loven ble innført var derfor årlig grunnpensjonen 5 400 kroner for enslige og 8 100 kroner for ektepar hvor

begge hadde rett til pensjon.

Full tilleggspensjon skulle i prinsippet utgjøre 45 prosent av den delen av arbeidsinntekten som oversteg grunnbeløpet. For den som hadde en inntekt på 20 000 kroner i året i 1967 (nær som ble ansett for å svare til en gjennomsnittlig inntekt for en industriarbeider) ville pensjonen utgjøre ca 2/3 av inntekten. Som pensjongivende inntekt regnet man all lønnsinntekt og annen ervervsinntekt inntil 8 ganger grunnbeløpet i folketrygden. Pensjonsgrunnlaget i ordningen svarte til gjennomsnittet av de 20 høyeste pensjonspoengtallene. Pensjonspoengtallene ble beregnet med utgangspunkt i pensjongivende inntekt ved at den delen av inntekten som oversteg grunnbeløpet ble delt på det samme grunnbeløpet. Høyeste pensjonspoeng i folketrygden i 1967 var 700.

Det kunne gis tillegg for ektefelle under 70 år og for barn under 18 år.

Ved beregning av tilleggspensjonen til uføre ble det tatt hensyn til den tiden som var igjen til fram til vedkommende ville fylt 70 år. Når det gjaldt etterlattepensjon, var reglene at tilleggspensjonen skulle utgjøre 55 prosent av den tilleggspensjon som avdøde ville fått som alderspensjonist.

Pensjonsberegningsreglene har i store trekk holdt seg uforandret fram til i dag.

Pensjonsberegningen skulle i praksis skje på grunnlag av pensjonspoeng som godskrives den trygdede hvert år han har hatt høyere arbeidsinntekt enn grunnbeløpet. Grunnbeløpet skulle reguleres ved endring i de alminnelige inntektsnivåer.

Det ble i Ot. prp. nr. 17 (1965-66) blant annet tatt opp spørsmål om grunnbeløpet burde reguleres automatisk. Departementet fant det å være betenkelig med en slik automatisk regulering både når det gjaldt inntekter og pensjonsytelser. Ved at myndighetene har stått fritt når det gjelder reguleringer har en hatt den fordel at økningene lettere kunne tilpasses samfunnsøkonomien som helhet både hva gjelder økningens størrelse og de tidspunkter som velges for økningen. Dette vil kunne medføre såvel overregulering som underregulering av grunnbeløpet, med de følger dette vil

kunne få for størrelsen av pensjonene.

Det ble derfor bestemt at grunnbeløpet skulle reguleres i takt med prisutviklingen og det alminnelige inntektsnivå og at Stortinget skulle fastsette grunnbeløpet.

Finansiering

Det har vært ansett som et viktig mål å få gjennomført en felles finansieringsordning for grunnpensjoner og tilleggspensjoner. For 1967 ble grunnrygdene finansiert ved medlemspremier og ved tilskudd fra arbeidsgiverne, kommunene og staten. For året 1966 er det beregnet at belastningen var fordelt på følgende måte:

Medlemmer	824 mill. kroner
Arbeidsgivere	1 022 " "
Kommuner	206 " "
Stat	165 " "
Til sammen	2 217 mill. kroner

Medlemmene var inndelt i 5 inntektsklasser med premier som varierte med klassen, men var fast innenfor den enkelte klasse. Høyeste inntektsklasse omfattet personer med årlig inntekt over 25 000 kroner. Inntektsklassesystemet førte til at premien økte sterkt både for medlem og for arbeidsgiver når medlemmet passerte inntektsgrensen mellom to klasser. Dette var lite heldig.

Folketrygdens inntekter skulle bestå av særavgifter og generelle skatter. Særavgiftene betales av lønsmottaker og selvstendige næringsdrivende (medlemsavgift) samt av arbeidsgivere (arbeidsgiveravgift). For å unngå den trappetårnsvirkning man hadde ved passering av inntektsgrenser for 1967, gikk man i folketrygden over til en ordning med avgifter i prosent av pensjongivende inntekt. Dette gjaldt både for særavgiftene og for de generelle skattene knyttet til folketrygden. For året 1967 ble følgende prosentsatser vedtatt:

	FOR LØNNSINNEKTT	FOR SELVSTENDIGE NÆRINGSDRIVENDE
Medlem	4,00	6,00
Arbeidsgiver	7,00	-
Kommune	0,80	0,80
Stat	0,80	0,80
Til sammen	12,60	7,60

Arbeidsgiveravgiften og medlemsavgiften av selvstendig ervervsinntekt skulle økes i perioden fram til 1970 til henholdsvis 8,8 prosent og 7,8 prosent mens avgiftene til stat og kommune skulle reduseres til 0,75 prosent. Den utgiftsutgiftningen man ville få etter hvert som pensjonsordningen ble bygget ut ville således for lønnsmotakernes vedkommende bli belastet arbeidsgiverne, mens de selvstendige yrkesutøverne selv måtte bære utgiftsøkningen. Arbeidsgiveravgiften har hele tiden fra 1967 vært den viktigste inntektskilden.

Innføringen av folketrygden medførte at vi fikk en vesentlig økning av arbeidsgiveravgiften. Det kan derfor være nærliggende å koble denne til pensjonssystemet. Hvor nyttig en slik sammenkobling er, kan imidlertid være mer tvilsom. Dessuten har arbeidsgiveravgiften blitt brukt skattepolitisk til helt andre formål enn de man i utgangspunktet hadde ment å bruke dem til. Arbeidsgiveravgiften ble således differensiert geografisk fra og med 1975.

De generelle skattene bestod i perioden 1967-76 av stats og kommunetilskudd.

Fra og med 1977 falt kommunetilskuddet bort i forbindelse med endring i reglene for refusjon av utgifter til helseinstitusjoner. Bortfallet av kommunetilskuddet må ses i sammenheng med at kommunene gjennom fylkesskatt bidro til å dekke en større del av fylkeskommunens utgifter til helseinstitusjoner.

I og med at også statens tilskudd til folketrygden ble fastsatt i forhold til pensjongivende inntekt, kunne trygden oppnå såvel overskudd som underskudd. Dette medførte at det ble foretatt fondsavsetninger i alle årene fra og med 1967. Fra og med 1976 stoppet overføringene til fondet med et par tilfeldige unntak.

Med gjennomføringen av folkepensionen ville pensjonistene kunne få en større andel av nasjonalinntekten enn tidligere. Det ble fremholdt i forarbeidene til folketrygden at det ville bli en viktig oppgave å legge forholdene slik til rette at velstandsutviklingen for de yrkesaktive ikke ble vesentlig svakere enn den ville ha blitt uten innføringen av folkepensionen. En

fortsatt velstandsutvikling forutsatte økonomisk vekst, som igjen krevde et høyt og stigende inntektsnivå. Det dreide seg her ikke bare om investeringer i industri o.l., men også om utbygging av veier, skoler og ikke minst boliger.

Da man antok at sparingen gjennom private pensjonsordninger ville gå betydelig ned ved innføringen av folkepensionen, burde fondsopplegget i folkepensionsordningene minst erstatte dette sparebortfall. Men dessuten burde det på sikt skje en økt nettosparing i samfunnet.

Det ble beregnet at sparebortfallet som skyldtes reduserte innbetalinger til private pensjonsordninger, i 1967 vil komme opp i 400-450 mill. kroner. For perioden 1967-70 ble sparebortfallet beregnet til omkring 2 000 mill. kroner. Den finansieringsplan som ble lagt for folkepensionsordningen i den første 4-årsperioden, ville føre til at det ble et pensjonsfond på noe i overkant av dette beløp. Dette målet ble også nådd i det det var ca. 2 784 mill. kroner i fondet inkl. renter ved utgangen av 1970. Når overføringene til fondet opphørte i 1979 var det kommet opp i 17 318 mill. kroner.

Med virkning fra 1983 fastsettes ikke statsstilskuddet lenger som en prosent av pensjongivende inntekt, men med et beløp svarende til differensen mellom folketrygdens utgifter og dens inntekter fra særavgiftene. I denne sammenheng blir ikke overføringer til folketrygd-fondet trukket inn som en utgiftspost. Fra 1983 har det derfor ikke lenger vært aktuelt med overføringer til folketrygd-fondet. Folketrygdens finansiering er dermed blitt et rent direkteoverførings-system (pay as you go) i den forstand at man har gitt avkall på videre fondsopplegg. Man har derved forlatt et system hvor intensjonen var at medlemmene til en viss grad betalte for sin egen fremtid.

I 1996 var de totale utgiftene til folketrygden kommet opp i 130 mrd. kroner. Av dette utgjorde alderspensjonen 49 mrd. Arbeidsgiverne sto fortsatt for den største innbetalingen med 50 mrd. kroner, mens arbeidstakerne betalte inn 38 mrd. og statsstilskuddet var på 39 mrd. kroner. Tilsammen dekket altså inn-

betalingene fra arbeidsgivere og arbeidstakere litt over 2/3 av de samlede utgifter.

I 1996 var minstepensjonen for ektepar 110 368 kroner, noe som innebærer at realverdien av minstepensjonen er mer enn firedoblet siden 1967. Sammenlignet med gjennomsnittlig industriarbeiderlønn utgjør minstepensjonen for ektepar nå ca 55 prosent.

Ved behandlingen av Velferdsmeldingen i Stortinget i 1996 ble spørsmålet om fondsopplegg for folketrygden igjen et aktuelt tema. Det er derfor nedsett et utvalg som skal utrede fonds-konstruksjoner for folketrygden. Utvalget skal berøre alle relevante områder, herunder forholdet mellom Statens petroleumsfond og folketrygdens tilleggspensjoner, individuell eiendomsrett ved eventuell fondering av folketrygdens tilleggspensjoner, individuell rett til å bestemme hvor og hvordan sparing skal forvaltes og en vurdering av ulike mulige fonds-konstruksjoner. Utvalget skal legge fram sin utredning innen 1. juli 1998.

Kilder:

Øyvind Bjørnson, Elisabeth Haavet.
"Langsamt ble landet et velferdssamfunn"

St. meld. nr. 75 (1963-64) om folkepension

Organisasjonsstruktur

Stortinget

Fastsetter reglement

Kongen (i statsråd)

Oppnevner styre

Ansetter adm. direktør

Fastsetter eventuelle utfyllende bestemmelser

Finansdepartementet

Fastsetter rammer og retningslinjer

Styret

Har ansvaret for forvaltningen

av fondets midler

Administrasjon

Forestår den løpende forvaltning

Administrasjon

Tore Lindholt
administrerende direktør

Egenkapitalavdeling

Olaug Svarva, investeringssjef (4)
Nils Bastiansen, porteføljeforvalter (3)
Tom Hansson, porteføljeforvalter (1)
Anne Jacobsen Onsrud, porteføljeforvalter (2)

Fremmedkapitalavdeling

Lars Tronsgaard, investeringssjef (2)
Bjarne Anderson, porteføljeforvalter (1)
Hege Huse, porteføljeforvalter (3)

Utrednings- og statistikkavdeling

Juul Bjerke, utredningssjef (2)
Geirr Ellefsen, finansanalytiker (3)
Kjell-Magne Rystad, finansanalytiker (1)

Økonomiavdeling

Rune Møien, økonomisjef (1)
Anne Slora Bjørklund, oppgjørssekretær (2)
Edel Cederkvist, regnskapssekretær (3)

Administrasjonsavdeling

Lisbeth Johansen, administrasjonssjef (3)
Mai Lindegård, sekretær (4)
Monika Paulsen, sekretær (2)
Eva Sletten, sekretær (1)

Reglement for Folketrygdfondet

Reglement om administrasjon av Folketrygdfondet og om forvaltning av midlene, revisjon m.v. Fastsett av Stortinget 15. februar 1990 i medhold av §16-7 i lov om folketrygd av 17. juni 1966, med endringer av 20. juni 1991, 19. juni 1992, 28. oktober 1994, 19. juni 1995 og 21. juni 1996.

§1

De midler som blir overført til folketrygden i medhold av §16-6 om folketrygd, skal forvaltes av et styre. Styret forvalter også rentene av disse midlene.

Fondsforvaltningen skal ta sikte på at folketrygdfondet gjennom formuesoppbygging skal bli til størst mulig nytte for folketrygden.

§2

Styret skal bestå av ni medlemmer, som med personlige varamedlemmer oppnevnes av Kongen for fire år om gangen, inntil regnskapet er avsluttet for det fjerde år som er gått etter at oppnevning ble foretatt. Ved første gangs oppnevning skal fire av medlemmene oppnevnes for to år.

Dersom medlemmer eller varamedlemmer entlediges eller dør i løpet av den tid de er oppnevnt for, skal nytt medlem eller varamedlem oppnevnes for den gjenstående tid.

Kongen utpeker lederen for styret. Styret velger nestlederen blant sine medlemmer.

Styret skal ha sete i Oslo.

§3

Styremøte holdes når lederen eller et av styrets øvrige medlemmer krever det. Lederen sørger for innkalling til møtene med minst 8 dagers varsel.

Styret er beslutningsdyktig når

minst halvparten av medlemmene eller deres varamedlemmer er til stede - herunder lederen eller nestlederen.

Styremedlemmene og varamedlemmene skal ha godtgjøring som fastsettes av vedkommende departement. Under reise tilkommer de skyss- og kostgodtgjørelser som bestemt for offentlige tjenestemenn.

§4

Fondets administrasjon har ansvar for å forberede og forelegge de saker som skal behandles av styret, og skal også forestå den administrative håndtering av plasseringsvirksomheten, dersom styret ikke har bestemt noe annet.

Utgifter til forvaltning av folketrygdfondet dekkes av fondets midler.

Kongen tilsetter direktør for fondets administrasjon etter innstilling fra fondets styre.

De øvrige tjenestemenn tilsettes av styret. Deres lønns- og arbeidsvilkår fastsettes av styret med godkjenning av vedkommende departement.

Styret har ansvaret for å fastsette nærmere instruks for direktøren.

§5

Styret har ansvaret for at fondets midler anbringes med sikte på best mulig avkastning under hensyntaken til betryggende sikkerhet og den nødvendige likviditet.

Fondets midler kan plasseres i norske ihendehaverobligasjoner og sertifikater, som kontolån til statskassen og som innskudd i Postbanken og forretnings- og sparebanker. Innenfor en ramme på 20 pst. av forvaltningskapitalen kan fondets midler plasseres i børsnoterte aksjer i norske selskaper og, etter godkjenning fra Finansdepartementet, aksjer i norske selskaper ellers hvor aksjene er gjenstand for regelmessig og organisert omsetning, børsnoterte grunnfondsbevis i norske sparebanker, kredittforeninger og gjensidige forsikringsselskaper, og børsnoterte konvertible obligasjoner og børsnoterte obligasjoner med kjøpsrett til aksjer i norske selskaper. Fondet kan delta i emisjoner i ikke-børsnoterte aksjer i norske selskaper umiddelbart før børsintroduksjon, dersom det er klargjort på emisjonstidspunktet at de aktuelle aksjene vil bli børsnotert kort tid etter emisjonen.

Annet ledd er ikke til hinder for at Folketrygdfondet kan beholde aksjer i norsk selskap som i forbindelse med oppkjøp, fusjon el. endrer status til å bli utenlandsk selskap.

Fondet kan videre, innenfor den samlede rammen på 20 pst. av fondskapitalen, gå inn med egenkapitalinnskudd i form av ikke børsnoterte papirer, i tilfelle hvor fondet står i fare for å lide betydelige tap på plasseringer i obligasjoner. Dette må i så fall være ledd i en koordinert aksjon, hvor en dominerende gruppe av kreditorer deltar, og hvor siktemålet for fondet alene er å trygge fondets egne interesser.

Folketrygdfondet kan eie andeler for inntil 15 pst. av total aksjekapital eller grunnfondsbeviskapital i ett enkelt selskap.

Styret kan ta opp kortsiktige lån dersom dette finnes hensiktsmessig.

§6

Styret skal sørge for at det ved utgangen av hvert kalenderår blir utarbeidet årsberetning og for at det blir satt opp regnskap og balanse i samsvar med grunnsetningene om ordentlig regnskapsføring og med forsiktig og god forretningskikk. Årsregnskapet skal være underskrevet og ferdig til revisjon senest innen utgangen av februar måned.

§7

Revisjonen av regnskapene skal utføres av Riksrevisjonen.

Styret skal snarest mulig og senest innen utgangen av april måned sende årsberetning til vedkommende departement som sender melding til Stortinget.

§8

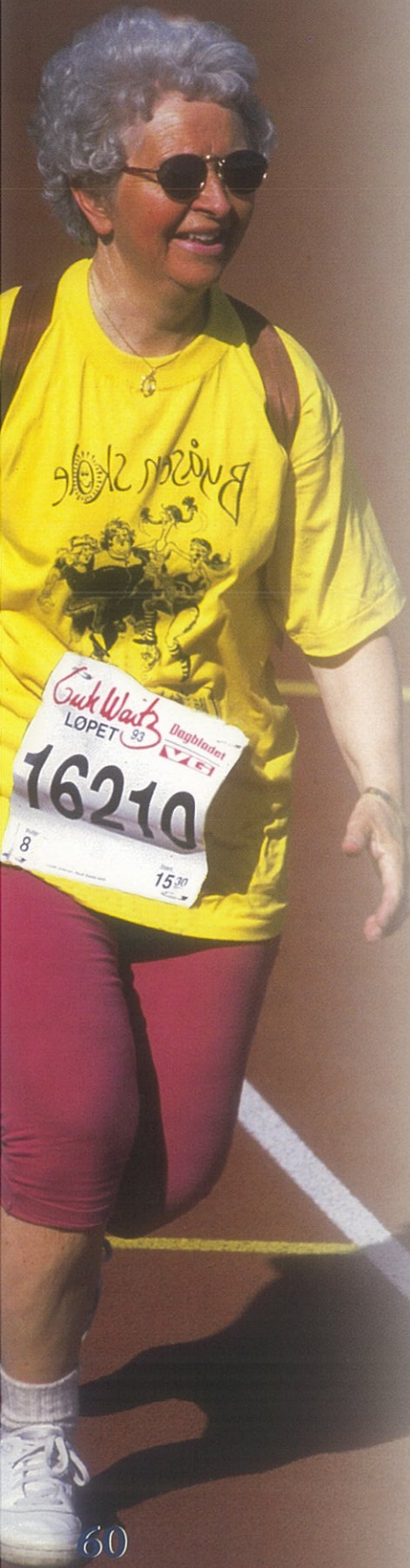
Alle som deltar i fondsforvaltningen i medhold av disse regler, har taushetsplikt om det de får vite i sin virksomhet, jfr. §18-4 i lov om folketrygd.

§9

Kongen kan gi nærmere regler om fondsforvaltningen og treffe nærmere bestemmelser til utfylling og gjennomføring av reglene.

English Summary

Extracts of Directors' Report for 1996

1996 was another positive year for the Norwegian economy. Inflation remained very low in spite of relatively high economic growth, decreasing unemployment and fairly high wage increases resulting from the spring wage settlements. Until the end of August, however, long-term interest rates showed an upward trend, while short-term rates were fluctuating and showed no clear trend until the end of the year. As a consequence of the increasing pressure to revalue the Norwegian krone, Norges Bank (the central bank of Norway) reduced its key rates in November, resulting in a sharp drop in both short and long-term rates. During the year, the yield on long-term bonds declined by around 0.2 percentage point, while the 3-month yield fell by close to 1.4 percentage point.

Due to the sound performance of the Norwegian economy along with positive developments on international stock exchanges, the all-share index on the Oslo Stock Exchange rose by as much as 32.1 per cent during 1996. There was a particularly strong increase towards the end of the year as a consequence of the declining interest rates.

Folketrygdfondet (the National Insurance Scheme Fund) recorded value-adjusted profits of NOK 9,478 million for 1996, down NOK 856 million compared with the previous year, representing rates of return of 10.2 per cent and 12.5 per cent respectively. The value-adjusted rate of return on

the Fund's interest-bearing securities was 7.5 per cent in 1996, while the corresponding rate of return on investments in shares and primary capital certificates was 31.4 per cent. This compares with 12.6 per cent and 12.1 per cent respectively in 1995. The lower rate of return on interest-bearing securities can be ascribed both to the lower interest rate level and to the fact that there was a sharper decline in interest rates during 1995, resulting in a stronger increase in bond prices during that year than in 1996. As investments in interest-bearing securities represent around 90 per cent of the Fund's total investments, interest rate levels and changes in such levels during the calendar year strongly affect the overall return on the Fund's capital.

Realised profits totalled NOK 6,720 million in 1996, NOK 303 million below the 1995 figure. The realised rate of return was NOK 7.7 per cent in 1996, compared with 8.8 per cent the previous year.

Total interest income was NOK 6,304 million in 1996 (NOK 6,594 million in 1995), and dividends received totalled NOK 364 million (NOK 255 million). Realised gains on securities were NOK 67 million (NOK 186 million), representing a loss of NOK 803 million on bonds and a gain of NOK 870 million on shares, etc. The total realised loss on bonds comprises losses realised in redeeming bonds as well as losses realised through a restructuring of the portfolio. The realised gain on

shares, etc. represents sales gains arising from accepted takeover bids on companies and gains realised in restructuring the portfolio.

Unrealised gains on securities rose by NOK 2,758 million during 1996, NOK 553 million below the rise in 1995. A breakdown of the increase in unrealised gains in 1996 shows that NOK 669 million stems from sight deposits with the Treasury, bonds and commercial paper and NOK 2,089 million from investments in shares, primary capital certificates and convertible bonds.

The Fund had total capital of NOK 102,516 million as at 31 December 1996, of which unrealised gains on securities represented NOK 8,674 million or 8.5 per cent. NOK 4,126 million of unrealised gains referred to investments in interest-bearing securities and NOK 4,548 million to investments in shares, etc.

The Fund's holdings of securities, including bank deposits, totalled NOK 90,840 million as at 31 December 1996 according to book value (acquisition cost), an increase of NOK 7,058 million since year-end 1995. This increase comprises NOK 5,084 million on government and government-guaranteed securities and NOK 1,974 million on corporate and municipal securities. The portfolio's market value was NOK 99,514 million, which is 9.6 per cent above book value.

A breakdown of the Fund's securities portfolio according to book value shows that 90.4 per cent represents interest-bearing securities (sight deposits with the Treasury, bonds, com-

mmercial paper and bank deposits). 61.5 per cent of the total portfolio represents government and government-guaranteed securities.

The Fund's holdings of sight deposits, bonds and commercial paper totalled NOK 81,438 million as at 31 December 1996 according to book value, an increase of NOK 7,744 million since the end of 1995. NOK 5,084 million of the increase represents government and government-guaranteed securities, while NOK 2,660 million represents corporate and municipal securities.

Pursuant to rules stipulated by the Ministry of Finance regarding investments in government securities, the Fund is free to invest up to a maximum of NOK 5 billion in government and government-guaranteed bonds in the primary and secondary markets. As a general rule, other investments should be in the form of sight deposits with the Treasury according to terms tied to the underlying government loan.

During 1996, the portfolio of government and government-guaranteed bonds and commercial paper was reduced by NOK 2,060 million to NOK 14,216 million, while sight deposits rose by NOK 7,144 million to NOK 41,640 million. Total investments in sight deposits, government and government-guaranteed bonds and commercial paper were NOK 55,856 million at year-end 1996, of which sight deposits with the Treasury represented 74.5 per cent.

The holding of corporate and

municipal bonds and commercial paper stood at NOK 25,582 million as at 31 December 1996, corresponding to 28.2 per cent of total investments. Of this, investments in banks and mortgage companies represented 69.9 per cent. The high share of bonds and commercial paper issued by banks and mortgage companies reflect the increasing importance of this market for banks' funding activity.

The market value of the Fund's holdings of sight deposits, bonds and commercial paper was NOK 85,564 million as at 31 December 1996, which is NOK 4,126 million or 5.1 per cent higher than book value.

Deposits with banks were NOK 707 million at year-end 1996.

The Fund's holdings of shares and primary capital certificates totalled NOK 8,553 million as at 31 December 1996, a reduction of NOK 380 million since year-end 1995. 39 companies are represented in the share portfolio, while the primary capital certificates are issued by four savings banks. The ten largest shareholdings represented 70.6 per cent of the Fund's total investments in shares and primary capital certificates.

The market value of the investments in shares and primary capital certificates was NOK 13,053 million as at 31 December 1996, of which unrealised gains were NOK 4,500 million, corresponding to 52.6 per cent of book value.

The Fund's investments in convertible bonds totalled NOK 139 million at year-end 1996, down NOK 112 million since the end of 1995. The decline is a result of the sale and conversion of shares. Only one company was represented in the Fund's convertible bond portfolio at the end of 1996. The market value of the convertible bonds was NOK 187 million. Unrealised gains in the portfolio were thus NOK 48 million, corresponding to 34.5 per cent of book value.

The Fund's total equity investments came to NOK 8,692 million according to book value as at 31 December 1996, representing 9.3 per cent (10.5 per cent) of the Fund's recorded capital. The market value of total equity investments was NOK 13,240 million, representing 12.9 per cent (12.5 per cent) of the Fund's value-adjusted capital.

In accordance with rules laid down by the Norwegian parliament, the Fund has the right to place up to 20 per cent of its total capital in shares, etc.

Purpose and operations

Establishment

The National Insurance Scheme Fund was established pursuant to the National Insurance Act of 17 June 1966. Regulations regarding the management of the Fund are stipulated by the Storting (Parliament).

Purpose

The primary purpose of the Fund is to make an optimal contribution to the national insurance through the accumulation of wealth.

Board of Directors

The Fund is headed by a Board consisting of nine members with personal deputies, appointed by the King for a term of office of four years at the time. The Board is responsible for ensuring that the Fund's capital is invested with an aim to secure the best possible return, based on a satisfactory risk profile and maintenance of adequate liquid funds.

Operations

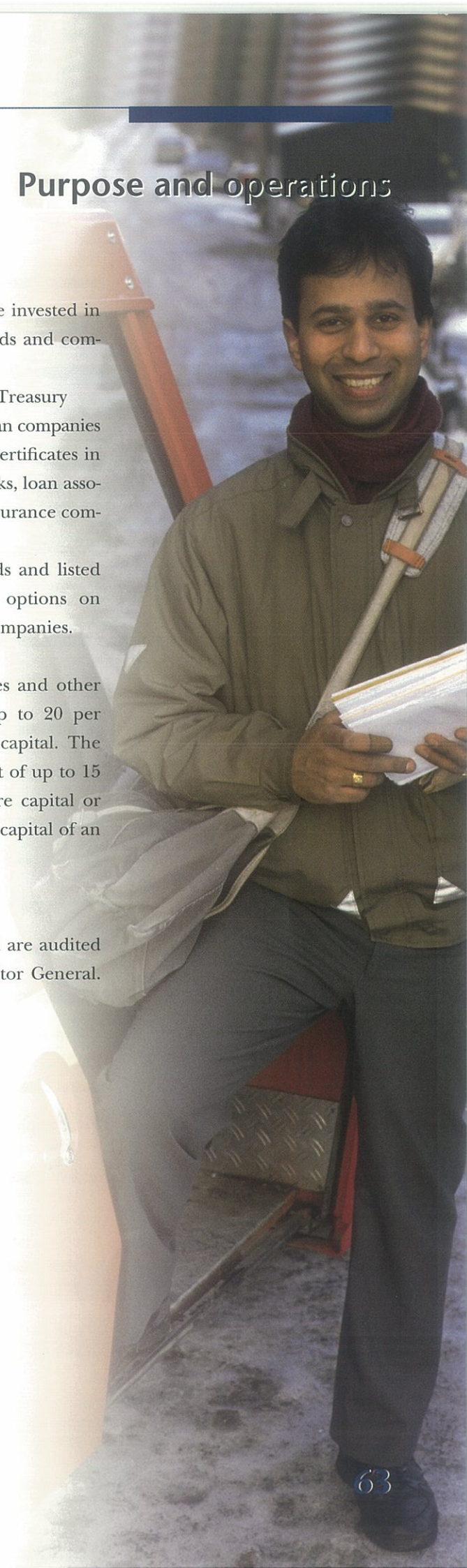
The Fund's capital may be invested in

- Norwegian bearer bonds and commercial paper
- sight deposits with the Treasury
- listed shares in Norwegian companies
- listed primary capital certificates in Norwegian savings banks, loan associations and mutual insurance companies and
- listed convertible bonds and listed bonds with purchase options on shares in Norwegian companies.

The Fund may own shares and other equity instruments for up to 20 per cent of the Fund's total capital. The Fund may have an interest of up to 15 per cent of the total share capital or primary capital certificate capital of an individual company.

Audit

The accounts of the Fund are audited by the Office of the Auditor General.

Key figures 1996

Realised profits	6 720 million
------------------	---------------

Value-adjusted profits	9 478 million
------------------------	---------------

Realised rate of return	7,7 per cent
-------------------------	--------------

Value-adjusted rate of return	10,2 per cent
-------------------------------	---------------

Value-adjusted rate of return - interes-bearing securities	7,5 per cent
--	--------------

Value-adjusted rate of return - shares and primary capital certificates	31,4 per cent
---	---------------

Total investments at year-end, book value	90 840 million
---	----------------

Total investments at year-end, market value	99 514 million
---	----------------

Equity investments at year-end, market value	13 240 million
--	----------------

Total capital at year-end, book value	93 842 million
---------------------------------------	----------------

Total value-adjusted capital at year-end	102 516 million
--	-----------------

Folketrygdfondet

Haakon VII's gate 2
Postboks 1845 Vika, 0123 Oslo
Telefon: 22 83 57 70
Telefax: 22 83 08 24